SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Dette værk er downloadet fra Slægtsforskernes Bibliotek

Slægtsforskernes Bibliotek drives af foreningen Danske Slægtsforskere. Det er et privat special-bibliotek med værker, der er en del af vores fælles kulturarv omfattende slægts-, lokal- og personalhistorie.

Støt Slægtsforskernes Bibliotek – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug. Videre publicering og distribution uden for husstanden er ulovlig.

Links

Slægtsforskernes Bibliotek: https://slaegtsbibliotek.dk

Danske Slægtsforskere: https://slaegt.dk

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ERINDRINGER

fra en fattig bondedreng

JENS HARALD CHRISTENSEN

Lokalhistorisk Forening for tidligere Dianalund Kommune

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ERINDRINGER

fra en fattig bondedreng

JENS HARALD CHRISTENSEN

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Årsskrift for Lokalhistorisk forening
for tidligere Dianalund Kommune 2020.

Udgivet februar 2020.
Redaktør: Hans Daugbjerg
Layout: Torben Nielsen
Grafisk arbejde: Lemann Grafisk

Forsidebilledet viser arbejdsholdet foran Formbrændselsfabrikken Danabrik i Verup.
I midten ses Jens Harald Christensen støttende sig til skovlen.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Redaktørens forord

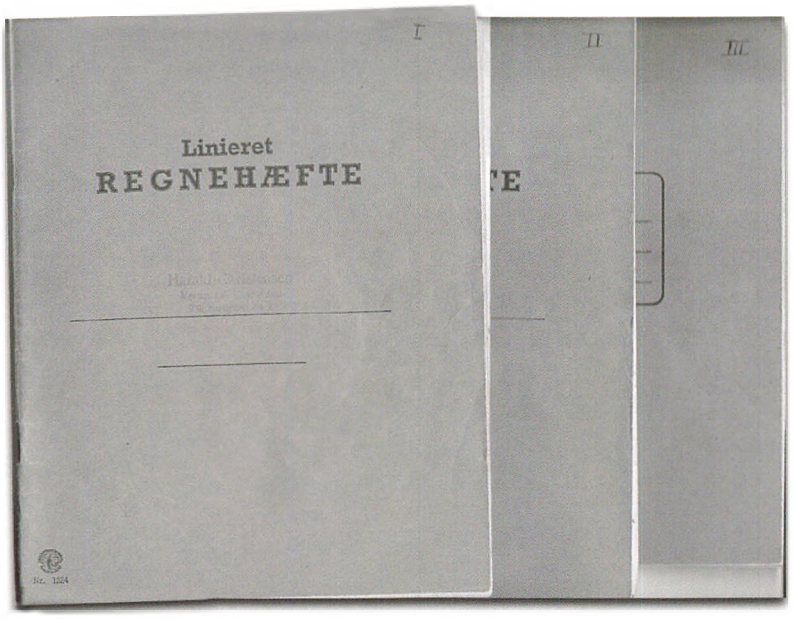

På lokalarkivet i Dianalund modtog vi i 2012 tre gamle, brune kladdehæfter af den type, som førhen blev brugt i skolerne. De kom fra et ældre hus på Verupvej 20, som husets nuværende ejer, Jørgen Skyt, havde overtaget med alt inventaret fra den tidligere ejer. Under den følgende oprydning på loftet i skuret, der i årtier havde henligget urørt, fandt han en rulle brun kardus, sammenholdt med snoet telefonledning. I denne tidslomme lå gamle advokatpapirer, originale matrikeltegninger – og i tre linierede, brune stilhæfter, en med sirlig skrift nedfældet fortælling fra fortiden.

Hæfterne viste sig nemlig at indeholde den tidligere ejer, Jens Harald Christensens, erindringer fra barndom, ungdom og ind i voksenlivet, en periode ca. fra 1895 og til 1915.

I disse omhyggeligt beskrevne erindringer kan vi opleve, hvorledes livet skikkede sig for en fattig landarbejderknægt. Hans mor, Maren Kirstine Christensen, fødte ham uden for ægteskab og boede hos forældrene i Ulkestrup i et lille aftægtshus. Så snart det var muligt, tog moderen ud at tjene igen, så han voksede op hos bedsteforældrene og kom tidligt ud og tjene. Han kom senere vidt omkring og tjente på mange gårde og på forskellige arbejdspladser, inden han endelig blev gift og købte ejendommen i Verup.

Vores behandling af skriftet

Hæfterne er som nævnt tæt beskrevne med en pæn og nogenlunde tydelig håndskrift. For at kunne arbejde videre med teksten overførte en frivillig i arkivet, Bruno Bom, teksten til digital form på en PC. Da vi derefter besluttede at denne tekst skulle udgives som vores årsskrift, blev undertegnede valgt som redaktør. Jeg har gennemgået teksten, rettet nænsomt for stavefejl og sproglige forhold. Direkte tale har vi sat i kursiv. Desuden er der lavet en afsnitsopdeling. Disse rettelser er alene for at lette læsbarheden.
Der var slet ikke billeder med teksten, men vi har i vort eget arkiv og i flere andre lokalarkiver fundet relevante billeder og tilføjet til teksten.

Desuden har frivillig Jens-Jørgen Christensen arbejdet en del med baggrundsnoter. Det er dels blevet til 92 henvisninger i teksten, der uddyber mange forhold og kan ses her i bogen efter teksten. Ud over disse henvisninger findes supplerende og meget omfattende fakta-ark med både slægtshistoriske, ejendomshistoriske og andre oplysninger ud fra teksten, alt angivet med kildehenvisninger. Dette materiale kan man ses både i papirform og digital form i arkivet.

Endelig skal nævnes, at Torben Nielsen har lavet den flotte layout for os.

Men nu vil jeg anbefale Jens Harald Christensens eget forord og fortælling på de følgende sider.

- O -

Hans Daugbjerg

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nyt var dröftet, saa siger Bestemor til mig
kan du ikke følges med mig; jeg skal en Tur
og hilse paa Ellen det var Konen paa Nabogaa
den laa lige ved siden af. Vi kom derop og
i Stuen der var ingen at se, men Bestemor
hun siger højt God Dag i Stuen; saa begyndte der
blive uro i Forhænget for Himmelsengen, og et Ans
kom frem, men dog er det dig Ane der komm
det var vel nok pænt af dig at komme op og
hilse paa mig, Niels – det var Manden – han er
jo dernede; saa fik Ellen Øje paa mig; saa siger
hun hvad er det for en Pog du har med der
Ane, det er min Datter Dreng vi har hjemm siger
Bestemor, naa ja siger Ellen den slags kan de jo
altid faa lavet naar de render og føjter om.
De snakkede jo saa om forskelligt hvad det var
kan jeg ikke mindes, men lidt efter fik Ellen
trukket Forhænget lidt mere fra saa jeg kunne se
hende, og jeg kan den Dag i Dag se hende for mine
Øjne, hun var hvidhaaret og saa Skindmager i Ansigtet
saa det var næsten uhyggeligt at se, og den Haand
hun brugte det lignede nærmest en kæmpemæssig
Klo, og hende Stemme var tør og knirkende, jeg
dannede mig et Indtryk af det hele.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Forord

Det, som jeg i det følgende har beskrevet, ligger i tiden fra den tid, hvor jeg kan begynde at huske og til året 1915, hvor jeg efter mange genvordigheder nåede at blive gift.

Jeg har søgt på bedste måde at beskrive, hvordan jeg som fattig forældreløs dreng har måttet bane mig vej frem.

Mit gode humør, som jeg har i arv efter min bedstefar, det svigtede mig ikke ret tit, og det har tit hjulpet mig over mange vanskeligheder, og jeg har efter bedste evne søgt at rette mig efter de råd, min bedstefar gav mig som dreng.

Verup i marts 1962
Jens Harald Christensen

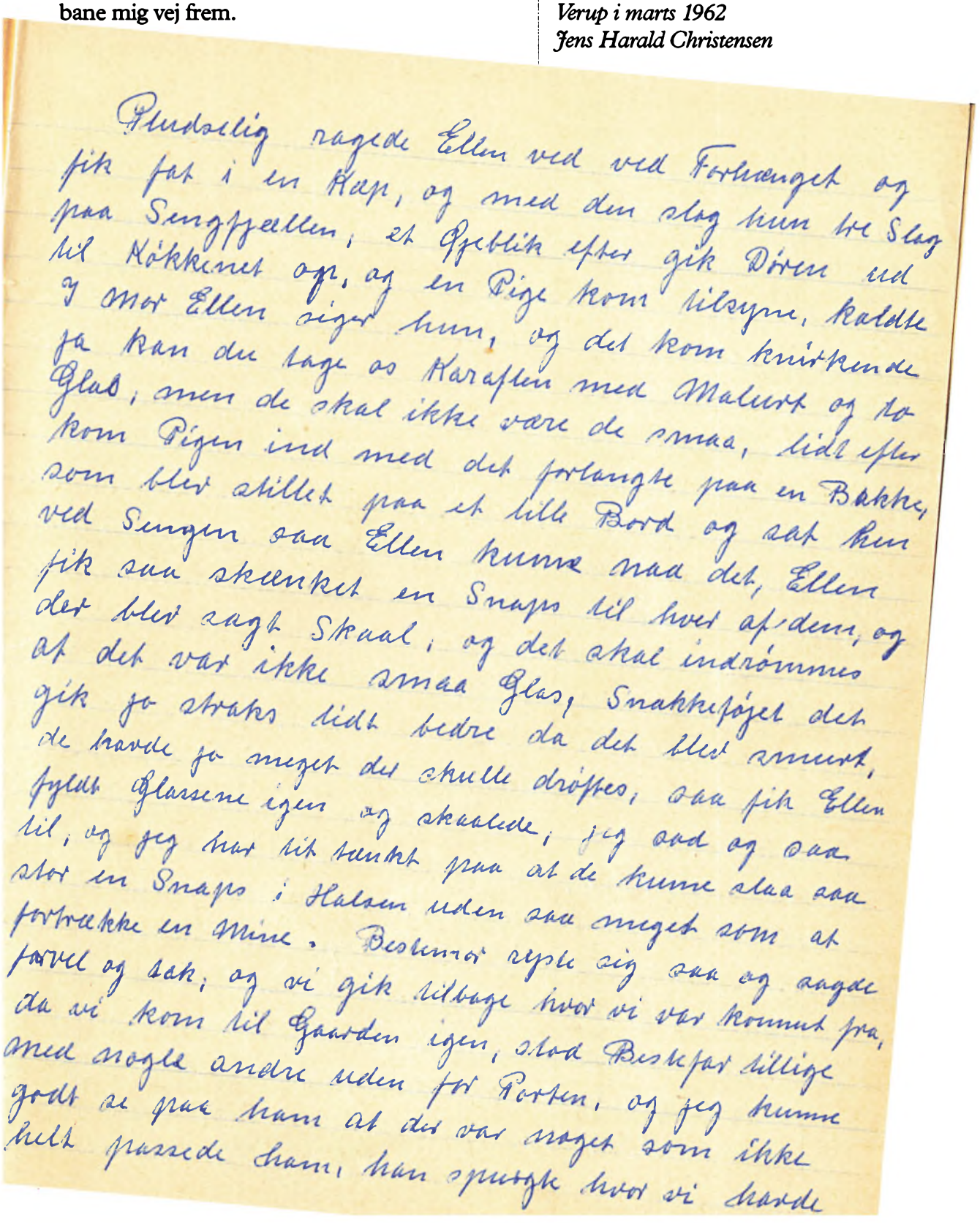

Pludselig ragede Ellen ved ved Forhænget og
fik fat i en Kæp, og med den slog hun tre Slag
paa Sengfjælen, et Øjeblik efter gik Døren ud
til Kökkenet op, og en Pige kom tilsyne, kaldte
I Mor Ellen siger hun, og det kom knirkende
ja kan du tage os Karaflen med Malurt og to
Glas, men de skal ikke være de smaa, lidt efter
kom Pigen ind med det forlangte paa en Bakke,
som blev stillet paa et lille Bord og sat hen
ved Sengen saa Ellen kunne naa det, Ellen
fik saa skænket en Snaps til hver af dem, og
der blev sagt Skaal, og det skal indrömmes
at det var ikke smaa Glas, Snakkeføjet det
gik jo straks lidt bedre da det blev smurt,
de havde jo meget der skulle dröftes, saa fik Ellen
fyldt Glassene igen og skaalede, jeg sad og saa
til, og jeg har tit tænkt paa at de kunne slaa saa
stor en Snaps i Halsen uden saa meget som at
fortrække en Mine. Bestemor ryste sig saa og sagde
farvel og tak, og vi gik tilbage hvor vi var kommet fra,
da vi kom til Gaarden igen, stod Bestefar tillige
med nogle andre uden for Porten, og jeg kunne
godt se paa ham at der var noget som ikke
helt passede ham, han spurgte hvor vi havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Erindringer fra min barndom og ungdom

Ude på marken, sydvest for Ulkestrup by, ud mod Åmosen, op til skellet mellem Tømmerup og Ulkestrup, ligger der et lille hus, som blev bygget i 1880erne[1]. Manden, der boede der, hed Kristen Larsen[2] og konen hed Ane[3]. De havde først i 70erne bygget en gård[4], men af økonomiske grunde måtte de overdrage den til Kristens søstersøn[5], som så byggede huset til dem på et hjørne af marken.

Deres yngste datter, hun hed Kirsten[6], havde været ude at tjene i nogle år, men kom så hjem, og den 22. juni 1891 fik hun en lille dreng, som fik navnet Jens Harald Christensen[7].

Da drengen blev så stor, så bedstemoderen kunne passe ham, tog moderen ud at tjene igen.

Jeg var imidlertid blevet så stor, så jeg kan huske.

En dag kom naboens kone ned hos os, og hun og bedstemor de talte om at vaske og gøre rent. Jeg forstod det jo ikke rigtig, og slet ikke, at bedstemor ledte tøj op, som nabokonen pakkede sammen, og da hun skulle gå, siger hun, *Du må hellere følges med mig hjem Jens.*

Jeg anede ikke, hvad det drejede sig om; men da hun kom hjem, fik hun varmet en gryde vand. Da hun havde lagt alt tilrette, så siger hun, *Kom så her Jens,* og trak alt tøjet af mig. Jeg protesterede jo lidt, men der var ingen kære mor, jeg blev vasket, klippet og kæmmet, for jeg var jo fuld af lus. Så fik jeg rent tøj på, og et par dage efter gentog det samme sig, og så var jeg af med lusene.

Min bedstefar kørte en mælketur, så han var altid borte om formiddagen, og så gik jeg og bedstemor der jo alene. Hun kunne ikke ret godt se, så det var årsagen til, at det kneb med renligheden.

En formiddag kom der en kvinde, som var på alder med bedstemor, og de havde kendt hverandre fra ungdommen. Hun boede i Stenmagle Kommunehus, men hun gik meget omkring at tigge det meste af tiden. Hun blev i daglig tale kaldt Rap Ane. De hilste jo pænt på hverandre, og der blev jo, som man siger, snakket op ad stolper og ned ad vægge. Pludselig siger Rap Ane, *Du har vel ikke en snaps Ane?*

Jo, siger bedstemor, *her er brændevin i huset, men Kristen har låst for, så jeg kan ikke få den.*

Rap Ane stod og lurede lidt, så siger hun, *Kan drengen der,* og pegede på mig, *ikke hente noget til os, jeg har penge,* og hun trak en klud op af lommen i kjolen. Der var slået en knude i det ene hjørne, og der fik hun ledt en femogtyveøre op. En flaske brændevin kostede dengang 24 øre. *Så bliver der 1 øre til overs, den må du købe bolsjer for.*

Jeg sprang jo af sted, vi havde ikke så langt til købmanden, og da jeg kom tilbage, var der lavet kaffe, og så kan det nok være, at der blev en ordentlig sort, det kaldte de jo kaffe med brændevin den gang.

Til at begynde med var det kaffe med brændevin, men efterhånden som det svandt i kaffekanden, blev det jo brændevin og kaffe, og resultatet udeblev heller ikke. De to gamle kællinger blev jo noget højtrøstede, og det var vel heller ikke den pæneste snak, de førte. Men pludselig faldt Rap Ane fra stolen og ned på gulvet – det var stengulv overstrøet med sand – og der blev hun liggende og sov med det samme. Bedstemor sad på en bænk for enden af bordet, og lige på én gang sank hun sammen ind over bordet, og væltede hvad der stod i vejen, og dér faldt hun i søvn med ansigtet imod bordpladen.

Imidlertid kom bedstefar hjem fra mælketuren. Jeg tog igen hans hånd, og sagde, *Bedstefar ved du hvad, Rap Ane hun er her, hun ligger på gulvet inde i stuen og sover, og hun har ingen bukser på. Hvor er så bedstemor?* spurgte han. *Hun ligger ind over bordet og sover.* Han studsede jo lidt, og så kom hans udtryk, som han brugte, når der var noget, der gik ham imod: *Satan skulle dog gale, ikke osse, hvor har de fået brændevin fra? Det har jeg hentet, Rap Ane har betalt det.*

Nåh – han fik jo spændt fra og sat hestene på stald, og så gik han ind og tog Rap Ane og bar hende ud i loen og lagde hende på noget halm, uden at hun vågnede, og bedstemor blev lagt i seng, også uden at hun vågnede.

Bedstefar var jo lidt gal og ærgerlig, så jeg holdt mig på afstand, men vi fik så lidt mad. Jeg havde ikke fået andet end en tår kaffe med et stykke kandis til, så jeg var sulten. Så siger bedstefar, *Du kan jo ikke gøre for det min dreng.*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Næste morgen måtte Rap Ane af sted før bedstefar kørte, for at der ikke skulle ske gentagelse.

Bedstemor blev i sengen, hun var knapt ædru endnu.

Imidlertid blev bedstemor tildels blind, så hun ikke kunne klare sig selv, jeg var så blevet over 6 år.

Så kom min mor hjem for at passe huset, hun havde en lille pige på ca. 5 måneder med hjem, og så var jeg jo den store, så det blev ikke bedre for mig. Jeg måtte stadig søge ly under bedstemors forklæde, der var jeg altid dækket, og det kneb med at de kunne forliges. Der var tit skænderi, så det gik alt andet end godt.

Der gik ikke så lang tid, så døde den lille pige, så var det ligesom der blev lidt mere ro.

Jeg kan huske, at der var ligsyn, det var der udtaget 2 mand til at udføre. Den ene var træskomand, en lille tyk og buttet mand med kortklippet fuldskæg, og han var af den slags, der havde sin egen mening, og sagde, hvad der passede ham.

Den anden var væver, lang og tynd og mager med hvidt rundklippet fuldskæg. Han blev altid kaldt Bomuldsvæveren, jeg ved ikke engang, hvad han hed, det var rent ud sagt et par originaler.

Da de havde forrettet deres ærinde, skulle de have en tår kaffe. Min mor gik og græd, hvad der jo ikke var noget at sige til. Pludselig vender Træskomanden sig imod hende og siger, *Hvad fa'n vræler du for? Sådan én kan du da sagtens få lavet igen!*

Hun tålte aldrig at se Træskomanden siden, og jeg kan godt sige, at selv om jeg ikke dengang havde rigtig forstand på det, så hæftede det udtryk sig fast hos mig, og jeg har siden hen, da jeg fik bedre forstand, tænkt på, hvor brutalt det i virkeligheden var ved sådan en lejlighed.

Tiden går, vi er nu nået til foråret 1898. Det var det første forår, min mor var hjemme. Der skulle jo ryddes op og gøres rent, blandt andet skulle der også lægges rent halm i sengene, der blev jo ikke brugt andet den gang, og da hun ryddede den gamle halm af forældrenes, fandt hun to store hugorme i bunden af sengen. Det kan jo nok være, at der kom fart i ildtangen, så hun fik jo snart slået dem ihjel. Det var også uhyggelige sengekammerater at have, de havde ligget der hele vinteren. Der gik megen snak om de to hugorme.

Den 17. marts 1898 holdt mine bedsteforældre guldbryllup[8]. Selv havde de ikke meget at holde fest for, men børn og familie og venner fik arrangeret det sådan, at det blev holdt på gården, som de selv havde bygget. Der var lagt dansegulv i laden, så der var god plads.

Lige efter frokosten var hele familien i Ondløse[9] Kirke. Det var ligefrem et storslået syn at se alle de flotte hestekøretøjer drage af gårde – et syn vi dårlig kan drømme os til i vore dage.

Om aftenen kom så naboer og bekendte, ja selv præsten var med, og ham fulgte jeg med opmærksomhed. Han kunne både synge, skåle og holde taler ved bordet, og senere, da det var forbi, så skiftevis spillede han kort og dansede hele natten. Det syntes jeg jo var så mærkeligt.

Der var en kusine til mig med, vi var de eneste børn, der var med, og vi gik i smug og drak vinsjatter af flaskerne. Vi syntes jo, det var herligt. Men ud på aftenen blev vi jo søvnige, og vi blev lagt ind på en seng i et gæstekammer. Ud på natten vågnede jeg og ravede lidt rundt, jeg fik fat i hårtoppen på tøsen, og da jeg opdagede, hvad det var, kan det nok være, at jeg blev vågen og sprang ud af sengen, og så skældte jeg endda ud, da jeg kom uden for, fordi de havde lagt mig og tøsen i samme seng.

Vi blev så tit senere drillet, fordi vi havde ligget i samme seng.

I skole

Så nåede vi til foråret, hvor jeg skulle til at gå i skole. Det var straks noget nyt. Læse kunne jeg, men der var meget andet, der skulle læres.

Alene det, at jeg jo var et så godt som forældreløst barn, gav ikke så få ubehageligheder. Jeg havde ikke været i skole ret mange gange, før der en dag kom en stor dreng, endda en gårdmandsøn, og de havde jo et stort fortrin frem for fattigmands børn. Han så ned på mig, og så siger han, *Ja dig dit lille pjok kan man jo give en omgang klø, for du har jo ingen far, man skal frygte for.*

Han skulle ikke have sagt det så hoverende, for der stod en lille pige, lige gammel med mig, og hørte det. Hun gik lige hjem hos hans far og fortalte det, så da drengen kom hjem fik han en slående påmindelse om, at sådan kunne han ikke opføre sig. Han rørte mig aldrig, vi blev derimod de bedste venner, og senere hen tog han altid mit forsvar.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Den første lærer, jeg gik hos, var en mand tæt ved de 70 år. Han var så tyk, så når han sad ved kateteret, kunne armene dårlig nå hen, så han kunne skrive. Han lærte os ikke ret meget, det han var bedst til, var at give børnene øgenavn, især småfolks børn. Jeg havde ikke gået i skole ret længe, før jeg blev kaldt Bedstefar, og det navn gik jeg under, al den tid, jeg gik i skole.

Der gik så en tid, så blev den gamle syg. Så kom der en ny hjælpelærer, og jeg skal villigt indrømme, at det slet ikke var nemt for sådan en lærer at tage imod sådan, rent ud sagt, en flok uvorne unger.

Der vankede jo også nogle adskillige knubs, det skal jeg indrømme, men hans bedste tidsfordriv var at spille kort og drikke, så det var ikke ret tit, at han var ædru, og så slog han vildt om sig. Han havde nær slået en dreng fordærvet, og det var endda en gårdmandssøn. Så måtte han væk.

Så kom der en ny hjælpelærer, og han var jyde, så mange gange kneb det for os at forstå hans jyske tale. Han var en modsætning til den første; han legede med os, så vi tabte respekten for ham. Det blev senere opdaget, at han godt kunne lide at lege med de store piger i konfirmationsalderen, men helst med én ad gangen. Så måtte han væk, og den gamle måtte tage sin afsked.

Så blev der kaldet en ny lærer, det var så den fjerde på ca. 4 år. Det kneb jo lidt til at begynde med. Vi måtte, som man siger, tage skeen i den anden hånd. Det var kun en lille mand, men øretæver, det kunne han slå. Den der havde fået en på den ene side af hovedet, bad aldrig om at få en på den anden side med. Men vi fik respekt for ham, og han lærte os noget, men øgenavnene, de blev ved med at følge os. Der kom et forår en hyrdedreng til at tjene hos en gårdejer i Tømmerup, og den første dag, han kom i skolen, var der en dreng, vi kaldte ham Krampe Tis, han nåede aldrig længere end til de nederste pladser, uagtet det, at han var ved konfirmationsalderen. Han var usigelig dum, bare det ikke drejede sig om skarnsstreger, for dér var han gerne en af de førende. Idet nu den her ny dreng kom ind ad døren, rejste Krampe Tis sig og sagde, *Hvad er det for en hugorm, der kommer?* Drengen fik aldrig andet navn end Hugormen.

Nogle få dage efter kom der en lille forhutlet pige. Hendes forældre arbejdede på Kongsdal[10].

Og Krampe Tis var der med det samme, han så hende, *Hvad er det for en kanin?* Og pigen kom til at hedde Kaninen, så længe hun blev i skolen.

Men trods det, at jeg passede min skolegang, så måtte jeg tidligt ud at bestille noget. Jeg måtte med min mor på roe- og høstarbejde, og ellers udføre, hvad jeg magtede. Jeg var 11 år den første sommer, jeg var ude at tjene, men vinteren fik jeg lov at være hjemme.

Oppe på gården ved siden af, der var to piger og en dreng, der var lidt yngre end mig. Det skete jo, at jeg kom derop at lege. Der var en dag, jeg var der, så siger deres mor, *Nu I render her alligevel, kunne I godt lede hønsereder op.* Det var sådan, at hønsene de gik frit omkring, så de lagde æg på de mest utrolige steder. Jeg og den største af pigerne var kommet op på høloftet, og vi havde fundet to hønsereder med ikke så få æg, så vi blev jo ivrige, vi kravlede helt op i rygningen på høloftet.

Men det skulle vi have holdt os fra. Der var en ugle, der havde rede, og den forbistrede ugle kradsede og kradsede, den havde nær flået al huden af både ansigt og hænder på os. Vi fór jo hylende ned fra loftet og fik ikke engang de æg med, vi havde ledt op. Vi kom i køkkenet og blev vaskede og smurt med noget for at standse blodet. Manden kom ind, mens vi stod der og så sådan ud. Han grinede jo lidt ad os og sagde, *Det var da elendigt, at I ikke kan klare jer for en lille sølle ugle.*

Konen stod lidt, så siger hun, *Du skulle jo være den sidste til at grine ad børnene, har du glemt, hvordan den flåede ører og hænder på dig for nogle dage siden? Det er ikke engang kommet sig endnu, ansigtet kunne den jo ikke flå for det store skæg, så ti du hellere stille.* Vi børn måtte jo gå med skrammerne, vi havde fået.

Den sidste sommer, jeg var hjemme, havde jeg også nær kommet skidt efter. Naboen til den anden side for os, han var tækkemand og sådan lidt altmuligmand. Om vinteren lavede han kurve. Jeg sad og så til, så jeg fik lært begyndelsen. Han havde også bier, og han havde advaret både mig og hans egne drenge, at vi ikke måtte komme til bierne. Men drenge er nu engang drenge, og det er jo altid mest sjovt at gøre det, man ikke må. En dag havde jeg fået fat i en lang kæp, og jeg listede mig stille hen og slog blot to slag med kæppen på en kube. Resultatet udeblev

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jens Haralds nabo, Tækkemanden, foran sit hus.
Billede udlånt fra Jernløse arkiv.

ikke; bierne var over mig med det samme og stak mig, så jeg så farlig ud. Jeg for jo vrælende hjem, jeg fik vasket ansigt og hænder med brændevin, og så gav min mor mig en god dragt prygl til. Jeg kom aldrig til bierne mere.

Ligeledes havde jeg meget min gang på Ulkestrup Mølle og Bageri. Deroppe foredrog jeg mange dage, især når min mor var i ondt lune, så var det bare om at komme væk. Når hun og bedstemor ikke kunne forliges, så skulle det gerne gå ud over mig.

Så var der en dag, den gamle møller – han var både møllebygger og tømrer, så han lavede alt træarbejde selv – han stod i kælderen, det kaldte de det nederste af møllen, og arbejdede på noget; han var ved at høvle et stykke træ. Så blev der kaldt på ham, og han lagde høvlen og træet og gik, og nu havde han tidligere sagt til mig, at jeg ikke måtte røre hans værktøj. Jeg stod lidt og så på denne her høvl, så tog jeg den i den ene hånd og betragtede den nærmere. I det samme kommer mølleren ind ad døren og så, at jeg stod med den. Jeg lagde den forsigtigt, men idet han nåede hen til mig, rager han mig én på siden af hovedet, så jeg havner i høvlspånerne, og siger samtidig, *Har jeg ikke sagt til dig, at du ikke må røre mit værktøj!?*

Jo, det indrømmede jeg jo.

Jeg fik mig så rejst op fra spånerne og listede uden om ham og skulle have været ud, men idet jeg nåede døren, greb han mig i den ene arm og siger, *Du skal ingen steder rende nu, for vi er ved og skal hjem og have mad.* Et øjeblik efter råbte han op til møllersvenden, *Stands møllen, vi skal hjem og have mad.* Jeg turde ikke rende min vej, da vi kom ud af møllen, for lysten var ellers god nok. Da vi kom ind i stuen, siger han til konen, *Kom med en ske og tallerken til Jens, han skal have mad tillige med os andre, for når vi har spist, så har jeg noget og skal have samlet, og der skal Jens hjælpe mig at holde, jeg kan ikke ene.*

Jeg blev bænket ved siden af mølleren, og han øste op til mig. Det var sødsuppe med svesker og rosiner og tykke pandekager til eftermad, så jeg fik det, jeg kunne spise.

Da vi så kom op på møllen igen, så var der en melsigte, som skulle laves, og der kunne han ikke selv komme ind, så der gik eftermiddagen, og vi var lige gode venner.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Nu mens vi er ved møllen, så husker jeg et år i december måned – årstallet husker jeg ikke – da var der en lang tid, hvor det var stille, der var ikke en vind, der rørte sig, så møllen kunne ikke gå, og bønderne kunne ikke få malet hverken til svin eller kvæg. Møllen var så fuld af korn, så de kunne hverken komme frem eller tilbage, og stadigvæk var der stille. Vi nærmede os jul, så det var en hel elendighed for mølleren. Men så en dag fik han samlet nogle køretøjer sammen og læsset med korn. De kørte så til Rangle Vandmølle[11] og fik malet, så de forskellige kunne få lidt hver.

Jeg var så heldig, så jeg fik lov til at køre med møllerens søn og fik den omtalte vandmølle at se. Det var en oplevelse for mig, jeg havde aldrig set sådan en mølle før, så jeg havde travlt med at få det hele at se. Jeg havde meget at fortælle, da jeg kom hjem.

Da vi så nåede den dag, hvor det var lille juleaften, så begyndte det at blæse lidt og hen mod aften tog det til. Så kan det ellers nok være, der kom sving i møllevingerne. Ud på natten og næste dag var det nærmest storm, så der blev malet meget. Bønderne holdt i en hel række ved møllen lige til juleaften.

Det skete, at mølleren og konen kom ned hos os en enkelt gang om aftenen, og så blev der gerne fortalt historier, i mange tilfælde var det soldaterhistorier. Min bedstefar havde været med i krigen 1848-49-50[12], og mølleren havde været med i 1864[13]. Når de så fik stoppet og tændt piberne og brygget en lille sort, så kom minderne frem hos dem, og jeg lyttede begejstret til, blandt andet kom de næsten altid ind på omtale af Dybbøl Skanser. Der var skanse-dele med mange numre, som lå i forskellige retninger.

Jeg lyttede jo og tænkte, mon nu også det er sådan? Og de beskrivelser, jeg der hørte, de kredsede stadig i hovedet på mig, og barn, som jeg kun var, tænkte jeg, det kunne være morsomt at få de skanser at se. Og jeg har set dem, jeg opholdt mig dernede i halvandet år, efter at jeg var blevet voksen, og deres beskrivelser var helt nøjagtige.

En anden gang, hvor mølleren var dernede hos os, så siger bedstemor til mølleren, *Jeg tror, I har mus i jeres brødkammer, for Jens var oppe at hente et brød den anden dag, og det var forgnavet i den ene ende.* Mølleren benægtede, at de havde

Møllen i Ulkestrup, hvor Harald ofte befandt sig.
Billede udlånt fra Jernløse arkiv.

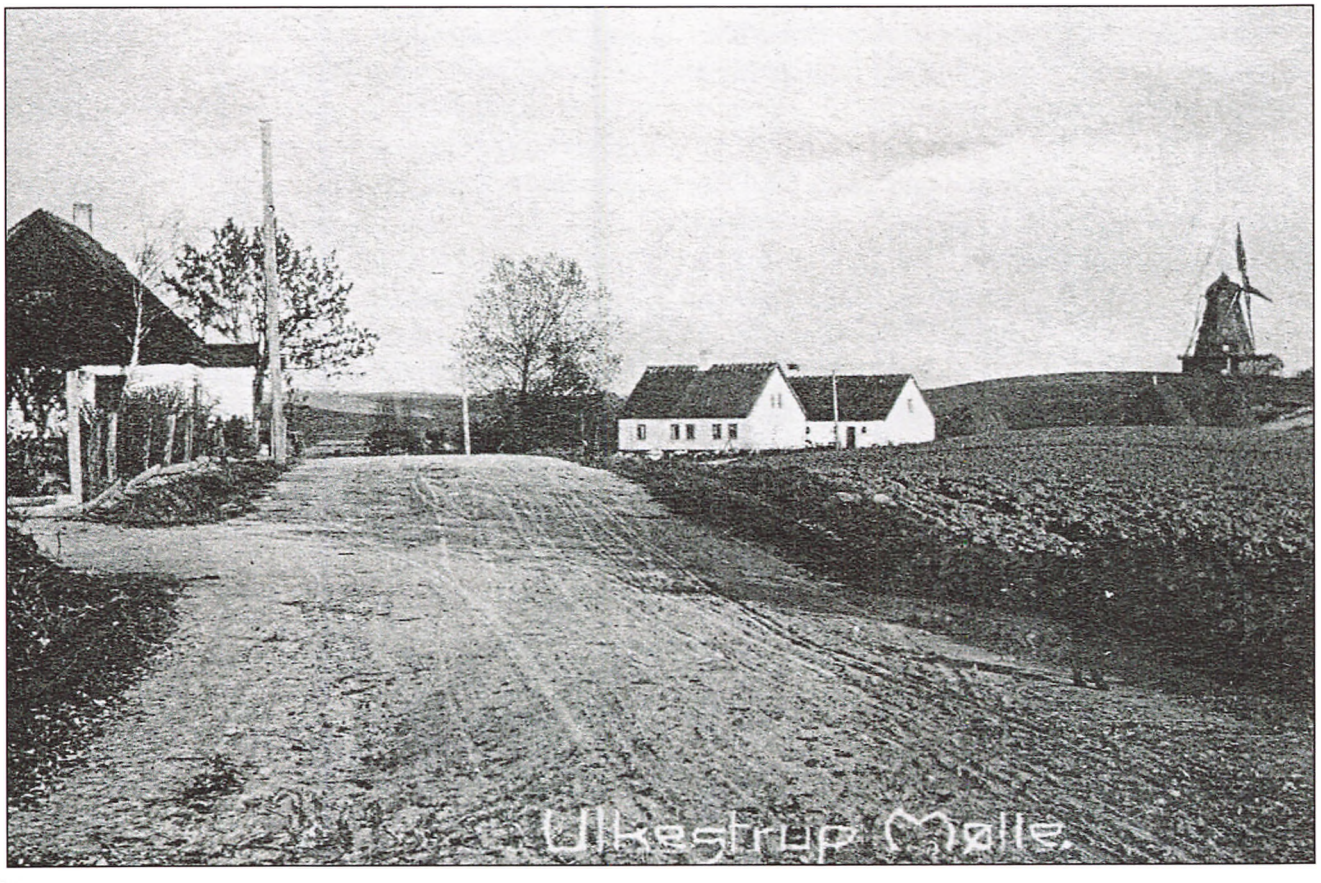

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

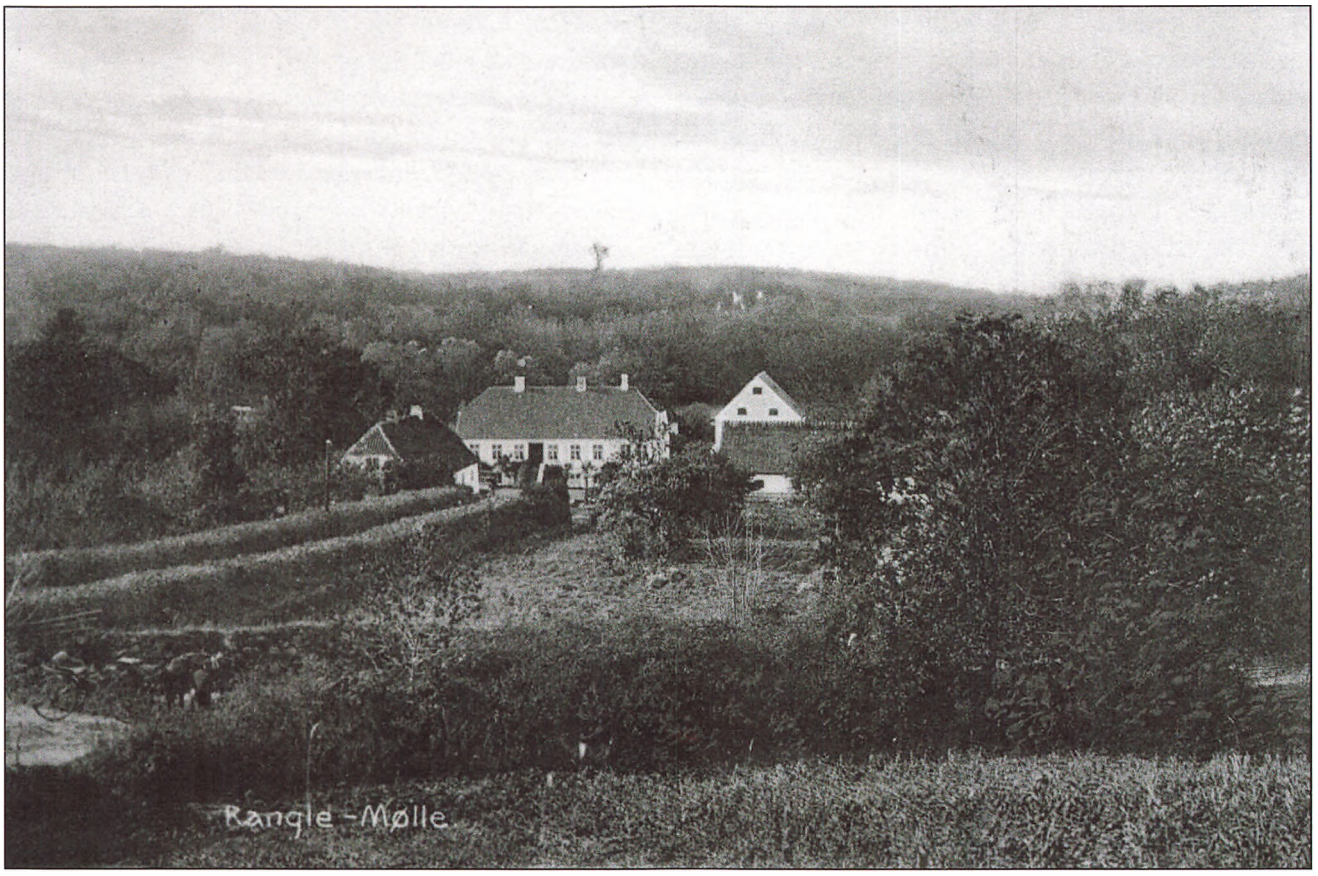

Rangle Mølle ca. 1900.
Billede udlånt fra Holbæk Arkiverne/Jyderup.

mus, og de diskuterede lidt om det. Pludselig siger jeg så, *Nej bedstemor, det er ikke mus, for det er mig, der har pillet hjørnerne af og spist på vejen hjem, for jeg mente ikke det gjorde noget, hestene får jo endeskorperne alligevel.*

Jeg sad ved siden af mølleren, og han lagde den ene hånd på hovedet af mig og sagde, *Du er ærlig min dreng, de mus fik vi hurtigt fanget.*

Min bedstefar, han var lidt af det, man kalder altmuligmand. I forårstiden stod han og lavede trætøjrpæle[14], der blev jo ikke brugt andet dengang, og om efteråret og vinteren lavede han mange riskoste af birkeris, de blev brugt i stalde og loer. Risene skar han i mosen, og jeg fik somme tider lov til at gå med, han havde som regel bøssen med, for han var ivrig jæger.

Jeg husker særlig én dag, jeg var med ham, jeg gik altid lige bag efter ham, det havde jeg fået besked på, at jeg skulle. Vi gik igennem noget højt græs. Pludselig rejser der sig en hare lige foran bedstefar, han havde bøssen parat, og da haren var i passende afstand, bragede skuddet. Haren slog en kolbøtte og blev liggende. Idet skuddet faldt, rejste der sig en hare til, som sad så tæt ved ham, så han kunne have trådt på den, men den gamle blev ikke nervøs af det, han sigtede og skød, og haren faldt. Så måtte jeg agere jagthund mens han ladede bøssen igen, det var en forlader, så der skulle jo måles krudt og hagl af og stødes blår[15] imellem, så det tog jo lidt tid.

Jeg havde fået hentet harerne, dem bandt han sammen ved bagbenene, og jeg fik dem over skulderen, én for én, det var alt, hvad jeg kunne bære. Vi gik så videre for at nå til, hvor risene var. Pludselig trak bedstefar mig i trøjen og sagde, *Se, se dér!* og pegede. Han bukkede sig lidt, så han kunne se under træerne. Der stod en råbuk, han drejede sig lidt og gav mig et lille puf med den ene hånd, og jeg vidste besked, så jeg lagde mig stille ned. Han listede så lidt frem, så han kunne komme på skudhold. Et øjeblik efter bragede skuddet, og bukken lå død i lyngen. Idet skuddet lød og bukken faldt, rejste der sig et dyr til, som havde ligget ned, men han kunne ikke se for krudtrøgen, og så var det for sent at skyde, da han opdagede det. Hans udtryk det kom jo, *Satan skulle gale i det, at jeg ikke fik dét*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

med. Bukken dækkede han til med lyng og græs, og så begyndte han at skære ris, og da han havde en passende bunke, pakkede han harer og bøsse ind, så der kun var et ris-knippe[16] at se. Han var lige blevet færdig, så kom opsynsmanden fra Kongsdal, i daglig tale kaldet Skovfoged Lars. Det var en ældre mand, de hilste pænt på hverandre, og Lars siger så, *Du skal have nogle kosteris Kristen!*

Ja de piner mig jo for koste, så jeg må jo lave lidt.

Ja tag bare væk, her er nok af det skidt. Jeg syntes, at jeg for lidt siden hørte, at der faldt et par skud herude?

Ja, siger bedstefar, *da jeg og drengen gik herned så vi skytten fra Mindet[17], han gik ovre på den anden side af skelgrøften, jeg hørte nok, at der faldt tre skud.*

Der blev så snakket lidt om vind og vejr, så siger Lars, *I skal have farvel, jeg skal længere herudad.*

Bedstefar tog så risknippet med harer og bøsse på nakken, og vi gik hjem. Råbukken hentede han til aften, så han havde et godt udbytte den dag.

Det skete også på de tider af året, hvor vildgæssene trak, at han stod hjemme ved huset og kunne få ram på en gås. Det var sådan, at der var en lille bakke syd for huset og piletræer foran, så gæssene fløj sjældent ret højt. Jeg husker en eftermiddag henimod aften, det var lidt diset vejr, naboen og bedstefar stod uden for huset og snakkede, så kom der en flok gæs lige over, og de skræppede jo noget. Bedstefar kiggede lidt efter dem, så siger han, *Må I kun sige Ha Ha, det kan jeg måske også,* og han gik ind i stuen og tog bøssen, den hang på bjælken og var altid ladt. Vi stod kun et øjeblik, så kom der en flok til, og da de var kommet over ham, så han kunne skyde dem bagfra, så faldt der to skud. Den første havde han skudt den ene vinge over på, den anden faldt død til jorden. *Hent dem til mig dreng,* siger han, og jeg sprang jo af sted og fangede den vingeskudte først. Jeg havde nok med at bære dén, og så den døde bagefter. Naboen siger så til bedstefar, *Det slap du snildt fra!*

Ja, siger han, *det er jo et arbejde at få ladet bøssen, så man jo bruge det, der er i den, rigtigt.*

Jeg kan bemærke, at jeg aldrig har set, at han har skudt ved siden af det, han sigtede på.

Bedstefar havde en vinter fået et par læs bøgebrænde hjem, og det var savet og sat op i en pæn stabel. Så en dag siger han til min mor, *Hvorfor tager du brænde ude i stablen? Der er jo da tørt brænde inde i tørvehuset.*

Jeg har ikke rørt brændestablen, siger mor, *det er der ingen af os, der har.*

Ja, væk bliver brændet, jeg kan se, at der er taget af det, siger han, *men jeg må jo se, om jeg kan få opdaget, hvor det går hen.*

Jeg blev jaget ind, så jeg så ikke, hvad han foretog sig. Lidt efter kom jeg ud igen, og han gik og lagde brændet så pænt til rette, og da han var færdig, siger han, *Nu kan I vove på at røre brændet, for nu har jeg lagt mærke ved det.*

Et par dage efter var det igen svundet i brændet, og bedstefar siger så, *Ja nu skal vi nok få at høre, hvor det er blevet af.*

Dagen efter, at han havde sagt det, var der en kakkelovn i et hus, ikke ret langt fra os, der røg i luften med et mægtigt brag. Der blev ikke kakkelovn af den mere, men vort brænde fik lov at stå i fred. Jeg fik så senere opdaget, at bedstefar havde boret hul i et stykke og fyldt det med krudt, og så stoppet godt til igen, så det ikke kunne ses. Men det virkede.

I maj måned 1902[18] fyldte min bedstefar 80 år. I den anledning var børn og svigerbørn samlede. Der var tre sønner og deres koner og en datter, som var enke. Alt forløb på bedste måde til vi nåede aften, så begyndte lidt mundhuggeri.

Den ældste søn, han var smed og boede i Mogenstrup[19]. Han gik under navnet Skallefældesmeden, han havde samme indstilling som min mor, skulle altid lave vrøvl og spektakler, hvor han kunne komme til det, han havde måske fået en snaps for meget, det kan jeg ikke sige, men hvorom alt drejer sig, han fik da puffet en bror udenfor, og så skulle han have klø. Jeg kan huske, at Lars nappede en svingle af sin vogn og skulle til at slå med. I det samme kommer bedstefar ud og fór imellem dem, og trods det, at han var firs år, huggede han en i hver hånd og kastede dem til side. Lars han havnede inde under sin vogn, dér lå han og vrælede og skabte sig. Den anden han havnede i en bunke risbrænde. Så siger bedstefar, *Ganske vist er jeg ikke ung længere, men sådan et par hvalpedrenge kan jeg da ordne endnu.*

Jens, som havnede i brændebunken, gik stille ind, men Lars blev ved med at brokke sig, efter at han havde fået rejst sig op.

Bedstefar gik lige hen til ham og fik godt fat i tøjet på ham og gennemrystede ham, så hovedet dinglede på ham og siger så, *Kan du så*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

være rolig min dreng, ellers så skal jeg lære dig at blive det.

Jeg stod og så hele optrinet og rystede af angst, men da bedstefar slap ham, bad han for sig, som om han var en dreng, trods det, at han var langt over 50 år.

Bedstefar gik så ind og siger, *Kan I kvindfolk lave en tår kaffe, Lars skal have kaffe, for han kører snart hjem.* Min mor begyndte at mukke lidt, bedstefar tog hende lidt i den ene arm, *Jeg bad dig om at lave kaffe og ikke vrøvl.* Så kan det nok ellers være, at hun fik fart på.

Der blev så drukket kaffe, så siger bedstefar, *Nu skal du køre hjem Lars.*

Ja far, det skal jeg nok, han var næsten som en dreng.

Det kan jo knap siges, at det var nogen helt stille fødselsdag, men da Lars var kørt, gik alt fredeligt igen. Jens og hans kone skulle blive der om natten. Der gik et par dage, så kom Lars hjem igen, han bad bedstefar om forladelse. Jeg havde dengang ikke så meget forstand på det, men jeg har siden tænkt på, at Lars han var lille, selv om han til daglig ellers var en farlig karl at høre på.

Jeg husker også en gang, vi var i Verup på bedstemors fødegård[20], der var en søsterdatter, der havde den. Der var barnedåb den dag, og vi skulle være der til middag, hvad vi også var. Der var ikke så få mennesker samlet, så der var dækket bord i øverstestuen[21], og nu var det sådan, at fra det de kaldte mellemstuen[22] og så op til øverstestuen, var der et trin op. Der blev så budt til bords, og gæsterne havde sat sig til rette, så kommer der en pige med en terrin fuld af suppe, og idet hun skal op over dette her trin, så snubler hun. Om hun trådte i kjolen eller skosnuden fik fat, det ved jeg ikke, men hun kom til at ligge på knæene lige inden for døren. Terrinen røg hen ad gulvet og gik i mange stykker, og suppen spildtes. Hun lå et øjeblik og gloede, så sagde hun, *Værsgod!* og gik sin vej. Et øjeblik efter kom en anden for at gøre rent, og lidt efter kom pigen igen med ny forsyning, så vi fik suppe alligevel.

Da så middagen var overstået og det meste nyt var drøftet, så siger bedstemor til mig, *Kan du ikke følges med mig, jeg skal en tur op og hilse på Ellen?* Det var konen på nabogården, den lå lige ved siden af. Vi kom derop og inde i stuen, der var ingen at se, men bedstemor hun siger højt, *Goddag i stuen.* Så begyndte der at blive uro i forhænget for himmelsengen, og et ansigt kom frem. *Men dog, er det dig Ane, der kommer? Det var vel nok pænt af dig at komme op og hilse på mig. Niels* – det var manden – *han er jo dernede.* Så fik Ellen øje på mig, så siger hun, *Hvad er det for en pog, du har med der Ane?*

Det er min datter-dreng, vi har hjemme, siger Bedstemor.

Nåh ja, siger Ellen, *den slags kan de jo altid få lavet, når de render og føjter om.*

De snakkede jo så om forskelligt, hvad det var, kan jeg ikke mindes, men lidt efter fik Ellen trukket forhænget lidt mere fra, så jeg kunne se hende, og jeg kan den dag i dag se hende for mine øjne. Hun var hvidhåret og så skindmager i ansigtet, så det var næsten uhyggeligt at se, og den hånd, hun brugte, den lignede nærmest en kæmpemæssig klo, og hendes stemme var tør og knirkende. Jeg dannede mig et indtryk af det hele.

Pludselig ragede Ellen ved forhænget og fik fat i en kæp, og med den slog hun tre slag på sengefjællen. Et øjeblik efter gik døren ud til køkkenet op, og en pige kom til syne, *Kaldte I mor Ellen?* siger hun.

Ja, kom det knirkende, *kan du tage os karaflen med malurt og to glas, men det skal ikke være de små.* Lidt efter kom pigen ind med det forlangte på en bakke, som blev stillet på et lille bord og sat hen ved sengen, så Ellen kunne nå det. Ellen fik så skænket en snaps til hver af dem, og der blev sagt skål. Det skal indrømmes, at det var ikke små glas, snakketøjet det gik jo straks lidt bedre, da det blev smurt. De havde jo meget, der skulle drøftes. Så fik Ellen fyldt glassene igen og skålede. Jeg sad og så til, og jeg har tit tænkt på, at de kunne slå så stor en snaps i halsen, uden så meget som at fortrække en mine.

Bedstemor rejste sig så og sagde farvel og tak, og vi gik tilbage, hvor vi var kommet fra. Da vi kom til gården igen, stod bedstefar tillige med nogle andre uden for porten, og jeg kunne godt se på ham, at der var noget, som ikke helt passede ham. Han spurgte, hvor vi havde været, og bedstemor fortalte, at hun havde lige været oppe at hilse på Ellen. Så siger han, *Nu skal jeg følge dig op over gården. Stenbroen den er noget ujævn, og du skulle jo ikke gerne gå og falde.* Han fulgte hende så ind i stuen og fik hende sat til rette. Lidt efter kom han ud igen, han vinkede efter mig, og uden at de andre hørte det, spurgte han om bedstemor havde fået snaps, og jeg fortalte ham, som det var. *Ja hun er jo så fuld, så hun dårlig kan stå ene,*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

den so, siger han så. Men det trak sig jo i lave alt sammen igen.

Der var et år, så vidt jeg husker var det 1898, da var der efterårsmanøvre på egnen, og der skulle være kongerevy ved Skamstrup, og jeg var jo såvel som mange andre nysgerrig tilskuer.

Jeg var kommet til at stå ved kirkemuren, der skulle kongen komme forbi, det vil sige, det var kronprins Frederik, den senere kong Frederik den 8., der var der i stedet for hans far Kong Christian den 9. Han var en gammel mand og kunne vel ikke så godt tåle de dermed forbundne strabadser.

Jeg havde godt set, at der oppe på en bakke rundt om lille-møllen var opstillet kanoner, men tænkte jo ikke videre over det. Da så kronprinsen kom ridende, blev der fyret ret kraftigt. Jeg var jo ikke forberedt på det, så jeg blev så forskrækket, så vandet det gik i bukserne for mig.

Men interessen var jo stor, så jeg rendte rundt med de våde bukser, og de blev jo hurtigt tørre igen. Men jeg var klog nok til ikke at fortælle det til nogen, så var der ingen, der havde det at grine ad.

Ud at tjene

Den 1. april 1903 kom jeg til Tømmerup at tjene på en gård. De blev aldrig kaldt andet end arvingerne[23]. Der var i egentligste forstand ingen mand. Der var to brødre og to søstre og en ældre karl, som havde været bestyrer for dem. Det var en fætter til dem, og pigen det var en kusine til dem, så det var en stor familie det hele. Pigens far gik der som husmand, og de ville jo gerne have noget at sige alle sammen, så det var ikke altid lige nemt for mig, som var fremmed, men jeg vænnede mig snart til forholdene.

Gården var fri ejendom, og de andre gårde i byen var fæstegårde under Frydendal Gods[24] (nu Torbenfeldt). Det havde i februar og marts været godt vejr, så de fleste havde tilsået, og enkelte steder var sæden begyndt at komme op. Men da vi kom et stykke ind i april blev det vinter med kulde og meget sne, så tog og al trafik var standset i mange dage, og alle, der kunne bruge en skovl, var ude at kaste sne ca. en halv snes dage.

Men sneen svandt hurtigt, da først solen kom frem igen, kun i nordsiden ved gærder og hegn, hvor der lå store driver, varede det længe, inden sneen svandt bort.

I den tid, hvor der ikke var til at komme i marken eller i det hele lave noget udendørsarbejde, gik vi så og kunne passe dyrene, og så ellers blev der lavet mange kunster. Der var aldrig kedeligt, for hvor de kunne komme til at drille hverandre, der gjorde de det, og jeg måtte til at lære løjerne op for dem, inden jeg lærte at tage mig i agt.

Det skete, at der var anbragt en spand vand over en dør, når man så lukkede op, så kom vandet ned over hovedet af en, og den, der var uheldig at blive våd, var jo altid til grin.

Bestyreren hed Niels, og den ældste datter hed Maren Sofie – de var ca. 40 år – de boede i hver sit gæstekammer i den nordlige ende af stuehuset. Der blev hvisket højt rundt i byen, at der kun blev brugt det ene om natten, men det havde jeg jo ingen forstand på.

Den ældste af brødrene hed Lars Peter, og den yngste hed Jens. Han var stor og forvokset, så han var meget rundrygget, næsten skruttet, og så snøvlede han, så han var knap til at forstå. Vi tre havde kammer i den sydlige ende af stuehuset, og den yngste datter, hun hed Laurine. Hende og pigen, de havde kammer op til os, kun en væg imellem.

Jeg faldt hurtigt til, jeg lærte jo at bide fra mig, så godt jeg formåede, når jeg blev drillet. Min skolegang, den skulle passes, jeg forsømte aldrig, og så var det Laurines arbejde at sørge for, at jeg blev vasket. Til at begynde med syntes jeg jo ikke rigtig om det, men jeg måtte finde mig i det, så også det kom jeg over. Hun sørgede også for, at jeg altid fik en god madpakke med i skole. Det var ikke altid, jeg selv kunne spise det hele, men det kom den pige, som blev kaldt Kaninen, til gode, for vi to var lidt udskud for de andre. Det var tit, at hun slet ikke havde mad med, somme tider kun et stykke bart brød, så vi sørgede altid for at komme lidt af vejen fra de andre børn, og så delte vi min madpakke. Som regel fik hun det meste, for jeg vidste jo, at når jeg kom hjem, så fik jeg alt det, jeg kunne spise. Det var ikke ret meget, hun fik, det var mest knubs, der vankede til hende, hun havde en stedfar, og moderen var heller ikke så god af sig.

Vi var nu nået så langt frem i tiden, så vi havde fået både køer og heste på græs, og dér husker jeg et pudsigt tilfælde. Det var skik og brug, at mandfolkene skulle have en ren hvid trøje på om

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Frydendal Gods (nu Torbenfeldt) på Haralds tid før ombygningen.
Billede udlånt fra Holbæk arkiverne/Jyderup.

søndagen, og Jens og jeg vi havde først gjort rent i kostalden, og så kom vi ind i hestestalden bagefter, og dér er Jens så uheldig at komme til at stå lige bag ved en hest. Den lettede halen og tabte en god portion grønt møg ned ad ryggen på Jens' hvide trøje. Den så alt andet end godt ud, og Jens sprang rundt og snøvlede, så han var næsten ikke til at forstå.

Der faldt jo mange bemærkninger efter den tid, og det var tit senere, når han fik ren trøje, at der blev sagt, nu kan du gå ned og sætte ryggen imod enden på det gamle øg. Jens blev jo gerne gal, men han måtte jo tage imod det.

Tiden går jo så sin vante gang uden særlige ting sker, og vi når høst. Det foregik med håndkraft alt sammen. Maskiner havde vi igen af, der blev mejet med hånd og bundet med hånd, og så var det mit arbejde at slæbe neg sammen, og Niels at sætte hobe[25].

Så en dag syntes han, at jeg havde været for længe om at vande køer, dem vandede vi altid efter middagsluren, så han brokkede sig noget, da jeg kom. Han stammede meget, og når der var lidt særligt, så var det lidt svært at få det frem. Jeg forklarede ham, at jeg kunne ikke gøre det hurtigere.

Dagen efter, da vi havde fået eftermiddagskaffe, siger han til de andre, *I kan godt gå i marken, jeg skal hjælpe drengen at vande kvæg.*

Jeg gik og passede mit og havde vandet 2 køer, det tog jeg ad gangen, og der kunne heller ikke komme flere til ved vandtruget. Vandet skulle jeg pumpe op med en træpumpe. Den var tung og gav ikke ret meget vand, og der var 16 køer og et godt stykke at trække dem, så det kunne nok tage lidt tid. Så kommer Niels, og til min store forbavselse havde han den nye kørepisk med, og jeg anede ikke, hvad den skulle bruges til. Han satte sig ganske roligt på et stengærde, og så på mig, mens jeg trak frem og tilbage med køerne. Men jeg gik så og regnede ud, at det var mig, pisken skulle bruges på, hvis det ikke gik stærkt nok.

Jeg passede mit, og lod som om jeg havde travlt, men trak jo alligevel tiden ud, så det varede tyve minutter længere end dagen før. Men Niels havde set, at jeg ingen tid havde drevet væk. Da jeg kom tilbage og var færdig, rejser Niels sig op og siger, *Jeg skyldte dig vist for uret i går, det*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kan jo ikke gøres hurtigere, lad os nu gå ind, når vi kommer forbi derhjemme, og få en ekstra tår kaffe, det kan vi trænge til.

Jeg skelede lidt til ham og vidste ikke rigtig, om jeg turde vove, men jeg fik da sagt, *Ja særlig dig, som har siddet stille på stengærdet og svedt.*

Han tog godt imod det uden nogen bemærkninger.

Jeg har tænkt på det tit og mange gange siden, det var et tarveligt træk, han der havde, det var travl høsttid, men han havde tid til at holde vagt over en stakkels dreng, som var ved slæbe sig fordærvet på deres kreaturer – og så true med kørepisken. Den slags tilfælde er vi dog heldigvis kommet bort fra i vor tid.

Jeg skal ellers ikke klage, for jeg havde det godt, fik en god forplejning på alle måder. Der skulle bestilles noget, men det havde man jo ingen skade af at lære. Jeg var ikke ret stor, så jeg magtede ikke så meget, men jeg ydede det bedste, jeg kunne.

Høsten blev så overstået, og vi nåede jagttiden. Dér kan jeg huske et pudsigt træk. De havde jo selv jagten på jorden, fordi de var selvejere[26]. En dag var der klapjagt i skoven[27], som tilhørte godset, men gik langs med marken til gården, og Niels var ude med bøssen. Han gik langs med skovgærdet på marken. Pludselig kommer der en hare springende, og Niels skyder på den, men den nåede at springe ind i skoven, før den faldt, og så ville – jeg ved ikke, om det var held eller uheld – men lige inden for skovgærdet stod kammerherrens søn, han blev kaldt Kandidaten, han bukkede sig ned og tog haren og holdt den op, *Ser De Niels, den her tager jeg.* Niels så jo langt efter sin hare og var ærgerlig.

Imidlertid kom klapperne nærmere, og uvist af hvilken årsag var der kommet et rådyr uden for vildthegnet og kommer lige imod Kandidaten, som skyder på det, med det resultat, at det styrter ud over stengærdet og bliver liggende få favne ude på marken. Niels var jo ikke sen til at kaste sig over dyret for at sikre sig det, og stum som han var, fik han da sagt, *Ser Kandidaten, det her tager jeg.* Den anden vendte sig skuffet om og gik sin vej.

Niels han kom glædestrålende hjem med dyret på nakken, men han var så ivrig og så stum, så han havde nær aldrig fået fortalt, hvordan det var gået til. Den jagthistorie levede Niels på længe.

Vi nåede så november, så var min tjenestetid udløbet, de skulle ingen dreng have om vinteren, så jeg kom hjem igen. Men det var jo lidt uvant, og min mor kunne jeg ikke forliges med, så de dage, jeg ikke var i skole, var der somme tider et farligt hus. Vi havde dengang fået indført hverandendags skolegang.

Så en dag gik manden, som havde mark lige uden for vort hus, og pløjede. Jeg stod uden for. Så siger han, *Har du ingenting at bestille?* og jeg sagde nej. Så siger han, *Kan du ikke komme op hos os og køre hesteomgang, vi skal tærske nogle dage?*

Jo siger jeg, *jeg skal snakke med bedstefar om det,* og det var han godt med på, så det var i orden med det samme.

Jeg skulle ligge hjemme om natten, men alene det, at jeg fik min mad ude, det betød meget dengang.

Jeg blev der på gården (den kaldtes Himmerigsgården) det meste af vinteren.

Ud at tjene i Ulvig

Tidligt om foråret 1904 kom jeg så til Ulvig hos Jens Jensens enke at tjene. Det var min mors kusine[28], så det skulle jo hedde lidt familie.

Jeg opdagede meget snart, at her var jeg kommet ind til nok. Der var en søn hjemme, som skulle kaldes bestyrer, og så en datter, som led af leddegigt, så hun kunne intet udrette. Og så var der en ældre kvinde, som gik der og malkede. Jeg og Hans[29], det hed sønnen, vi skulle så passe det hele. Der var 18 køer og vel ligeså meget opdræt og 9 heste i alt og ca. 60-70 svin, så der var noget at passe.

Og så i marken en gang både formiddag og eftermiddag at harve, for at få jorden lavet til at så i.

Da vi nåede maj, rejste Hans til København på fæstekontoret og hentede en karl og fodermester, så var det, ligesom det lettede lidt, men der gik ikke ret lang tid, så stak karlen af. Kort tid efter kom der en ny, og lidt længere hen ad sommeren stak fodermesteren af. Så var vi lige vidt, og på den måde gik det hele tiden. Der var ingen tjenestefolk dér på egnen, der ville dertil at tjene, dertil var gården for omtalt. Det gik ud over min skolegang; jeg tror ikke, jeg var i skole mere end en trediedel af de dage, jeg skulle, så jeg kunne jo slet ikke følge med i undervisningen, og når

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

jeg en enkelt dag kom i skole, så sov jeg med det samme, jeg kom til at sidde stille, og jeg blev jo til nar for de andre børn.

Jeg kan huske en gang, jeg kom i skole efter at have været væk i over fjorten dage. Jeg var også den dag faldet i søvn. Pludselig stod skolelæreren ved siden af mig og rystede mig, så jeg blev vågen, og alle de andre børns øjne var jo rettet på mig. Så siger læreren: *Sig mig en gang Jens, hvad tid må du op om morgenen?*

Ved firetiden.

Hvor megen fritid har du så om dagen? Jeg så forundret op på ham og siger så, *Jeg har skam ingen fritid, for den tid, at de andre sover til middag og hviler dem, dér er der de hundrede ting, jeg skal, enten til købmanden eller ud i den yderste ende af marken og flytte plage og kalve. Der er altid noget til mig at lave, mens de andre hviler.*

Hvornår har du så fyraften? spørger han.

Ja, jeg skal være meget glad, hvis jeg kan blive færdig med det, jeg skal udføre, til solen går ned.

Det var en god forklaring, siger han. *Kom med mig her,* siger han så, og jeg tænkte, nu er det galt, og de andre børn rakte hals, da vi gik ud af skolestuen.

Da vi kom ind i hans private stue, siger han, *Nu kan du lægge dig der på den sofa og sove, det trænger du til.* Til konen siger han, *Kom med et tæppe til at lægge over Jens, for han er så træt, så han kan ikke holde sig oppe, han skal have fred et par timer, så hjælper det nok.*

Jeg blev pakket godt til og sov med det samme, til vi nåede middag, så kom han og vækkede mig. Så siger han, *Hvis nu de andre børn spørger dig efter, hvor du har været, så kan du sige, at du har været et ærinde for min kone. Jeg må jo ellers ikke lære dig at lyve, men i dette tilfælde går det.*

Og jeg blev losset ud ad køkkendøren.

Da jeg skulle hjem, fik jeg et brev med til enken, som jeg gav hende, da jeg kom hjem. Hun læste så brevet én gang, og jeg kunne jo se på hendes ansigt, at det ikke var noget, der passede hende, og hun læste én gang til, og så kan det jo ellers nok være, at den beskidte kælling begyndte at skabe sig. Jeg skulle lige til at begynde at spise mad, så fór hun rigtigt op, og jeg skulle have haft en dragt prygl, men jeg stak af både fra mad og prygl, så jeg fik intet før aften, men hvor var hun tosset.

Det brev bevirkede alligevel så meget, at jeg i lang tid tildels fik lov til at følge skolegangen, men jeg fik stadig stukket den i næsen, *Man er vel nødt til at lade dig gå i skole, ellers sladrer du jo.*

Jeg husker en dag, jeg var vel i skole. Jeg var vel ikke stort bedre end andre, jeg havde da på en eller anden måde forsyndet mig. Hvad det var, husker jeg ikke, men skolelæreren havde da brokket sig lidt. Pludselig siger han, *Jens har du nogen kniv i lommen?*

Jeg siger *Ja.*

Kan du så gå op på gærdet og skære en ordentlig kæp. Jeg gik jo, som jeg blev bedt om, og det tog sin tid, inden jeg fik søgt en pæn hesselkæp ud, den var vel ca. 1 tomme tyk og så i passende længde til spadserestok.

Jeg kom så tilbage og op igennem skolestuen, støttende mig til kæppen. Det sagde bum i gulvet, hver gang jeg flyttede den, og de andre børn fulgte mig spændt. De var nysgerrige for at få udfaldet at se. Jeg gik op til katederet, hvor skolelæreren sad og sagde *Værsågod.* Han så lidt både til kæppen og til mig, så siger han, *Hvad skal jeg bruge den til?*

Det ved jeg ikke, men jeg fik jo besked på at skære en ordentlig kæp, og jeg syntes, at denne her er pæn.

Han sad og lurede et øjeblik, så siger han, *Hvor kan du være glad dit æsel, at du kommer med sådan en kæp. Havde den været lidt tyndere, så havde du fået nogen på skrutten, men den her vil jeg ikke slå med, skrub så hen og sæt dig ned.* Så var spændingen udløst, og jeg fik ingen klø, og jeg fik det heller aldrig senere i den tid, jeg gik i skole. Kæppen blev sat pænt til side, den blev hurtigt kaldt for Bedstefars kæp, den stod i skolen flere år efter.

En dag hen på sommeren, da frugten begyndte at blive moden, kom jeg ud for et tilfælde. Jeg skulle igennem Nørreskov[30], og jeg var ene den vej. Inde i skoven var der revet et gammelt hus ned, men haven, den var der, og der stod et træ med nogle særdeles gode æbler, og fristelsen den var jo stor efter at få fat i nogle af dem. Jeg kiggede mig omkring, men der var ingen at se, så jeg skyndte mig op i træet og fik fyldt lommerne op og kom hurtigt ned igen. Idet jeg nåede ned på jorden, blev der slået en klo i nakken på mig, og jeg blev lidt forbavset – det var skovløberens kone. Hvor hun var kommet fra, det aner jeg ikke, men det var en kendsgerning, at hun var der. Hun skældte jo noget ud og tog æblerne fra mig,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og hun holdt jo fast på mig, så jeg ikke kunne rende fra hende. Da hun havde tømt lommerne, klaskede hun mig med flad hånd, tre gange på siden af hovedet, det sved nederdrægtigt. Så siger hun, *Stik du nu af ned til rakkerpakkerne, hvor du hører til, din tyveknægt.*

Den benævnelse havde jeg aldrig fået før.

Jeg listede så af med øretæverne, jeg havde fået, dem kunne jeg jo ikke løbe fra.

Lige efter slog vejen en lille drejning, og da jeg kom om, så hun ikke kunne se mig, kravlede jeg ind under granerne og holdt øje med hende og så, at hun gik hjem. Jeg skyndte mig tilbage og fik rystet nogle æbler ned og samlet dem op og så af sted. Det var ikke for, at jeg manglede noget, for vi havde frugt nok i haven ved gården, men de æbler her, de smagte bedre end dem, vi selv havde.

Jeg var jo klog nok til at tie stille med, hvad jeg havde været ude for.

En dag blev jeg sendt til Mørkøv og skulle hente nogle varer af forskelligt. Jeg var kørende med enspænder[31] med en gammel hingst for. Da jeg kom et stykke ind i Frydendal Skov[32], mødte jeg skovrideren, og han blev stående midt på vejen, så jeg måtte standse op. *Hvor skal du hen?* siger han.

Jeg skal til Mørkøv, svarede jeg.

Hvor kommer du fra? spørger han.

Jeg kommer fra Jens Jensens enke i Ulvig, svarede jeg.

Nå, du er fra den møgbutik? Kør ad helvede til din forbandede dreng, siger han så og gik til side, så jeg kunne komme frem. Lysten hos mig var stor, men jeg turde ikke bede ham om at køre med og vise mig vejen.

Den omtalte vej var en stor genvej for os, der var ellers ingen, der måtte køre der, det var privat grund. Sagen var således, at nogle år før var der to af skovriderens sønner, der var på jagt i Nørreskov, og der anskyder den ene af dem et rådyr, som fór ud på marken, som tilhørte Anders Jensen i Ulkestrup, og han var selvejer – de fleste andre gårde var fæster under Kongsdal – Anders Jensen var tilfældigt i marken og kom til, inden de nåede skoven, og han antydede dem om, at de var på ulovlig jagt. Men de her to Fars Drenge, de var høje i hatten og mente, at de havde lov til at jagte, hvor det passede dem, og den ene stak Anders Jensen en knytnæve i ansigtet med bemærkning om, at han ikke skulle forulempe dem, når de gik på jagt.

Det blev så til sagsanlæg, men det var jo en skandale, at sådanne stormands-sønner skulle straffes, så kammerherren, han blev indblandet i sagen. Han søgte at mægle i sagen og Anders Jensen havde ingen fordel af at få dem straffede, så han stillede krav om, at han og to brødre – deriblandt manden fra gården, hvor jeg var – de skulle have uhindret adgang til at færdes igennem skoven så længe, de levede. Det var jo et ømt punkt for de store herrer at gå med til, men Anders Jensen fastholdt sit krav og fik det gennemført skriftligt og tinglyst, og de to unge undgik straf.

En anden gang blev jeg en morgen sendt til Mørkøv med et læs svin, som skulle til slagteriet i Holbæk. Da jeg nåede ind midt i skoven, gik det ene baghjul på vognen fast, så det ikke kunne gå rundt. Det var en patentakselvogn[33], og den var gået tør. Dér holdt jeg så og kunne ikke køre længere. Jeg spændte hestene fra og red hjem. Hans, han bandede lidt til eget brug, det var jo på en måde hans egen skyld, at han ikke havde set vognen efter. Vi fik så rigget en anden vogn til, og han fulgtes med og fik svinene læsset om. Imidlertid var toget forlængst gået, så jeg måtte køre helt til Holbæk Slagteri. Jeg havde foder med til hestene og mad til mig selv. Det hele forløb normalt.

Jeg skulle have forskud på grisene med hjem – 30 kr. pr. gris. Da jeg kom ind på kontoret og fremførte mit ærinde, kiggede de lidt til mig, og ham jeg traf først ville ikke betale. Der kom så et par andre og jeg blev grundigt forhørt og måtte forklare hele sammenhængen. Så endelig fik jeg 180 kroner, og der blev spurgt efter, om jeg kunne skrive mit navn på en kvittering, og det vidste jeg, at jeg kunne.

Så spørger den ene af dem, om der ikke havde været én, der var lidt større at sende med et læs svin? Jeg siger så, at vi ingen karl havde for tiden. Han kendte forholdene, så han siger, *Har I i det hele taget ret til det?*

Jo, siger jeg, *vi har mange, men ikke ret længe ad gangen.* De tog dem et stille grin, og så gik jeg og kom også godt hjem igen.

Vi nåede så hen på foråret, så en dag fandt Hans på, at vi skulle til Holbæk marked og have solgt en treårs plag[34], som kunne undværes. Den havde

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

været i tøj, men aldrig på landevejen før, så jeg var jo spændt på, hvordan det ville gå. Det gik godt med at komme til Holbæk, der var intet i vejen.

Jeg blev så sat til at holde hesten på markedspladsen, og der var flere, der så på den, men der blev ingen handel.

Jeg fik så besked på at trække hesten op i Købmandsgården og sætte den i stald, og så blive der, til Hans kom.

Jeg gik så ind i gårdskarlens værelse, og dér stod en gammel sofa. Den lagde jeg mig på og faldt snart i søvn. Da vi nåede aften, kom Hans, og jeg kunne godt se, at han var mere end halvfuld. Så siger han, *Kom med her, vi skal have en tår kaffe,* og mens vi sidder og drikker kaffe, siger han, *Kan du ikke selv køre hjem? Jeg er ikke færdig herude endnu.* Jeg var lidt betænkelig, men det var jo så godt som en ordre, så vi kom op i gården og fik spændt for. Det var da allerede mørkt og lygter var der ikke noget, der hed, og jeg havde ca. 3 mil at køre.

Da jeg var kommet på vognen, siger han, *Du kan sige til mor, at jeg kommer hjem senere i nat.*

Jeg kørte så, og det gik meget godt. Jeg skulle køre et stykke gennem Kongsdal Skov[35], der var så mørk, så jeg kunne hverken se heste eller noget andet. Jeg var så bange, så jeg rystede, men hjem kom jeg.

Kirsten var ikke gået i seng, da jeg kom hjem. Hun kom ud i gården med en lygte og kiggede sig noget omkring. Så siger hun, *Hvor er Hans?*

Han blev i Holbæk, han kommer senere i nat, skulle jeg sige.

Hun sagde intet, men hjalp mig at få spændt fra og få hestene ind. Jeg fik et stykke mad og en tår kaffe og var så ude at fodre af og gik så i seng, glad over, at jeg var kommet godt hjem.

Da vi nåede næste morgen, var der ingen Hans kommet hjem, og dagen gik med. Først sent på aftenen kom en vogn ind i gården. Der var to mand, der kom kørende med ham og læssede ham af ved gangdøren og kørte med det samme igen. Han var da så døddrukken, så han kunne ikke stå ene. Vi fik med besvær lempet ham ind i hans kammer. Hvordan moderen fik tøjet af ham, det så jeg ikke. Der blev ikke sagt noget til ham, det kunne simpelthen ikke nytte noget.

Men næste morgen, da mor til sædvanlig tid kaldte, havde hun sin støttekæp med, så han blev vågnet, der kom nogle vræl fra ham, som kunne høres over hele gården, og han kom tumlende ud i bar skjorte og rendte rundt, inden han så kom ind og fik tøj på. Men det kunne nok være, at mor skældte ud, fordi han havde sendt mig alene hjem fra Holbæk i nattens mulm og mørke med køretøjet.

En ganske kort tid efter denne markedstur skulle han en aften ud at besøge kæresten, og så traf det sådan, at vi havde en so, der var ved at fare. Fodermesteren, som vi for en gangs skyld havde, han ville ikke, og jeg var heller ikke ret meget for at våge over so. Enden på det blev så, at Hans bød mig 25 øre for hver levende gris, soen havde, når han kom hjem. Og det gik jeg så med til. Det var en lang nat at sidde dér, men rotterne rendte rundt om mig, så det holdt mig vågen.

Ved ellevetiden var jeg inde og fik et stykke mad og en tår kaffe, inden Kirsten gik til ro, og da havde soen fået ikke så få grise. Ud på natten var hun så færdig med at fare, og da var der 16 levende og to døde, så jeg var jo stolt, men jeg havde et farligt mas med at holde sammen på flokken. Der var et par små, som jeg stadig måtte redde, for at de andre ikke skulle klemme dem ihjel. Da klokken var halv fem, kom Kirsten ud og skulle se resultatet, og hun var godt tilfreds. Ved femtiden kom Hans hjem og gjorde store øjne, da han så, hvor mange grise der var, og de var alle levende. Jeg fik lov til at gå ind at sove, hvad jeg også trængte til, efter at have vået et helt døgn.

Da jeg så kom op til middag, havde soen ligget to ihjel, og vi snakkede jo så om disse her 25 øre.

Hans ville ikke betale for de to, der var døde om formiddagen, men jeg fastholdt jo, at jeg skulle have for alle dem, der var levende, da han kom hjem, som aftalen var. Så siger Kirsten, *Vil du bare betale drengen, hvad du har lovet ham! Har du tid til at ride ud og se til kæresten i stedet for at passe, hvad du skal, så må du betale for det.* Og jeg fik de fire kroner. Det var store penge den gang for mig.

Vi er nu nået foråret, og jeg er udskrevet fra skole, så jeg skal til at gå til præst. Til første maj var Hans som sædvanlig i København og hentede en karl og en fodermester, så gik det en overgang igen.

En god måneds tid efter stak fodermesteren af, og så var vi lige vidt, så var det mig, det gik ud over.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Karlen, vi havde fået, var en lidt ældre karl, middel af højde, men ret svær. Det var den bedste, jeg havde været sammen med, han tog mit parti ved enhver lejlighed, så det hjalp mig meget.

Der var vel gået en måneds tid cirka. Så en morgen var Hans i ondt lune, han kom først og kaldte på mig og så på karlen. Så var han inde og fuldføre påklædningen. Hans kom så ud ad køkkendøren og jeg ad gangdøren, og karlen var ikke kommet til syne, så Hans sprang over mod karlekammeret. Idet han når derhen, går døren op, og karlen kommer ud og siger, *Var der noget særligt, siden du løber så stærkt?*

Jeg troede jo ikke, du var vågen.

Når du har kaldt på mig én gang, så er det nok, siger karlen.

Hans brumlede lidt, men uden at jeg så, hvordan det gik til, og uden at Hans anede noget, lå han på stenbroen og havde skrællet huden af næsen. Hans kom på benene igen og gik imod karlen, men fik én til, så han røg hen ad stenbroen igen. Så var karlen over ham, klemte ham så han vrælede. *Og så vil jeg med det samme sige dig, at hvis du nogensinde slår eller rører drengen mere, så skal jeg knække hvert et sideben i dig, din lange laban.*

Jeg kan godt sige, at jeg stod og godtede mig, jeg undte ham godt den omgang.

Da vi så kom ind og skulle have morgenmad, så siger Hans til karlen, *Du kan godt rejse med det samme!*

Det kan jeg godt, siger karlen, *jeg skal bare have min løn til november, så er jeg villig til at gå straks.*

Det ville Hans ikke give ham.

Godt siger karlen, *så bliver jeg her den tid, jeg er fæstet, men prøv ikke at spille stor over for mig, for sådan en knægt som dig har jeg set så tit.*

Fra den dag af var der nogenlunde tålelige forhold. Hans havde fundet sin overmand.

Til præst og konfirmation

Jeg havde nu begyndt at gå til præst, og jeg husker den første dag. Præsten spurgte om forskelligt, blandt andet var der en dreng, som han ikke kendte. Det var en familie, som var kommet til Frederikshøj[36] om foråret. Så siger han, *Hvad er din far min dreng?*

Han er pukkelrygget!

Der kom en sær grimasse i ansigtet på præsten, for han ville jo ikke le. Lidt efter siger han, *Det kan han da ikke leve af.*

Svaret kom omgående, *Jo da er han levende nok, især når han skal give os knægte øretæver. Det er han slem til.*

Hvor mange er I, siger præsten?

Vi er syv, og jeg er den ældste.

Præsten vendte ryggen imod os et øjeblik.

Så var der en stor opløben dreng – gårdmandsson. Han troede, at han var mere end os andre, men han var bare mere dum end de fleste af os andre, det var det hele. Han havde fået særlig kig på mig og en anden tjenestedreng, og han var efter os to ved hver en lejlighed.

Der var en dag, det var hans mening, at jeg skulle have klø, men dem jeg var sammen med fra Ulkestrup, de frelste mig, så det gik ud over den anden dreng, som han heller ikke kunne tåle at se. Han tæskede ham med en kæp, så det var ved at være for meget, og det nåede jo at komme præsten for øre, så han fortalte ham, at sådan kunne man ikke bære sig ad. Uden måske rigtig at tænke over, hvem han snakkede med, fik han sagt, *Sådan noget tager jeg sgu ikke så nøje.*

Præsten blev helt grå i ansigtet, han stod med salmebogen i hånden, og den lukkede han op og sagde, *Vi synger første vers af det nummer.*

Da vi havde gjort det, siger han, *Så holder vi op for i dag. I må gå hjem, men* ***du*** *kan godt gå med mig hjem,* siger han til denne dreng.

Næste akt foregik for lukkede døre i præstens kontor. Han fik sådan en omgang klø, så han havde vel aldrig fået den bedre. Det sivede ud fra en af præstens piger, ellers fik vi intet at vide.

Med det samme, vi er ved denne dreng, husker jeg at en dag, da vi var færdige hos præsten, skulle han til købmanden, og jeg og flere andre var der også i forretningen. Så siger købmanden, *Hvad skal du have Hans?*

Jeg skal have tolv alm. tretommersøm og noget hyssen.

Købmanden gav sig til at le, *Det er da vist en forkert besked, du har fået.*

Nej, far sagde tolv alm. tretommersøm og noget hyssen, gentog han.

Hvad skal det bruges til? siger købmanden.

Det skal bruges til optømmer til hestene, nu vi skal køre hø ind.

Nå, siger købmanden, *så er det nok tretrådet hyssen, du skal have.*

Det var der noget tyndt reb, der hed.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Ja, det kan godt være, siger Hans, men disse tretommersøm, dem måtte han høre for tit.

Tiden skrider fremad, men jeg syntes, at den var lang. Det er jo altid sådan, at når man ikke er glad og tilfreds, så synes man, at alt går langsomt.

Imidlertid stak fodermesteren af, og så var det mig, der skulle passe kreaturer, og der var meget mere, end jeg kunne overkomme. Min arbejdsdag, den strakte sig fra solen stod op om morgenen, og gerne til lidt efter, den var gået ned om aftenen, uden anden standsning end det øjeblik, jeg fik hugget lidt mad i mig, og så af sted igen.

Om morgenen var der altid så meget, der skulle laves, så en dag kom jeg for sent til præst. Uagtet det, at jeg rendte, så jeg var ved at styrte. Præsten siger, *Du er lidt sent på færde Jens.*

Der var så meget, jeg skulle gøre, før jeg måtte gå.

Han sagde kun, *Nå.*

Næste gang kom jeg endnu senere, der blev intet sagt, men da vi var færdige, siger præsten, *Følg med mig hjem, Jens.*

Det var med bange anelser, at jeg gik med, jeg havde den tanke, at nu får du nok en gang kløg, ligesom den anden dreng havde fået. Da vi kommer ind på kontoret, blev jeg budt en stol at sidde på, selv satte han sig ved skrivebordet. Så begyndte han at spørge, og jeg fulgte sandheden og fortalte ham uden omsvøb, hvordan det hele var, og det eneste han svarede var, *Det må vel kunne blive bedre.*

Præsten tog så et stykke papir og begyndte at skrive, og da han var færdig, blev det lagt i en konvolut, og han gav mig den og siger, *Kan du give Jens Jensens Kirsten det, når du kommer hjem.*

Så fik jeg en kop kaffe med småkager til, inden jeg gik.

Da jeg kom hjem, gav jeg Kirsten brevet. Hun gik ind i stuen og lukkede døren efter sig, og det varede noget, før jeg så hende igen, men hun sagde intet.

Aftenen før jeg igen skulle til præst, fik jeg lov til at læse på den salme, jeg havde for, og hun hørte, om jeg kunne den.

Om morgenen efter sørgede hun for, at jeg havde god tid til at få mig vasket og lavet til, og der var god tid til at gå til Ondløse. Jeg kom aldrig for sent siden.

Vi fik så en fodermester igen, så var jeg fri for at passe kreaturer.

En enkelt gang imellem fik jeg lov til at gå hjem til mine bedsteforældre et par timer om søndag eftermiddag, jeg skulle jo også have rent tøj.

Min mor lavede somme tider et farligt hus, fordi mit tøj var beskidt og i stykker, jeg gik jo og rodede med alt, så det var ikke nemt at undgå.

En dag, jeg kom hjem, var hun i særligt ondt lune og skældte ud. Hun og bedstefar havde været på kant, inden jeg kom. Det var noget, der hørte til dagens orden, for de kunne ikke forliges.

Min bedstefar siger så, *Er det en måde at tage imod drengen på, når han en enkelt gang kom hjem?*

Så var hun op i en top med det samme, og de blev rygende uvenner.

Det er den eneste gang, jeg særlig har lagt mærke til bedstefars udtryk, han siger, *Hvor ville jeg ønske, at du kunne få en mand – hvis der ellers er nogen, der tør binde an med dig, dit gale spektakel – som rigtig kunne gennemtæske dig, så du kunne lære at bære respekt, for det trænger du til, din mær!*

Jeg har tit siden tænkt på, at det var jo ikke noget fromt ønske – men jeg kan her med sandhed sige, at det kun er få, der har fået et ønske bedre opfyldt, end det min bedstefar fremkom med.

Vi er nået hen imod oktober, hvor jeg skal konfirmeres, og alt går, som det bedst kan.

Ca. en otte dages tid før, jeg og karlen havde lige fået et par heste ud i gården og var at spænde dem sammen, så kommer Hans barhovedet ud fra kostalden og var indsmurt i komøg fra øverst til nederst, så han var næsten ukendelig.

Jeg og karlen, vi skævede lidt efter Hans, og det kan godt være, at der kom et lunt smil frem i ansigterne på os. Vi undte ham godt sådan en omgang, han luskede stille forbi os, og vi tog så i marken. Da vi kom hjem til middag, var fodermesteren væk – det var jo ham, der havde dyppet Hans i grebningen[37] og smurt ham til.

Endelig nåede vi så den søndag, hvor jeg skulle konfirmeres[38]. Jeg måtte op kl. 4 om morgenen og være med til at malke og ellers udføre mit sædvanlige arbejde. Der var ingen forskel. Da jeg var færdig, fik jeg så lov at gå hjem og blive vasket og klædt på. Så måtte jeg selv om, hvordan jeg nåede kirken.

Dagen før havde manden, der boede i gården

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ved siden af os, været nede og snakket med min mor og bedstefar, og dér havde han sagt, *Hvis nu ikke min søster har en hest, som kan gå til Ondløse for drengen i morgen, så kan I komme op hos mig, så skal jeg køre for jer, I skal ikke gå til kirke,* og sådan blev det.

Da vi kom fra kirke, var han og konen nede hos os og fik et måltid mad, så var den konfirmation overstået. Gaver var der ikke noget af, jeg fik fire kroner i penge og nogle kort.

Da vi havde rejst os fra bordet, kom min bedstefar hen til mig og lagde den ene hånd på mit hoved og siger, *Ja min dreng, jeg har intet at give dig, men jeg kan give dig et godt råd: Vær ærlig og følg sandheden, hvor du kommer frem i verden, så kan du uden besvær færdes overalt.*

De ord, min bedstefar der sagde til mig, de har siden hen stået for mig som et lys, og gør det den dag i dag. Uden at rose mig selv – hvad man jo ikke skal – kan jeg sige, at jeg gennem tiden har haft med meget at gøre, og der et gået millionbeløb imellem hænderne på mig, uden at nogen har kunnet begrundet klage imod mig. Jeg har somme tider taget fejl, men det er altid blevet rettet.

Det var lidt uden for. Vi vender tilbage til pladsen igen, der var jo endnu en måned tilbage.

Et par dage før jeg skulle konfirmeres, der blev køerne sluppet løs, så skulle de vogtes. Vi havde hidtil haft dem tøjrede, og når vi trak dem frem og tilbage, koblede vi dem sammen, så tøjrpælen og det halve tøjr blev på marken. Nogle dage efter siger jeg til Hans, *Vi skulle vel også have de kotøjr hjem, mens vi kan finde dem, inden græsset gror over dem.*

Han slog med nakken og siger overlegent, *Du kan jo bare vente, til du får bud, det er noget, jeg nok skal sørge for.*

Efter det svar jeg dér fik, snakkede jeg ikke mere om nogen tøjr, og de fik lov til at blive liggende.

En eftermiddag, jeg lige havde fået bundet køerne ind, så kommer Kirsten og siger, *Kan du gå hen på rullen og tage en pose skråsæd*[39]*, jeg har ikke mere i svinetønden.*

Jeg siger så, *Jeg kan ikke bære sådan en sæk.*

Vist kan du så, skrub af med dig!

Jeg gik også og fik en sæk på nakken. Benene, de dinglede jo noget under mig, og idet jeg skulle ud, var der et højt dørtrin. Da jeg skulle over det, fik sækken overbalance, og jeg knækkede sammen og blev liggende ved siden af sækken. Hun kom så hen til mig og skældte ud og sparkede til mig. Men jeg kunne ikke røre mig. Da hun havde stået og brokket sig lidt, kom hun så på tanke om, at det måske var værre, end hun troede, så hun tog mig og bar mig ind og lagde mig på sengen. Da Hans så kom hjem til malketid, så var det jo galt, at jeg ikke kunne være med.

Næste dags morgen lå jeg på samme sted, hvor hun havde lagt mig med tøjet på. Jeg kunne ikke selv trække det af, så var hun måske nok blevet betænkelig, for hun kom og fik tøjet af mig, og jeg fik et varmt uldent stykke om mig og blev lagt rigtig tilrette i sengen.

Der gik så nogle dage, der blev smidt lidt mad ind til mig, som til en hund. Et stykke mad kunne jeg ligge og bide af, men jeg kunne ikke selv rejse mig så meget, så jeg kunne drikke af en kop og heller ikke søbe med en ske, uden at de måtte hjælpe. Det var jo dobbelt galt, at de skulle passe mig, og endnu værre, at de ikke kunne få så meget arbejde af mig, som muligt, den korte tid, der var tilbage til november.

Der gik så en uges tid, så en dag fik Kirsten hjulpet mig op og fik lidt tøj på mig. Jeg prøvede så at humple rundt ved en kæp, men der gik ikke ret mange dage, før så kom det, *Du kan godt gå og se lidt efter køerne, du kan da altid se, hvor de render hen.*

Det var også det eneste, for jeg kunne ikke løbe efter dem.

Vi nåede så den første november. Hen imod middagen kom karlen og siger, *Driv nu køerne hjem, så skal jeg hjælpe dig at binde dem, for når klokken er tolv, så har vi da udtjent her.*

Da vi kom ind og skulle have mad, gloede hun noget til mig og spurgte, *Hvor er køerne?*

De står nede i stalden.

Der er ingen, der har bedt dig om at komme hjem med dem før aften!

Men så tog karlen ordet og sagde, *Ethvert tjenesteforhold hører op klokken tolv på skiftedagen, og jeg og drengen har ikke mere og skal have lavet her.*

Så måtte hun tie stille, for dér var det forgæves at bjæffe imod.

Da vi havde spist, fik karlen sin løn – jeg havde fået, hvad jeg skulle have til at købe konfirmationstøj for – (40 kroner for sommeren[40]). Så smed hun lige så hånligt en to-krone hen ad

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

bordet til mig og siger, *Nu skal du da ikke sige, du ingen løn har fået!*

Da vi var færdige, gik vi begge to ud. Idet vi nåede døren, vendte vi os og sagde farvel, og vi havde hver især pakket vor bylt, så det varede ikke mange minutter, før vi var ude gennem porten. Vi sagde pænt farvel til hverandre og gik hver sin vej.

Jeg kan godt sige, at jeg drog et befrielsens suk, da jeg var vel ude, jeg havde da på halvandet år, jeg havde været der, været sammen med elleve forskellige karle, hvoraf den sidste var den bedste af dem alle.

Hans var om morgenen taget til København efter ny forsyning af mandskab, så Kirsten var ganske ene på gården. Jeg har tit tænkt på, at det ikke var nogen god situation at være i, men de var jo alle selv skyld i det.

Jeg kan tilføje, at det knæk, jeg dengang fik i min ryg, det har jeg haft hinder af siden og har det den dag i dag, trods det, at det nu snart er 57 år siden. Jeg fristes til at tilføje ordsproget, at familien er god, når den hænger på væggen, for det er sandt.

Hjemme hos bedsteforældrene

Jeg kom så hjem hos mine bedsteforældre. Det var for mig helt uvant at have et par timer fri en søgnedag. Bedstefar, han spurgte om forskelligt, men jeg svarede ikke ret meget.

Så siger han, *Du har vist ikke haft det godt min dreng.*

Jeg siger så, *Kan du huske bedstefar, hvad du sagde til mig, da jeg begyndte at gå i skole?*

Han lurede lidt, *Nej det kan jeg ikke,* siger han.

Du sagde til mig, Nu kan det ikke hjælpe, at du kommer hjem og klager dig, for her får du ingen trøst, du må lære at opføre dig, så du kan færdes imellem andre mennesker.

Han sad lidt, så siger han, *Ja det er rigtigt.*

Jeg siger så, *Jeg har tit og mange gange haft god grund til at klage, men jeg har jo ingen steder haft at henvende mig.*

Det blev der ikke svaret på.

Tjeneste i Skamstrup

Den eftermiddag gik hurtigt. Min mor fik pakket mit tøj sammen, og til aften gik jeg til Skamstrup, dér skulle jeg i ny plads på en gård, der lå lidt uden for byen, men op til offentlig vej, så der var altid andre mennesker at se. Hvor jeg kom fra, kunne der tit gå længe, uden at vi så andre end mælkemanden og posten.

Jeg meldte mig så i den ny plads. Det var noget helt andet, end det jeg kom fra. Mandens mor, hun var enke, det var hende, der sad på fæstet af gården[41]. Sønnen bestyrede det for hende. Han hed Hans Andersen og konen hed Hedvig. De havde to børn, en dreng på seks og en pige på tre år, og så var der to tjenestepiger og to karle, så vi var jo mange.

Karlene og den yngste pige, de var lidt ældre end mig, men vi havde gået i skole sammen alle fire, så vi var jo kendt.

Jeg forklarede, hvordan jeg var kommet afsted med min ryg og sagde, at jeg ikke var kommet mig. Den unge kone sørgede for, at jeg kom til doktor, han kunne ikke gøre noget ved det, men jeg fik et bind, som blev bundet stramt om mig. Det sørgede hun for, og hun tog sig godt af mig. Det var helt mærkeligt, for jeg var aldrig vant til venlighed på nogen måde. Hun var meget god af sig, men senere opdagede jeg, at hun hadede svigermor.

Der meldte sig straks et problem, for deres dreng hed Jens, og den yngste af karlene hed Jens. Det var jo store og lille Jens, og så var det jo ikke til at finde rede på, da jeg også hed Jens, så jeg blev døbt om og blev kaldt for Harald.

Mit arbejde, det var at passe kreaturer. Vi havde 20 køer i stalden og en 14-15 kvier på forskellig størrelse, som gik løse i et rum. De skulle ud i gården hver dag og have vand. Det var jo ikke så farligt, det var jo nemt at lukke døren op for dem og lade dem gå ud og ind. Det, der voldte mig mest besvær, var at få klatterne, de tabte og den halm, der hang ved benene på dem, fejet sammen og fjernet, for gården skulle være ren.

Vi brugte ikke roer at fodre med, så der slap jeg for meget slæb, derimod måtte jeg banke alle de oliekager[42], vi brugte. Vi havde ingen kageknuser. Inde i kagerummet lå en grå sten midt på gulvet, og jeg havde en skammel at sidde på og en tilpas stor hammer, så det gik meget godt. Når jeg var færdig med mit arbejde, kunne der tit blive en time eller to om dagen, hvor jeg kunne enten sætte eller lægge mig, som det passede mig. Det var noget, som var ukendt for mig, at jeg ikke ustandselig skulle jages fra det ene til det andet. Kun de dage, hvor der blev flyttet stak

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ind og tærsket, der skulle jeg være med, men så var der altid én, der hjalp mig i stalden.

Jeg havde fri hver tredje søndag, og det var fridag, der var ikke noget, der hed, at jeg skulle passe min morgengerning. Jeg kunne sove så længe, det passede mig!

Vinteren gik hurtigt. Jeg ved knap, hvor tiden blev af, og det var jo fordi, vi unge mennesker var sammen. Det var jo sådan, at kunne den ene ikke finde på noget, så kunne den anden. Det gjaldt jo bare om, i al fredsommelighed, at spille hverandre et puds, når vi kunne slippe af sted med det. Der var ingen, der morede sig mere end manden, og han gav tit et godt fingerpeg i den retning.

Hen på vinteren blev min bedstefar syg, det var noget, jeg aldrig havde set før. Han fik hjerneblødning, og det tog noget hårdt på ham. Da det blev forår og godt vejr, rettede han sig igen.

Jeg var stadig hjemme at se til ham, mens han var syg. Der var en aften, jeg var hjemme, og det blev lidt sent, før jeg gik hjemmefra. Vi havde en genvej til Nørreskov ad en markvej forbi en gård, vi kaldte Hesteprangergården. Der var en bakke, vi skulle op over, og jeg havde tit hørt, at de ældre snakkede om, at der på denne bakke var spøgeri. Jeg havde passeret vejen så tit og aldrig set noget usædvanligt. Det var den aften stjerneklart, men ikke særlig lyst. Da jeg nåede op midt på bakken, var der noget, der raslede og snøftede, og jeg kunne se, der noget, der bevægede sig inde på marken.

Jeg tror nok, at håret rejste sig på hovedet af mig, så kasketten kom til at sidde lidt højt, og jeg blev helt svedt af angst. Jeg blev stående stille – det råd havde min bedstefar givet mig, at jeg skulle give mig tid til at se, hvad det var, før jeg rendte – og det gjorde jeg også her – selv om jeg var bange. Så viste det sig, at det var hesteprangerens hund, der havde rykket lænken over og løb med et stykke af den. Hunden kom hen til mig, og jeg klappede ham, og han fulgtes med mig hjem til gården. Så var det spøgeri opdaget, og jeg så aldrig noget usædvanligt senere, uagtet det, at jeg passerede vejen så tit.

Vi er nu nået så langt frem, så køerne skulle på græs. En dag, jeg og manden, vi stod inde i gården, så kommer der et køretøj jagende igennem porten. Det var så Hans fra Ulvig, det var knap han havde tid til at hilse. Han rettede et skarpt blik imod mig og siger, *Hvor har du smidt vore kotøjr, din forbandede dreng?*

Kotøjr, gentog jeg, *de ligger, der hvor jeg hentede køerne den sidste dag, de stod tøjrede. Jeg sagde jo til dig dagen efter, om jeg ikke skulle hente tøjrene hjem, mens vi kunne finde dem, og dér svarede du studs, at det skulle jeg ikke bryde mig om, det skulle du nok selv sørge for. At du så ikke har hentet dem, må jo blive din egen sag.*

Jeg var helt kry, da manden stod ved siden af mig.

Han spurgte så manden efter, om han ikke kunne få mig med hjem, så jeg kunne vise ham, hvor køerne havde stået, han skulle nok køre mig tilbage igen. Manden så lidt til ham, så siger han, *Drengen han tjener her hos mig nu, og han har vist tjent dét, han skal tjene dig, så det bliver der ikke noget af.*

Hans drejede hesten brat og kørte ud gennem porten, så gnisterne fløj af brostenene, han var ædende gal – om han nogensinde fandt sine tøjr, hørte jeg aldrig noget om. Manden tog sig et billigt grin, da han var kørt.

En dag lidt længere frem i tiden, det var meget varmt i vejret, kom jeg og pigerne hjem fra malkning til aften. Vi havde en lille vogn til at trække mælkejungerne på, og vi havde lige læsset af, og uden at jeg tænkte på noget, napper begge pigerne mig og dypper mig ned i vandtruget, som var fuldt af vand, og holder mig nede lidt, til jeg blev fuldstændig gennemblødt. Da de slap mig, kravlede jeg slukøret op og rystede mig og spyttede noget efter det.

Så siger storpigen, *Vi skal nok vænne dig af med at lave kunster for os, og hvis du ikke kan nære dig, så kan du få en omgang til.*

Men det værste var, at manden sad i vinduet og så det hele, han morede sig kongeligt, og ved enhver given lejlighed blev der hentydet til, at jeg havde taget bad i vandtruget med klæderne på.

En dag lidt senere, vi havde en slagter, som kom en gang om ugen, og dén dag kom han lige efter middag. Lillepigen stod og var ved at vaske op, da han kom ind i bryggerset, hvor hun stod, lavede han noget sjov med hende, og hun var villig nok til at svare igen. Jeg kom hen til døren og skulle jo høre, hvad det var for noget postyr, de lavede. Pludselig napper slagteren tøsen og sætter hende op i vaskebaljen, og idet han sætter

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hende, strøg han kjolen op bagpå, så hun kom til at sidde med den bare ende i det fedtede vand – hun havde kun kjolen og en undertrøje på. I det samme kommer den gamle kone fra køkkenet, *Hvad er det dog I laver her?*

Slagteren var der med det samme, han havde en skrigende stemme, *Ja tøsen ville jo så gerne sidde der, så jeg måtte jo hjælpe hende op!*

Imidlertid var tøsen kommet ned på gulvet igen, men det fedtede vand, det rendte jo af hende. Hun forsvandt hurtigt for at få sig tørret af. Vi havde senere meget sjov af det, og hun måtte stadig høre for, at hun havde siddet med den bare ende i vaskebaljen.

Jeg er så småt nået og blevet 15 år. En kort tid efter blev min mor gift[43], det tog jeg mig ganske let, men fra den dag hun blev gift, havde jeg intet hjem mere. Udover at jeg kom og så til mine bedsteforældre, var der ikke noget at komme efter.

Det var en enkemand, hun blev gift med, han havde tre drenge, hvoraf han dog kun havde den ene med sig. Jeg er lidt ked af, at jeg skal sige sandheden ved at beskrive ham, men det er nemt gjort: Han var et dovent og fordrukkent svin, næsten aldrig ædru, og var han endelig ædru, var han så vranten, så han ikke var til at komme nær. Det var noget, jeg aldrig var vant til at se derhjemme, og mine bedsteforældre gik det også ud over. Det var dét, der pinte mig mest, at de to gamle mennesker ikke fik en ordentlig behandling.

Når jeg kom der, sørgede bedstefar og jeg gerne for at komme ud af vejen, så vi kunne snakke, og han fortalte mig, hvordan tilstanden var. Jeg er tit gået grædende derfra, ved tanken om den behandling, der blev de to kære gamle til del.

Tjeneste i Ulkestrup

Bedstefar, han var stadigvæk i lag med mig, når jeg kom dér, om jeg ikke nok ville tage en plads i Ulkestrup, for så var jeg da nærmere ved. Jeg var ellers ked af det, for jeg havde det godt, hvor jeg var, men resultatet blev, at han skaffede mig plads i Ulkestrup by hos møllerens søn[44], det var jo kendte folk.

Jeg nåede så november og kom til Ulkestrup. Lige til at begynde med var det lidt bagvendt for mig, her var jeg ene, der var kun en voksen datter, en stor, kraftig og køn pige. Hun var et par år ældre end mig, men vi havde gået i skole sammen. Så var der en pige, som gik i skole, og to piger, som var tvillinger, på ca. 5 år.

Der var jo noget at bestille, jeg og manden passede det hele ude, blandt andet skulle jeg lære at pløje, og det går med det, som med så meget andet, det er altid nemt at se på, når andre gør det. Jeg opdagede hurtigt, at det knap var så nemt, som det så ud til, men manden han underviste og fortalte, *Sådan skal du bære dig ad.*

Så jeg kom hurtigt efter det, så kunne jeg det med.

Vi tærskede selv alt kornet, men vi havde selvrensende tærskeværk, som blev drevet ved hestekraft. Det var den eneste gård i byen, der havde sådan et værk, så det var jo næsten en seværdighed.

Den store datter kneb det lidt med at forliges med, hun var jo gårdmandsdatteren, og jeg kun den fattige dreng. Hvor hun kunne komme til at håne og træde på mig, der gjorde hun det. Jeg var jo ikke altid lige glad for det, men også dét fik en ende.

Vi var kommet godt over jul og et stykke ind i det nye år. En aften, hvor jeg havde været hjemme hos mine bedsteforældre og så kom tilbage, og det var månelyst og dejligt vejr, der trak enkelte skyer for en sagte vind, så det skiftede lidt med lys og mørke. Vi havde en halmstak, der stod uden for gården, og da jeg nåede omtrent dertil, så syntes jeg, at der var noget ved stakken, som der ikke plejede at være, og jeg var jo nysgerrig, så jeg ville forvisse mig om, hvad det var. Så jeg gik jo derhen, så var det datteren og smedens søn, de havde trukket lidt halm ud af stakken og lå på, og var jo i gang med noget, som hverken jeg eller andre skulle have set. De fór hurtigt op, da jeg kom og stod og gloede lidt flovt, da jeg havde set, hvem det var og snakket nogle få ord med dem, skrubbede jeg af igen, for jeg var jo klar over, at jeg kun var til ulejlighed. Om de fortsatte efter, at jeg var gået, det kan jeg ikke sige.

Næste morgen, da pigen kom ud og skulle malke, blev jeg højligt forbavset, for hun var en hel anden, end hun plejede at være, hun omfavnede, kyssede og klappede mig og bad mig så mindeligt om, at jeg ikke måtte sige noget, for hvis far får noget at vide, så får jeg en rigtig endefuld. Jeg var jo flabet nok til at sige, *Hvis det*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

sker, så kan du da sige, at du har fået noget både for og bag!

Men jeg lovede hende at tie stille og gjorde det også, jeg havde senere hen mange fordele ved at tie stille.

I februar måned fik min mor en lille pige, så havde de da hende mere at slås om, for de sloges som hund og kat – min bedstefars ønske var gået i opfyldelse – det var sådan, at når manden kom hjem og var fuld, så kunne min mor jo ikke holde kæften lukket, og så var lavinen rullende med det samme. Det var mange gange et helt helvede – hvis der ellers er noget af den slags.

Det gik jo også ud over de gamle mennesker, det var i den tid, jeg kunne huske tilbage, vant til at gå fredeligt og stille. At der somme tider kunne komme et ord imellem dem, det skete jo, men det var gerne jævnet med det samme.

I april havde manden så fået arbejde på en gård, som hedder Kvællinghøj[45], og dér fået anvist et gammelt faldefærdigt hus at bo i. Så flyttede de, og hvis de havde nøjedes med at tage, hvad der retmæssigt tilhørte dem, så havde det været nemt, for de havde kun en gammel seng, som han havde bragt dertil, det var alt, men de tog det bedste af bedstefars og bedstemors bohave og stak af uden at bekymre sig om de to gamle hjælpeløse mennesker.

Jeg kom hjem om aftenen, efter at de var flyttet – jeg vidste det ikke. Det syn, der mødte mig dér, glemmer jeg aldrig. Jeg kan den dag i dag få tårer i øjnene ved at tænke på det. Stuerne var gabende tomme, og inde i det lille kammer lå bedstemor i sengen, og bedstefar sad på sengekanten og græd. Det havde jeg aldrig set før, det var noget, der gjorde mig ondt.

Bedstefar fortalte mig så, hvorledes det hele var foregået. Bedstefar havde endda fået nogle knubs og blevet puttet ind i kammeret og døren lukket efter ham og besked på, at der kunne han blive, til de var færdige.

Da jeg havde hørt hans beretning, sad jeg og lurede lidt, så rejste jeg mig og sagde, *Jeg går lidt bedstefar, men jeg kommer straks igen.*

Jeg gik så op på gården hos Peter Andersen[46] og forklarede ham og konen, hvordan det forholdt sig. Så siger konen, *Gå du med derned Peter, jeg kommer om et øjeblik.*

Da Peter Andersen kom ind, studsede han jo noget ved at se, hvorledes der så ud, og han og bedstefar snakkede noget om det. Så kom konen med en god pakke mad og en kande kaffe i en kurv, og de gamle fik så både mad og kaffe, det de kunne spise og drikke, de havde intet fået hele dagen.

Så siger jeg til Peter Andersen, *Disse forhold kan bedstemor og bedstefar da ikke leve under ret længe, der må jo kunne gøres noget?*

Ja, det kan du tro min dreng, og det skal blive gjort i morgen. Kan du, når du kommer hjem, sige til Hans Nielsen, hvordan det hele ser ud, og så sige til ham, at jeg vil tale med ham i morgen tidlig?

Han var sognerådsmedlem.

Jeg gjorde så, som jeg havde fået besked på, og dagen efter blev mine bedsteforældre flyttet til Thorslunde[47] hos en datter, som boede dér. Hun var enke og havde plads nok, og dér fik de en god pleje og behandling, hvad de også i allerhøjeste grad trængte til.

Så stod jeg ganske ene, jeg havde intet hjem eller nogen steder, hvor jeg kunne ty til med mine bekymringer og hente trøst, hvis der var noget, der gik mig imod. Min mor skænkede jeg ingen tanker, for hun havde – når jeg skal sige det rent ud – aldrig været så god imod mig, derimod var jeg glad for, at jeg vidste, at mine bedsteforældre havde det godt. De havde altid været gode imod mig, og jo ældre jeg blev og fik lidt bedre forstand, kom jeg mere og mere til at tænke på de råd og den vejledning, min bedstefar havde givet mig, de har igennem hele livet stået som et lys for mig, og jeg har sjældent taget fejl, når jeg har rettet mig derefter.

Lige ved siden af gården, hvor jeg var, boede en enke, som havde tre drenge, som var jævnaldrende med mig, dér holdt jeg til. Hun vaskede mit tøj og sørgede for, at jeg var hel og ren – det betalte jeg for, som jo kun var rimeligt.

Hun hjalp mig også til rette, når jeg skulle have noget nyt tøj eller lignende. Jeg fik samme behandling som hendes egne drenge, tit bedre, end min mor havde givet mig.

I de to vintre, jeg var der, fulgte jeg aftenskolen og lærte en del dér, for jeg var allerede dengang blevet klar over, at jeg havde lært for lidt, og den erkendelse er jeg kommet til mange gange senere hen i tiden.

Jeg fik dét forår købt en gammel cykel og fik lært at køre, så jeg var nogle gange hos mine bedsteforældre. De var altid glade, når jeg kom, bedstefar især. Han havde altid meget at fortælle

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

og mange forklaringer at give mig, som jeg ikke havde kendt før, og mange af de oplysninger, jeg fik dér, er kommet mig til gode senere.

Der gik cirka et halvt år, før jeg så min mor, da var de allerede flyttet derfra og havde fået en anden lejlighed. Men det var som at komme til fremmede, det var ikke noget, der interesserede mig, og der gik også et godt stykke tid, før jeg kom der igen.

Alt gik så sin vante gang, og vi er nu nået marts 1908. Den 17.[48] fejrede mine bedsteforældre diamantbryllup. Der blev lavet fest for dem i Kundby Forsamlingshus, og det gik meget godt. Jeg var ikke med, jeg havde frost i fødderne, så jeg kunne ikke få sko på. Jeg var ked af det, men der var intet at gøre ved det.

Kort tid efter blev min bedstefar syg og døde[49] og blev begravet på Ondløse kirkegård den 17. april, nøjagtig én måned efter at have fejret diamantbryllup. Det var langfredag det år, han manglede én måned i at blive 87 år. Det gjorde mig ondt, kan jeg godt sige, for nu havde jeg slet ingen at henvende mig til eller være fortrolig med.

Det samme forår blev der gjort forberedelse til at bygge ny skole i Ulkestrup til afløsning af den gamle i Tømmerup, som var for lille og meget gammel.

Manden, jeg tjente hos, var med i sognerådet, så derved kom jeg i kontakt med planen.

Arkitekten, som skulle lede arbejdet, holdt med sit køretøj hos os, når han kom, det var en stor svær mand med et stort fuldskæg, som nåede helt ned til brystet af ham, og så røg han altid på en mægtig træpibe – han var lidt af et særsyn at se.

En dag var jeg med på pladsen, jeg skulle holde stadiet, mens han nivellerede, og der var tre sognerådsmedlemmer med. Vi var kommet til at stå samlede og snakkede jo om forskelligt. Jeg stod bagved og hørte til og fangede ord.

Pludselig siger arkitekten, *Bare her nu ikke er for meget tørvejord under, hvor vi står.*

De så lidt til ham, men der var ingen, der svarede, så gik arkitekten og den ene af dem lidt hen

Ulkestrup ny skole.

Billede udlånt fra Jernløse arkiv.

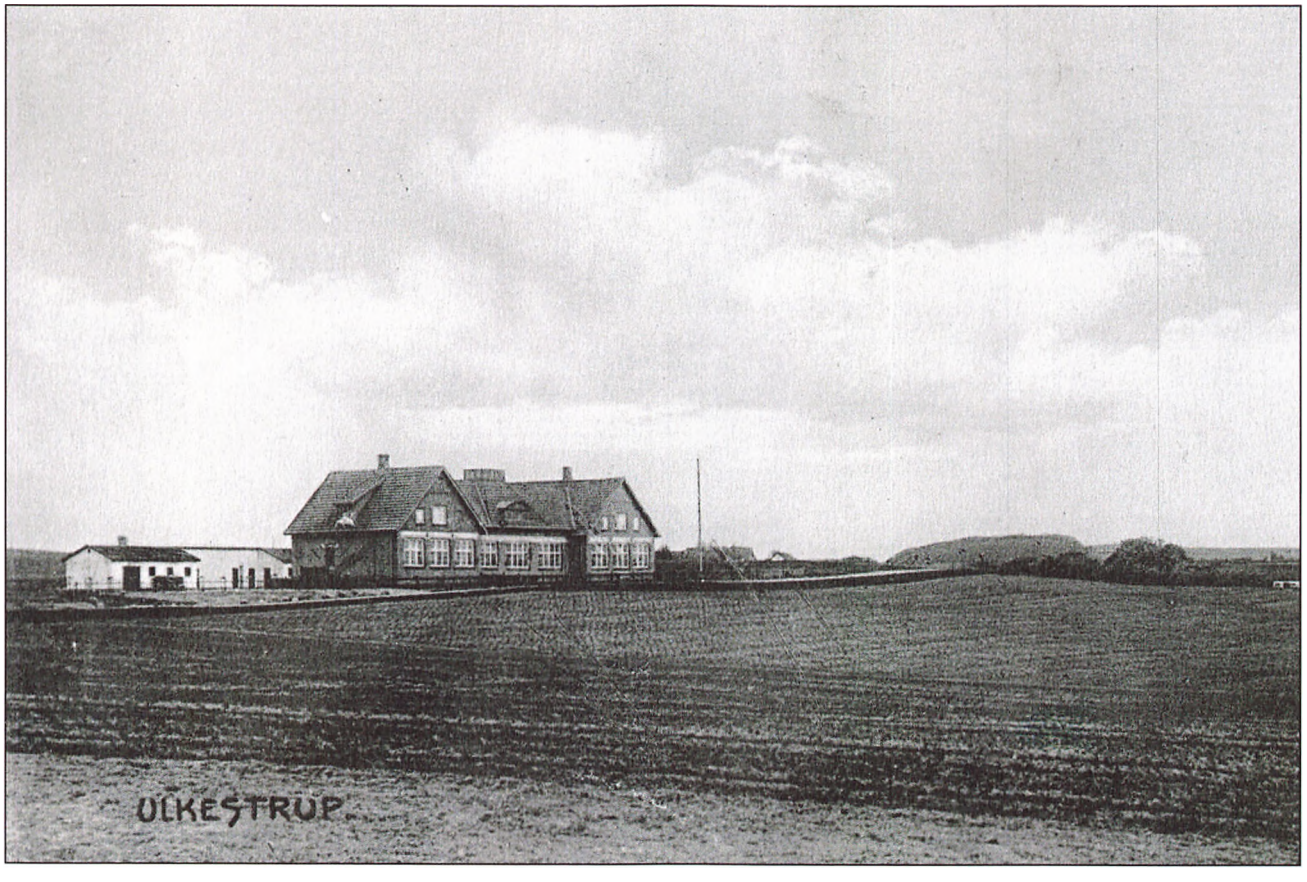

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

på pladsen, og den ene af dem, der blev tilbage, sagde til den anden, *Han må jo være tosset, hvis han tror, at der er tørvejord under her, det er jo en sandbanke, vi står på, og her er grusgrav lige ved siden af.*

Det viste sig så, da de gravede brønd og kom et stykke ned i jorden, at der virkelig var et tyndt lag tørv under, men ikke som kunne gøre noget for at bygge. Arkitekten var alligevel ikke så tosset.

Plads på Niløsegården

Vi nåede så maj, så rejste jeg og kom her på sydsiden af Åmosen. Jeg fik plads på Niløsegården[50], en gård på ca. 300 tdr. land. Det gik på herregårdsmanér der, det var jeg jo ikke vant til. En af de første genvordigheder, det var igen navnet Jens. Der var tre, som hed Jens i forvejen, så det var jo ikke til at finde rede på. Den ene husmand blev kaldt Skrå Jens, den anden for Skov Jens, og den tredje Drengen Jens. De hed Jens Larsen alle tre. Så blev jeg så kaldt Harald, og det navn har jeg gået under siden.

Der var dengang teglværk, som hørte til gården og tørvemose, hvor der blev skåret tørv, som blev brugt til at fyre med i teglovnen. Så vi kørte tørv til teglværket og mursten og drænrør derfra, dels til banen og dels til pladsen, hvor det skulle bruges.

Jeg var kun lille og spinkel, så det kneb mig mange gange med at følge med, jeg var tit overlæsset, men jeg kilede på, så godt jeg formåede. Det var jo tit, der blev stukket efter mig og grinet ad mig, men jeg lærte hurtigt tonen at kende og bed fra mig, så godt jeg kunne, så også dét kom jeg over.

Hvad angik kost og forplejning, der var det så som så. Vi havde ikke behøvet at lede længe for at have fundet noget, der var bedre. Det var tit, at maden var sveden, og kød og den slags var ofte – for at sige det med et mildt udtryk – halvråddent, så det var ikke altid lige appetitligt at gå i gang med. Tit var det uspiseligt, men vi måtte jo nøjes, som det var, og klare os på bedste måde.

Min mor og manden kom til gården og boede

Hovedbygning på Niløsegården, 1912.

Billede udlånt fra Dianalund lokalarkiv.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

i et af gårdens huse. Hun malkede, og han skulle passe kreaturer. Men der gik ikke lang tid, han og fodermesteren, de drak brændevin, så de var somme tider så fulde, så de kravlede på hænder og knæ inde i kostalden, så det kunne jo ikke gå, så måtte han væk, men min mor gik der stadig og malkede.

Da vi nåede august, så døde min bedstemor[51], så det var jo ikke så længe efter bedstefar. Så var de to kære gamle mennesker, som jeg hidtil havde sat min lid til og fundet trøst hos, borte. Hun var 85 år, da hun døde.

Jeg var nu over 17 år, så jeg skulle jo begynde at regnes mellem de voksne, selv om jeg ikke var ret stor. Vi var mange unge mennesker, og der var jo ikke ret mange fornøjelser, ud over dem, vi selv lavede. Kunne den ene ikke finde på noget, så var der altid en anden, der kunne finde på løjer, så der var lidt, vi kunne more os over.

Ved Lårup Granskov lå der et meget gammelt hus, hvor der boede en ældre, stor og meget svær kvinde. Hun blev kaldt Marie Anders. Hun var mor til min mors mand, så hun kunne jo godt have været min bedstemor, men familieskabet gik ikke så langt, så den benævnelse kunne komme frem.

Hun havde en datter hjemme, der var sypige, hun var dårlig i benene, så hun havde besvær med at gå. Hun var et helt livstykke, hun var altid glad og godt fornøjet, så dér samledes vi unge mennesker tit og havde det fornøjeligt.

Blandt andre var der en lille pige, som hed Signe[52]. Vi var omtrent lige gamle. Hun var fra et fattigt hjem, hvor der havde været mange søskende, og hendes far kunne godt lide en stor snaps, men han passede altid sit arbejde godt alligevel. Der gik ikke så lange tid før, så kunne jeg og Signe altid, under et eller andet påskud, skille os ud fra de andre, og vi havde mange fælles interesser, som vi kunne tale om. Der gik lang tid før, der var nogen, der var klar over, at vi holdt sammen. Hun havde et par brødre, den ene lidt ældre, den anden yngre end os. Jeg kom enkelte gange med dem hjem, men det var jo mest for Signes skyld, at jeg kom, uden at nogen rigtig var klar over det.

Imidlertid gik vinteren ved det daglige arbejde på gården. Vi tærskede det meste af kornet ved hestekraft. Vi havde seks heste for omgangen, og det var mit arbejde at køre omgang. Det var ikke altid godt at sidde der, fra klokken halv syv om morgenen til klokken seks om aftenen. Vintre dage i al slags vejr, og ind imellem måtte vi hente tørv, som stod i store stakke på mosen, og køre dem til teglværket, når der skulle brændes sten.

Plads på Ristedgaard

Vi nåede så maj 1909, så rejste jeg ud på en gård, som lå uden for byen – Ristedgaard[53] kaldes den.

Manden hed Kristen Kristensen[54], han var ungkarl, hans far og mor var der også. Moderen holdt hus for ham, og så var der en tjenestepige, så det var jo mere stille forhold dér og en helt anden forplejning, end det jeg var vant til.

Arbejdet det gik stille og roligt. Der var dog én ting, jeg var misfornøjet med, og som ikke var blevet påtalt, da jeg blev fæstet. Manden havde den skik, at der skulle muges svinehus og fejes gård og skæres hakkelse og køres til mølle søndag formiddag. Der hvor jeg kom fra, havde vi altid søndagen fri. Ligeså faldt det lidt besværligt, at jeg skulle fodre heste om aftenen, det var jeg heller ikke vant til, men det havde jeg påtaget mig, så også det vænnede jeg mig til.

Signe havde også fået anden plads lidt længere væk, men vi holdt stadig sammen og var sammen, når der var lejlighed til det.

Imidlertid havde min mor fået opdaget, at vi holdt sammen. En dag, jeg kom hos hende, kan det nok være, at hun viste både tænder og klør, hun havde, uvist af hvilken grund, fået den idé, at hun ikke kunne tåle at se denne pige, så hun lavede et farligt spektakel over noget, som jo slet ikke vedkom hende.

Jeg spurgte hende så, om hun troede at kunne forbyde mig at snakke med hvem, der passede mig. Så kom der jo en ny skylle, og hun var ikke færdig, da jeg drejede mig og gik. Det varede et stykke tid, før jeg kom igen, men Signe og jeg holdt stadig sammen.

Alt gik stille og roligt på gården, hvor jeg var, kun er der et par tilfælde i løbet af sommeren, som jeg særlig husker. Pinsedag skulle jeg have fri, og jeg havde lagt plan, hvor jeg skulle hen, så jeg havde glædet mig til en god fridag. Da vi kom ud i svinehuset om morgenen, var der en

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

so, som havde begyndt at fare, og vi kunne se, at der var én til, som havde ondt. Så jeg skulle hjælpe manden en times tid. Vi gik så lidt og så, hvordan det forløb. Imidlertid begyndte den anden så at fare, og det var første gang, og den havde altid været skikkelig, når vi gik i huset hos den, men med det samme, hun havde fået den første gris, fór hun op og var helt rasende. Før vi kunne forhindre det, nappede hun grisen og åd den, og så måtte vi endda næsten springe for livet, før hun fór på os.

Vi stod lidt forbløffede og så til, så fik vi lavet en grime[55], og med besvær givet hende den på, så kunne hun da ikke bide os. Men for hver gang, hun fik en gris, fór hun op og fór efter os, så resultatet blev, at vi måtte binde benene på hende, så hun ikke kunne rejse sig.

Så var vi nået omtrent til middag, så var det for sent at køre bort, og manden siger, *Du kommer til at blive her og hjælpe mig, du kan få en ekstra fridag i stedet, og du skal nok få din betaling for at hjælpe mig i dag.*

Vi havde besvær med den tossede so resten af dagen. Da vi nåede midt på eftermiddagen, så begyndte en tredje so at fare. Så gav det også arbejde, men det forløb roligt, så det var ikke så slemt.

Da vi så nåede godt aften, så begyndte den fjerde so at fare, så var der ellers nok at se til. Jeg og manden skiftedes til at holde vagt hele natten, så dagen efter skulle vi have lidt hvil, så var den pinse gået.

Det andet tilfælde, jeg særlig husker, var i høsten. Manden, jeg var hos, og naboen, var fælles om en aflægger[56] til at meje korn med. Så havde naboen et stykke havre, som de ikke kunne meje med maskinen, og resultatet blev, at jeg og manden skulle være med at meje det med le.

Naboen havde fået fat i en ældre mand, som skulle være med, så vi var fire mand og gik i lag med stykket. Hvor stort det var, ved jeg dårligt, vi gik godt til den om formiddagen, så da vi nåede middag, talte vi om, at vi nemt kunne tage resten om eftermiddagen. Vi fik så leerne slebet, så de skar godt, men ryggen, den var jo noget øm, inden jeg kom i gang, men jeg holdt ud, selv om jeg var træt. Ved sekstiden var

Jens Harald arbejdede med de tidligste høstmaskiner, bl.a. en såkaldt selvaflægger, der kom før selvbinderen.
Billede udlånt fra Lokalhistorisk Arkiv for den tidligere Støvring Kommune.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

vi færdige, og det var jo ellers ikke fyraften før kl. 7, men vi var enige om, at der var gjort et godt arbejde, så vi nok kunne være bekendt at holde op for den dag.

Så begav vi os på vej hjem med mejeret[57] på nakken. Jeg var så træt, så jeg dårligt kunne flytte benene. Da vi kom til gården, siger manden, *Nu skal vi ind og have aftensmad.*

Jeg ville ikke med ind, og jeg gik hjem, der var ikke ret langt. Men det var en besværlig tur, jeg gik og dinglede som en fuld mand. Med det samme, jeg kom ind i gården, smed jeg mejeret i en vogn, som stod der, og vaklede ind på mit kammer og smed mig på sengen.

Jeg har aldrig nogen sinde, hverken før eller siden, været så træt som jeg var den dag, og det var vel også det, der gør, at jeg husker det. Da jeg har ligget en times tid, kom manden hjem, og jeg hørte godt, at han ude i gården spurgte sin mor efter, hvor jeg var.

Han ligger inde på sengen, siger hun.

Så kom han ind i kammeret og siger, *Hvorfor ligger du her?*

Jeg er så træt, så jeg kan ikke røre mig.

Har du fået nogen mad? spørger han så.

Nej, det har jeg ikke.

Så kom med ind til mor og få noget, så kan du lægge dig igen.

Jeg rejste mig og gik med ind, så siger han til sin mor, *Harald skal have noget mad, sørg for det, og så må I ellers have det hele selv, nu går jeg i seng, jeg er så træt, så jeg kan ikke mere.*

Jeg kan godt sige, at jeg indvendigt morede mig lidt og tænkte ved mig selv, så er du da ikke ene om at gå træt. Senere, hvis der var noget særligt, så kunne der jo komme det udtryk, *Du skal bare ud at meje havre en dag, så hjælper det på dig.*

Da vi nåede november, skiftede Signe plads, men vi holdt stadig sammen, trods det, at hver gang jeg så min mor, så vankede der en omgang, hvilket jeg tog mig let.

Da der var gået ca. en måned, blev gården, hvor hun tjente, solgt, og den nye ejer havde folk med sig. Så var hun hjemme en kort tid, så fik hun plads i København, og den første gang, jeg så min mor, efter at Signe var rejst, kom ondskabsfuldhederne, hun siger, *Nu er hun da så stukket ad helvede til, den forbandede tæve!* Hun kaldte aldrig Signe andet.

Jeg stod og lod ganske dum og siger helt forbavset, *Er hun rejst!?*

Det vidste du kanske ikke engang, så dér kan du se, hvor hun holder dig for nar, men du kan da sagtens få én, der er bedre end den tæve.

Jeg stod og lurede lidt, så siger jeg, *Du kunne måske skaffe mig en?*

Ja det kan jeg meget nemt, siger hun, og hun nævnte én ved navn, som jeg godt kendte, *Og hun vil meget gerne have fat i dig.*

Det kan godt være siger jeg, *men jeg vil overhovedet ikke have noget med hende at gøre, så du og hende kan spare jer al ulejlighed, i øvrigt kan jeg fortælle dig, at jeg i dag har fået brev fra Signe, så jeg ved nok, hvor hun er, hvis hun havde været, dér, hvor du sagde, hun var rejst hen, kunne hun vel ikke have skrevet til mig.*

Men da jeg havde fortalt hende det, så kan det nok være, at kæften kom i gang. Jeg gik min vej, jeg ville ikke høre mere på hende.

Midt i april kom Signe hjem fra København igen, og vi var stadig sammen, når der var lejlighed til det, uden at der var nogen, der fik noget at vide.

Plads ved Tjørnelunde

Da vi nåede maj, rejste jeg til Tjørnelunde ved Høng, og Signe kom til at tjene på en gård i Vedde, så vi holdt stadig forbindelsen ved lige.

På gården, hvor jeg kom, var der to karle, en stor dreng, en fodermester og to voksne døtre – den ene lige gammel med mig – så der var aldrig kedeligt. Tiden den gik godt, hvor vi kunne komme til at lave sjov, gjorde vi det.

Den sommer blev der bygget elektricitetsværk i Høng, så vi fik installeret lys. Jeg havde aldrig været nogen steder, hvor vi havde haft dét, så det var jo noget helt nyt.

Manden og konen, de var tit borte, så havde vi frit spillerum, når de var væk. Der var en dag, da skulle den ældste datter og drengen gemme et æg, og vi andre skulle så lede det op – det var i forvejen aftalt spil, hvor det skulle gemmes – vi ledte og søgte, men kunne jo intet finde, og der var ingen, der morede sig mere end drengen. Pludselig slår fodermesteren ham oven i hovedet med flad hånd og siger, *Du har det vel ikke i kasketten!?*

Og det havde han, det flød over hele hovedet på ham, så han så farligt ud. Så i stedet for at grine, skældte han ud, men det værste var tilbage,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

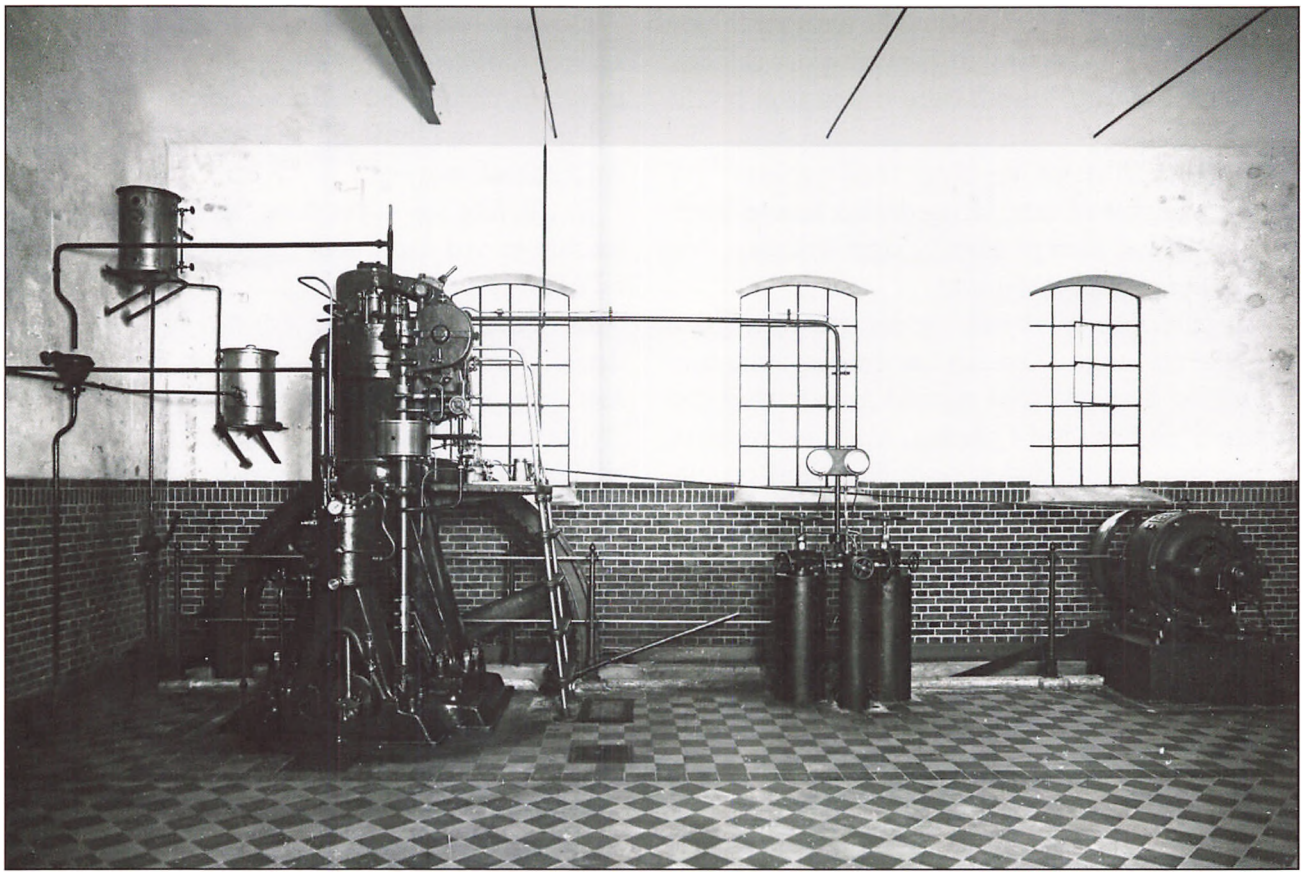

Jens Harald beskriver, at der kom elektricitet til huse og gårde. Her Høng Elektricitetsværk 1910.
Billede udlånt fra Høng Lokalhistorisk arkiv.

han skulle vaskes, og det ville han meget nødig, men det sørgede pigerne for at han blev, og vi andre morede os.

En anden gang en aften drengen var gået hjem til sine forældre, så skulle der også laves grin med ham, men det havde nær faldet skidt ud for os. Vi havde fyldt en spand med blikdåser og skrammel og fået den anbragt på et fladt tag og så bundet en snor fast omtrent nede ved jorden. Når drengen kom og løb imod, så kom skramlet ned. Men så ville uheldet, at manden kom og skulle ud i møddinghuset i sit eget ærinde og han faldt over snoren og skramlet kom ned med meget spektakel. Han glemte, hvad han gik efter, men kom ind på kammeret hos os og skældte ud, så jeg har aldrig, hverken før eller siden, hørt eller set ham så gal, som han var den aften. Morgenen efter brokkede han sig også lidt, og vi kunne jo intet sige til vores forsvar, men i det stille morede vi os.

Et par dage efter siger den yngste datter, *Hvad havde I gjort ved far den anden aften? Hvor var han dog gal, da han kom ind, og jeg måtte vaske hans underbukser i går!*

Så var vi jo klar over, hvad der var sket.

Hen på vinteren, da vi havde optærsket[58], havde vi så mange rotter, så det var en hel plage. Vi havde så opdaget, at de holdt til i svinehuset, og vi lagde jo råd op om, hvordan vi skulle få fat i dem.

Vi fandt så på at holde en sæk for et rør, der gik ud i møddinghuset, for der havde vi set de gik ind.

Jeg listede mig stille ind med en god sæk og holdt omkring røret, mens de andre gik ind i svinehuset og stampede og lavede spektakel, med det resultat, at den ene rotte efter den anden kom farende ud i sækken. Da de holdt op med at komme, tog jeg sækken fra og bandt for den. Vi havde en dam lige ved gården, der holdt vi så sækken ned i, så længe så vi vidste, at de var druknede alle sammen. Vi var jo spændt på at se, hvor mange der var. Vi bar så sækken ind i gården og hældte rotterne ud foran gangdøren. Vi fik lyset tændt og lagt rotterne pænt til rette, og så gik vi ind i stuen og spurgte manden, om han ikke ville komme ud et øjeblik. Han snerrede lidt efter mig og siger, *Hvad kunster har I nu for!?*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Men han kom ud i døren, og idet han så alle de rotter, havde han nær blevet stum – jeg kan næsten se hans ansigtsudtryk endnu. Så fór han hen og råbte ind i stuen til konen og børnene, *Kom herud, så skal I se et syn, I aldrig har set før!*

Og de lavede store øjne, da de så, hvad det var. Så siger han til den ene af pigerne, *Gå ind og sæt kedlen over, for vi skal have kaffe, den er fortjent,* og til os andre siger han, *Tæl dem og kom dem i sækken igen, for jeg vil se dem i morgen ved dagens lys.*

Der var over tredive store rotter, så det var en god fangst, vi så heller ikke flere på gården den tid, jeg var der.

Vi er nu nået hen sidst på vinteren, og Signe har været i København nogle måneder. Vi skrev stadig sammen, men min mor og den pige, hun havde udset til mig, de var stadig på tæerne. Jeg fik det ene brev efter det andet uden at svare igen. Så havde de fået en anden pige til at skrive til mig, for at jeg bedre skulle tro de historier, som de fremkom med, og det brev, jeg dér fik, det var skrapt, jeg vidste dårligt, hvad jeg skulle tro.

Så havde Signe fri et par dage og var hjemme, og det var jeg underrettet om, så vi traf sammen. Jeg viste hende brevene, jeg havde fået, og hun var alt andet end glad for de beskyldninger, der var rettet imod hende. Vi var ikke uvenner, skønt der fra begge sider faldt lidt knoppede ord, men inden vi skiltes, var vi enige om at gå hver til sit.

Jeg kan godt sige, at jeg fortrød det – og det har hun senere forklaret, at hun også gjorde – men det var forbi.

Til Styding i Sønderjylland syd for grænsen

Kort tid før maj søgte jeg på en plads i Sønderjylland og fik besked på, at jeg kunne få den. Så til maj sendte jeg mit klædeskab med det tøj, jeg ikke skulle bruge, hjem til min mor, jeg havde ingen andre steder at kunne gøre af det og var selv lige en tur dér.

Hun var jo nysgerrig for at få at vide, hvor jeg skulle hen, siden jeg ikke skulle have mere tøj med mig, men det fik hun intet at vide om, og der var heller ingen andre, der fik at vide, hvor jeg rejste hen.

Jeg kom så til Sønderjylland til en landsby, som hedder Styding, der ligger mellem Vojens og Haderslev, det var jo tysk dengang. Jeg havde aldrig været uden for Sjællands grænser, så det var fremmed altsammen. Alle vejvisere m.m. var på tysk, det forstod jeg ikke noget af, og selvom de nok talte dansk, forstod jeg ikke deres jyske mål – det er den eneste gang i al min tid, at jeg har følt mig fremmed.

Dagen efter, at jeg var kommet, begyndte arbejdet, og jeg var ulykkeligt stillet, for jeg forstod ikke, hvad de sagde til mig. Vi var i hestestalden, og der siger manden til mig, *Kan du gå hen i æ lo og tæj æ sinne?*

Jeg sagde ja og gik, men jeg anede ikke, hvad jeg gik efter. Da jeg kom ind i loen, stod der en riskost op imod en væg, jeg tog den og kom tilbage, så viste det sig, at det var den, jeg var sendt efter!

Så skulle jeg i marken at harve, og manden fulgte med og viste mig, hvor jeg skulle være, og han hjalp mig at spænde for, og så siger han, *Den ene hest kan godt få i sinde at slå lidt, hvis tømmen kommer til at røre hende på et bestemt sted.*

Det tænkte jeg ikke så stort over, jeg havde jo haft fat i mange forskellige heste, så jeg var vant til lidt af hver. Da jeg havde kørt et par omgange, blev krikken pludselig tosset, hun slog op og skreg og gav vand, så hun var ikke til at komme nær til.

Resultatet blev, at hun slog svingelen[59] over og seletøjet gik i stykker. Jeg havde aldrig set noget dyr skabe sig så tosset.

Efter noget besvær fik jeg samlet stumperne sammen og kørte hjem til gården. Manden stod uden for, da jeg kom, så siger han, *Nå har Tante været gal? Du får en anden sele og et nyt hammelstøj*[60]*, så går det nok igen.*

Jeg så lidt til ham, så siger jeg, *Nu sætter jeg hestene ind i stalden, og så er jeg færdig hér, hvis jeg skal bruge den hest. Det vil jeg ikke, så rejser jeg med det samme.*

Men det kunne der jo ikke være tale om.

Jeg fik så et par andre heste, og så gik det ellers normalt alt sammen med det daglige arbejde.

Jeg kan godt sige, at jeg var ligesom lidt trykket, jeg havde ingen forbindelse med kendte mennesker her hjemme fra, og afskeden med Signe stod stadig for mig, det var som en indre stemme sagde til mig, det er noget forkert, du har gjort. Men det var jo sket.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Imidlertid måtte jeg skrive hjem til kommunen efter nogle papirer, og så blev det jo opdaget, hvor jeg var. Så begyndte der at komme breve fra forskellige hjemme fra.

Tiden gik, så vi var nået hen i juli måned, og jeg var ked af at være der, så jeg havde planer om at rejse derfra, men for at få lidt af mine fortjente penge, skulle jeg gå forsigtigt frem.

Der var en gårdejer i nabobyen Hammelev, som den sommer byggede en ny længe, og så var det skik, at rejsegildet samlede ungdommen til en glad aften. Jeg var tilfældigt også kommet med, jeg kendte ingen, og der var heller ingen, der kendte mig, så jeg var jo fremmed.

Der blev serveret kaffe og kager i haven, og ved en tilfældighed kom jeg til at sidde ved siden af en pige dér fra byen, og hun syntes jo, det var interessant, at hun havde fået en sjællænder til sidemand, så vi havde det ret fornøjeligt. Bagefter dansede vi sammen, så tiden gik hurtigt.

Da vi så brød op og skulle hjem, siger hun, *Du kan da gå med hen til gården, hvor jeg er.*

Der var ikke ret langt – og det gjorde jeg. Uden for gården lå en stor flad sten ved indkørslen, og den satte vi os på – det var en dejlig lys sommernat – og der sad vi så og snakkede et stykke tid. Hun fortalte om sit, og jeg fortalte om mit her fra Sjælland, men jeg var lidt tilbageholdende. Jeg fik at vide, at hun hed Karen, og jeg fortalte, at jeg hed Harald. Det var alt, hvad der blev nævnt af navne. Jeg tænkte ikke på Karen mere, udover dét, at vi havde haft en glad aften.

Nogle dage efter kom der et brev til mig, og der stod kun mit fornavn og mandens adresse på. Det var en opfordring til mig om at komme ned hos hende, vi skulle en tur til Haderslev til noget dér.

Jeg fulgte opfordringen, og vi tog til Haderslev og havde en glad aften. Da vi kom tilbage, satte vi os på omtalte sten og snakkede, jeg kunne godt høre, at hun var interesseret i nærmere bekendtskab, men jeg havde min rejseplan færdig, så jeg holdt mig tilbage – hun var ellers en stor køn pige.

Forlader pladsen i utide og bliver banearbejder ved Aabybro

En uge senere, en søndag aften, pakkede jeg mit tøj og stak ganske stille af. Jeg kom til Vamdrup ved totiden om natten, så var jeg på dansk grund igen. Det var ligesom, jeg drog et lettelsens suk ved at føle mig på den rette side af grænsen.

Der stod jeg så, hvor skulle jeg tage hen? Jeg havde lyst til at se noget nyt. Jeg løste så billet til Aalborg, og trods det, at jeg indvendig var lidt trykket, så kan jeg sige, at jeg aldrig har oplevet skønnere tur, end den her rejse op gennem Jylland en lys sommermorgen.

Jeg var ene i kupeen, til jeg nåede Fredericia. Der kom et selskab ind, og deriblandt var en norsk præst, og det varede ikke ret længe, før vi var rykket sammen. Jeg passede nøje på ikke at fortælle noget om, under hvilke forhold jeg var rejst, men derimod fortalte præsten om hans hjemstavn og om rejseoplevelser fra fremmede lande. Det var interessant, så næsten uden at have lagt mærke til, hvordan tiden var gået, var vi nået Aalborg.

Jeg søgte så et sted, hvor jeg kunne få noget at spise, for det trængte jeg til, og så forespurgte jeg, om der var til at få noget at bestille. Der var en mand, der fortalte mig, at der var arbejde nok ved Aabybro. Jeg tog så derop og fik arbejde med det samme. Det var jordarbejde ved den nye bane, som skulle anlægges mellem Aabybro og Hjørring[61]. Jeg fik kost og logi hos en slagter, som boede lige derved. Jeg begyndte så tirsdag morgen, så der var ingen lang lediggang. Lønnen var dengang 38 øre i timen[62], hvilket var en god betaling i forhold til landbrugsarbejdet, hvor en mand kun fik 1 kr. og 50 øre om dagen[63].

Det var jo lidt uvant arbejde til at begynde med, men det var jo bare at bruge skovlen, så gik det hele af sig selv. Det værste vi havde, det var formanden, for værre til gabetorsk[64] har jeg aldrig hørt eller set, hverken før eller siden. Han kunne til tider, når det kom over ham, stå stille og bande og skælde ud et helt kvarter i træk over ingenting, men med det samme, han var færdig og anfaldet var forbi, var han det flinkeste menneske af verden. Så vi tog os ikke så meget af det, men det var jo kedeligt at høre på.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vi var ca. 20 mand i sjakket, der gik så godt som hver dag nogen derfra, og så kom nye til, så der var altid afveksling. Der blev drukket meget brændevin på pladsen, så mange af dem var ikke ret tit ædru. Jeg måtte høre meget, fordi jeg ikke ville være med, men brændevin rørte jeg aldrig.

Der gik så et stykke tid, så var vi færdige med det stykke, der var afsat, og så blev vi flyttet et stykke højere op ad banen. Men det var noget dårlig jord at arbejde i, og et dårligt logi havde jeg fået. Så lige først i september hævede jeg og tog så her til Sjælland igen.

Hjemme på Sjælland igen

Dagen efter, at jeg var kommet hertil, kom den karl, som havde løst mig af hos Kristen Kristensen i Niløse, og spurgte mig efter, om jeg havde nogen plads, for ellers kunne jeg komme til at løse ham af. Han kunne få en plads som brødkusk og havde fået lov til at rejse, hvis han kunne skaffe en anden.

Det kommer an på, om Kristen vil have mig igen, siger jeg så, *for ellers kan jeg godt tage derud.*

Dagen efter kom der bud til mig om at komme ud på gården, så vi kunne snakke om tingene. Jeg kom derud, jeg var jo kendt, Kristen og hans forældre sad inde i stuen, da jeg kom. Jeg hilste selvfølgelig på dem, og Kristens mor siger så, *Nå Harald, vi har da ikke behandlet dig dårligere, end at du nok vil komme igen.*

Nej, siger jeg, *og jeg har vel heller ikke opført mig dårligere, end jeg kan være bekendt at komme,* så det var der enighed om.

Så siger jeg til Kristen, *Jeg stiller en betingelse, før jeg tager herud.*

Nå, siger han, og ser forbavset på mig, *stiller du også betingelser? Hvad er det så?*

Det er at feje gård, muge svinehus, skære hakkelse og køre til mølle søndag formiddag, det vil jeg ikke være med til.

Hans far, som sad ved siden af udbrød, *Det er det bedste, jeg endnu har hørt, for den skik har jeg været ked af i flere år.*

Kristen sad og lurede lidt, så siger han, *Har du allerede været så meget ude mellem andre mennesker,*

Arbejdshold ved anlæggelsen af Løkkenbanen 1912. Holdet tæller 20 mand, som angivet af Jens Harald.
Billede udlånt fra Lokalhistorisk Forening for Aaby Sogn.

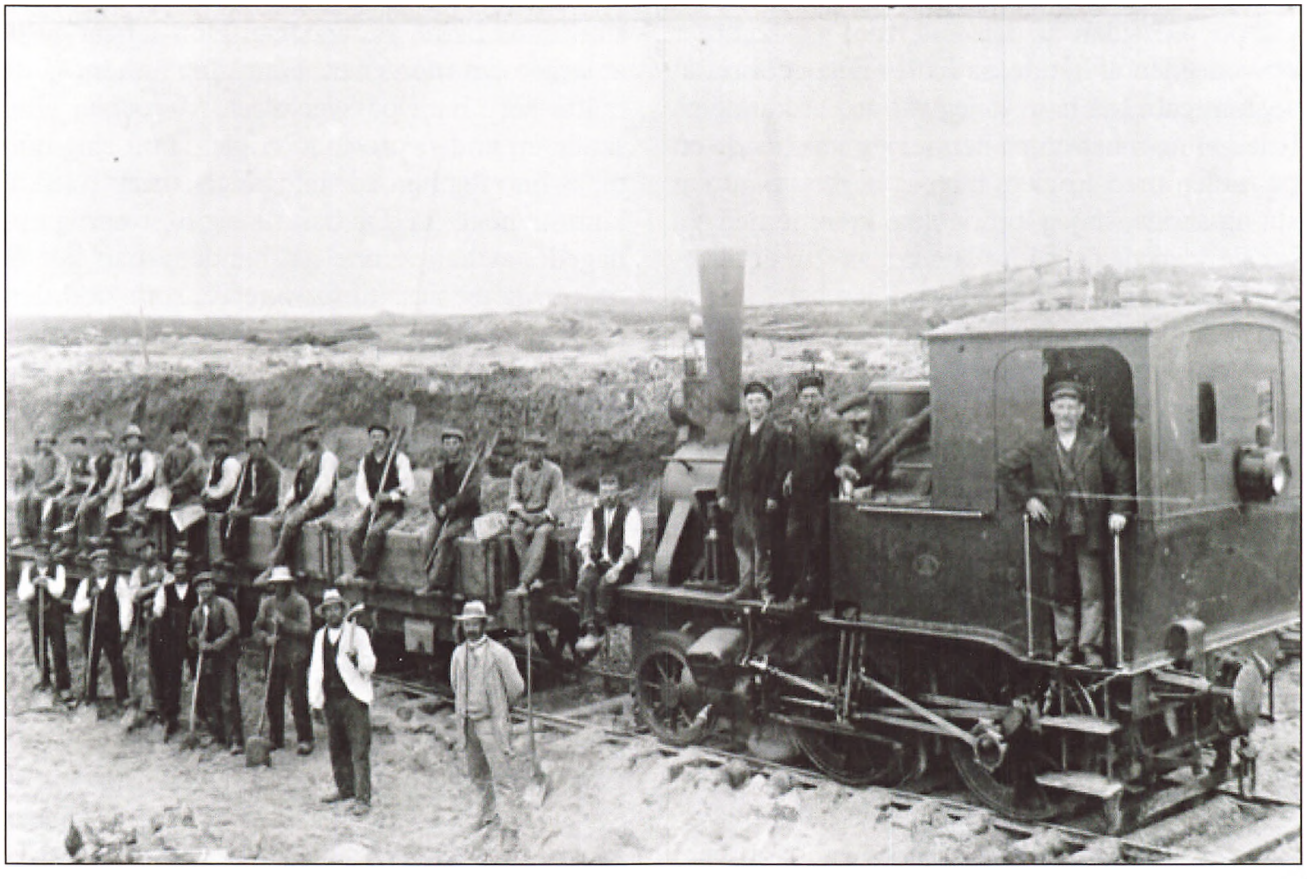

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

så du har lært at være kritisk? Men hvis det ikke er andet, det drejer sig om, så når vi det nok søgnedage. Så kom du bare, hvornår kan du begynde?

Så snart jeg får hentet mit arbejdstøj.

Så jeg kom til aften og begyndte næste morgen.

Lønnen slap vi nemt over, den løn karlen skulle have for sommeren, blev regnet ud i sjettedele, og deraf skulle jeg have to i november.

Lige først i oktober blev Kristen gift, så der blev jo lidt forandring. Men de var begge over 30 år, så det var jo ikke pjankede børn, så alt gik stille og roligt, så vi nåede hurtigt november, hvor jeg så rejste.

På St. Ladegård ved Sorø

Så stod jeg uden plads, men det tog jeg ikke så nøje, for der var altid noget at få. Jeg tog ud til Sorø Store Ladegård[65], dér manglede de altid folk. Vi var tre, og vi kom der lige til aften og blev antaget med det samme. Om morgenen var den ene væk, hvor han var blevet af, var der ingen, der vidste, vi så ham ikke mere.

Jeg kom så i stalden tillige med de andre, så siger forvalteren, som gik der, *Du kan strigle nr. 9 hestene, som står dér.*

Han pegede på hestene, jeg tog strigletøjet og gik op ved siden af den ene. Idet jeg kommer op ved siden af hende, så fik jeg hele gebisset at se, hun gabte så højt, så jeg var ved at kunne gå helt igennem halsen på hende. Jeg stak hende en på mulen med striglen, men så begyndte hun at stå og skrige, så jeg kunne ikke komme ned fra hende igen. Jeg skældte lidt ud, så var det ligesom om, hun blev lidt rolig, så jeg begyndte at strigle. Hun skreg og slog noget om sig, men jeg passede mit. Da jeg var færdig på den ene side, gik jeg om til den anden, og det samme gentog sig. Hun skulle have bidt mig, men jeg havde striglen parat og fik givet hende én på mulen, så blodet rendte af hende. Så var det ligesom, hun blev lidt mere rolig. Den anden hest var der intet i vejen med. Jeg lagde godt mærke til, at de andre, de stod og gloede og rakte hals for at se, hvordan det ville spænde af. Jeg anede ikke, at hesten var tosset, det var en gammel militærhest.

Da vi så havde fået vor morgenmad, blev vi beordrede til at lægge seler på hestene, og jeg tog selen og gik op ved siden af hende. Hun bed og skreg og slog om sig, så der var ikke godt at være, men jeg fik grimen af hende og selen over hovedet på hende, så var der ikke mere i vejen. Da jeg fik hesten vendt i båsen, stod inspektøren på staldgangen, han spurgte, om jeg var tosset. Jeg så lidt til ham og siger så, *Så er det da vist en forkert anstalt, jeg er kommet på.*

Han drejede sig og gik uden at svare. Vi skulle ud at pløje med 10 spand heste.

Næste morgen, da vi kom i stalden, var jeg noget betænkelig, jeg kan godt sige, at jeg var bange for at gå op til hesten, men jeg gjorde det, og til min store forbavselse var der intet i vejen. Hun var så rolig og skikkelig, som noget dyr kunne være, og jeg striglede og passede mit.

Pludselig stod inspektøren på gangen foran mig og siger, *Hvad fanden nr. 9 har du gjort ved den hest!?*

Jeg brugte den hele dagen i går, og derudover har jeg intet gjort ved hesten.

Han vendte sig om og gik uden at sige mere.

Jeg var der til april og brugte hesten hele tiden. Hun var over for mig det skikkeligste dyr, man kan tænke sig.

Lidt hen på vinteren, en dag vi skulle bære foderkager[66] på loftet, da fik jeg taget forkert på en sæk, så jeg blev, så jeg ikke kunne røre mig. Det var skavanken i min ryg, der kom frem, så jeg måtte blive i sengen nogle dage. Den første dag stod mine heste, andendagen blev der sat én til at strigle om morgenen. Ham slog hesten, så de måtte køre ham på sygehuset. Morgenen efter skulle en anden prøve at strigle. Ham slog hun til, så han røg hen ad staldgangen, men uden at komme noget til. Da han fik sig rejst op og opdagede, at han kunne gå, bandede han lidt til eget brug og siger til forvalteren, som stod der, *Nu kan I have jeres lort ad helvede til, for nu går jeg.* og vi så ham heller ikke mere.

Dagen efter kom inspektøren ned på kammeret hos mig, så siger han, *Hør nr. 9, nu er det galt, nu har den røde lavet en lirekassemand[67], og én har hun givet et fur[68] så han røg ad helvede til, så nu kan du ikke blive ved at ligge her.*

Jeg kan ikke røre mig, siger jeg så, men han hjalp mig op og hjalp mig med at få noget tøj på. Jeg fik fat i et par kæppe til at støtte mig ved, det var lidt besværligt, men vi fulgtes ad hen i stalden, der var ikke andre heste hjemme end mine. Med det samme jeg kom ind i stalden, så den røde kunne se mig, begyndte hun at vrinske, ganske som om hun ville sige, *Kommer du igen?*

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Jeg gik op og klappede hende, og hun slikkede mig.

Så siger inspektøren, *Jeg begriber ikke, hvordan du bærer dig ad, jeg har aldrig før haft nogen, der har kunnet bruge hende, som du kan!*

Jeg kom mig da så igen, selv om der gik lidt tid, inden jeg var helt mig selv igen.

Mit daglige arbejde var at køre mælken til Sorø om morgenen. Vi leverede den på Sorø By Station, dengang var Sorø-Vedde banen i drift. Det kunne tit være en streng omgang at komme ud om morgenen, når det var rigtig vinter. Selv om der fra Krebshusgården igennem Søskoven langs med Tuel Sø er et skønt stykke natur at passere, var det sjældent, at man lagde mærke til det.

Vi var mange dér på gården, alle forskellige mennesker, nogen kom, og andre gik, så der var stadig nye. Blandt andre var der også en stuepige, som var kommet til november. Hun var jyde og meget stille – det kunne hun jo ikke selv gøre for – hun havde ingen tænder i overmunden, og håret, som var hørgult, flagrede gerne omkring hovedet på hende, så det var jo just ingen skønhed. Der var mange, der gjorde nar ad hende og hånede hende. Jeg sagde gerne, når jeg hørte det, *I må jo regne med, at ingen af os kan gøre for, hvordan vi er skabte.*

Selv om jeg ingen sympati havde for hende, kunne jeg aldrig lide at høre på det.

Vi er nået julen, og jeg havde ingen steder at tage hen, så jeg holdt juleaften på gården, og det var også godt; dem der ville have klaget, havde ikke fortjent at skulle have noget.

Da vi nåede ud på aftenen, var jeg en af de første, der brød op, jeg skulle jo tidligt op og køre mælk.

Idet jeg kommer ud af døren, så kommer stuepigen – hun hed Margrethe – og jeg skal ind. Hun spurgte, hvor jeg skulle hen, og jeg svarede, *Jeg skal ned og i seng, jeg skal tidligt op.*

Så siger hun, *Det er da kun juleaften én gang om året, du kan gå med op på mit værelse, så kan vi sidde og snakke lidt. A æ så jenle*[69] *her.*

Det kom mig lidt uvant, men hun tog fat i min ene arm, så jeg måtte med.

Vi sad og snakkede, jeg ved ikke hvor længe, hun fortalte om sit hjem, og hvordan hun havde haft det som barn, og efter hendes forklaring kunne jeg regne ud, at der ikke var stor forskel på vores barndom. Så rejser jeg mig og vil gå, pludselig slår hun armene om halsen på mig og siger, *Du kan blive hos mig i nat!*

Jeg vidste knap, hvad jeg skulle svare, men hun blev ved sit, og enden blev da, at jeg blev der resten af natten. Jeg kan med det samme sige, at det var ikke den sidste nat, jeg opholdt mig på hendes værelse.

Der gik et stykke tid, så en aften fortalte hun mig, at hun havde fået brev fra hendes moder, og der var et billede med af en lille dreng, som hun havde derhjemme, og hun viste mig det. Jeg blev lidt mærkelig til mode ved den oplysning, men vi havde ikke drøftet nogen fremtidsplaner og heller ikke givet hverandre nogen som helst løfter af nogen art, så jeg tænkte i mit stille sind, at denne forbindelse skulle jeg se at få afbrudt.

Vi er nu nået sidst i marts måned. En skønne dag fik jeg opdaget, at der var en anden karl, som gik op hos Margrethe om natten, når jeg ikke var der. Jeg sagde så til hende, om han havde været hos hende, og det indrømmede hun, at han havde været, men kom jo med mange undskyldninger.

Men et par dage efter forlod jeg gården uden noget som helst spor af, hvor jeg rejste hen. En seks-syv år senere traf vi hinanden og talte sammen, siden har jeg hverken hørt eller set hende.

Købmandskarl i Slagelse

Dagen efter at jeg var rejst derfra, fik jeg plads som købmandskarl i Slagelse. Det var et sted, der skulle bestilles noget, og det var et sted med alt det korn og foderstoffer. Vi havde ikke noget hejseværk, så alt skulle bæres både op og ned. Det kneb mig til at begynde med, men da der var gået et stykke tid, og jeg blev lidt vant til arbejdet, gik det ellers nogenlunde.

Jeg kørte også ud omkring til kunderne med varer, vi havde en tur, hvor jeg kom hver uge en bestemt dag. På den tur var der en gårdejer, der fik en dunk brændevin på 6 potter[70] hver uge, og jeg husker særlig én uge, jeg kom der, da havde han og konen og en murer, som var der og skulle lave noget, tømt dunken fra ugen før, så de var blevet godt fulde, med det resultat, at manden og konen var

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

kommet op at slås. Manden havde givet hende et blåt øje og skrabet huden af den ene side af hovedet på hende, og hun havde brugt ildtangen til at slå med. Hun havde slået ham på skrå af ansigtet, så han var tydeligt mærket. De så forfærdelig ud begge to.

Inden jeg nåede gården, traf jeg pigen, der gik og trak med deres barnevogn, og hun fortalte mig, hvordan at det stod til, og jeg skal indrømme, at der var ingen af dem, der så godt ud. De var næsten ukendelige, alt lå hulter til bulter inde i stuen, og mureren sad på gulv et ved siden af en stol og sang.

Da jeg så kom med en ny forsyning, så var der glæde i hjemmet igen. De gik i gang med det samme, at jeg havde fået dunken læsset af. Hvordan de sluttede, så jeg ikke, og pigen var rendt, da jeg kom igen, så dér kunne jeg ikke få noget at vide.

Plads på Kammergave

Da vi nåede august, kunne jeg ikke holde til det slæb mere, både min ryg og mine ben var dårlige, så jeg måtte give op.

Jeg rejste så fra byen og kom på landet igen, dér har jeg altid været bedst tilpas ved at være.

Jeg kom til Kammergave[71] ved Munkebjergby[72] – det var før den blev udstykket. Jeg var der som høstkarl, men blev der til november.

Der var jeg uheldig en dag, jeg sad og bandt halm på halmpresseren, og der var en skærm, som var i stykker, så jeg fik stukket tæerne igennem og fik knust den store tå på venstre fod. Så det varede noget, inden jeg kunne gå, og jeg har senere haft hinder af det – det er jo den slags stød, verden giver.

Da jeg nåede november, kunne jeg til nød få sko på.

Til Sønderjylland igen – på Als

Jeg rejste så til Als i Sønderjylland, jeg havde plads i Havnbjerg ved Nordborg.

På rejsen dertil havde jeg et pudsigt tilfælde. Vi sejlede fra Fåborg til Sønderborg, det var ikke

Kammergave cirka 1905.

Billede udlånt fra Lokalhistorisk Arkiv, Stenlille.

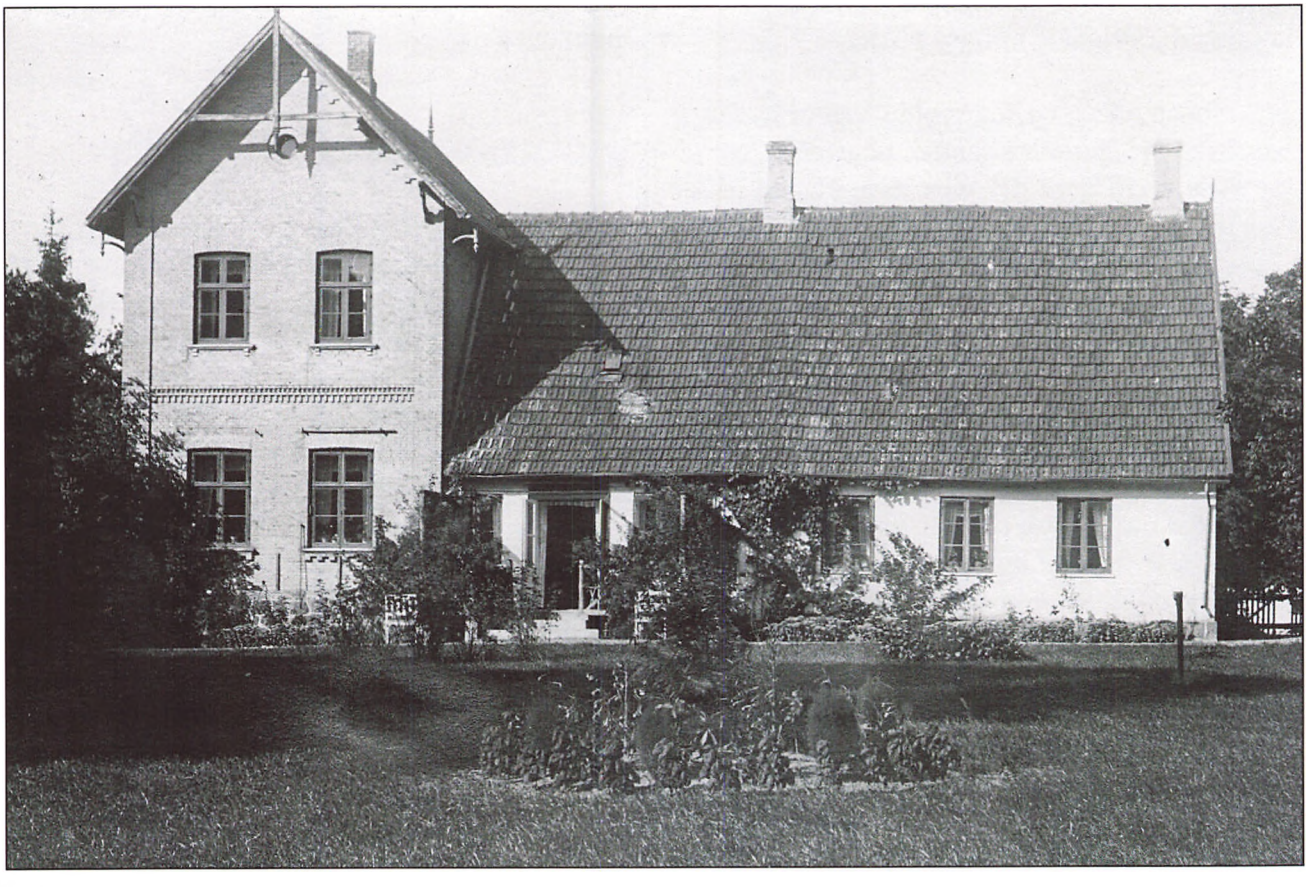

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Folkehold på Kammergave cirka 1920. Her får man et indtryk af, hvor mange folk, der havde deres udkomme på en stor gård dengang.

Billede udlånt fra Dianalund Lokalarkiv.

ret stort et skib, og det blæste stærkt, det var næsten storm. Da vi nåede ud på højde med Ærø, lå vi næsten stille og kunne kun komme langsomt frem. Turen varede to en halv time mere end normalt.

Der var ikke ret mange passagerer med den dag, men da vi nåede ud, hvor det begyndte rigtigt at gynge, var der flere nede i kahytten, der blev søsyge og begyndte at kaste op. Det kunne jeg ikke se på uden at få kvalme, så jeg gik op på dækket og gik i læ, så godt jeg kunne, for vandet slog ind over skibet, så der var ikke godt at være. Lidt efter kom der en pige op fra kahytten, og idet hun kommer op, siger hun, *Puh-ha der er et te og vær der ne'e,* og det kom på syngende fynsk mål.

Til at begynde med gik vi hver for sig, men det varede ikke længe, før vi måtte støtte hverandre for at stå fast, så vi blev helt godt kendt, uagtet det, at vi aldrig havde set hinanden før. Jeg fik at vide, hvor hun skulle hen, og jeg fortalte, hvor jeg skulle være. Hun var ringforlovet, hendes kæreste var på højskole den vinter, så hun skulle til Augustenborg at tjene.

Vi holdt forbindelsen ved lige hele vinteren, og vi var flere gange til ungdomsmøder og sammenkomster, og der var mange, der morede sig over, når vi fortalte om vor sejltur.

Men da vi nåede maj, rejste hun til Fyn igen, og jeg har aldrig hørt noget til hende siden. Hun hed Anna.

Manden, som jeg kom til, hed Peter Nissen, og konen hed Thyra. Det var unge folk, manden var et par år ældre end mig, og konen knap et år ældre end mig. De havde dengang ingen børn, og så var der en fodermester, han var jyde, han nedstammede fra de såkaldte kartoffeltyskere. Den anden karl og pigen, de var sønderjyder, men de var alle dansksindede, så der faldt jeg hurtigt til. Vi blev behandlet godt på alle måder og fik en god forplejning, så vi tjenestefolk gjorde hver især vort til, at det kunne gå godt. Jeg kan her bemærke, at jeg aldrig nogensinde har haft det så godt og følt mig så hjemlig, som det år, jeg tjente dér, trods det, at jeg dog har været noget omkring på forskellige steder.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vi var 11 danske karle og piger dér i byen foruden de hjemmehørende dansksindede sønderjyder. Vi dannede en gruppe for os selv, de tysksindede og tyske tjenestefolk gik vi så vidt muligt uden om ved enhver lejlighed.

Det var så gået en god tid, alt gik sin stille og rolige gang, og jeg var blevet godt kendt.

Så en dag kom der et brev til mig fra en af mine kammerater herhjemme fra, det var jo ikke noget, der var ualmindeligt. Jeg åbnede brevet og læste. Karlen og pigen stod ved siden af mig og så til, for det var tit, at der kom nogle morsomheder fra mine gamle kammerater, som vi så drøftede bagefter. Men de kunne se på mig, at dette var noget særligt. Da jeg havde læst brevet igennem, løb tårerne ned ad kinderne på mig. De begyndte at spørge, men jeg stak brevet i lommen og gik uden at svare.

Indholdet af brevet var, at min kære Signe, som jeg stadig havde i tankerne, skulle giftes. Det var som alt blev slået i stykker for mig, jeg havde aldrig før været ude for lignende indre tryk, jeg kunne hverken spise eller sove, jeg gik som i en hel døs. Dér var et håb bristet for mig, og der gik flere dage inden jeg igen var mig selv. At hun i mellemtiden havde fået en lille dreng[73] – det vidste jeg – betød intet for mig, men at hun skulle giftes, så hun for stedse var tabt for mig, det syntes jeg var mere, end jeg kunne bære.

Der blev stadig rettet spørgsmål til mig om, hvad der var i vejen, men der var ingen, der fik noget svar, der var ingen, der skulle have mig at more sig over.

Nogle dage senere kom jeg tilfældigt ind i køkkenet, og konen var der ene, så siger hun, *Du kommer lige tilpas Harald, kaffen er færdig, så vi skal have en kopfuld, mens vi her ene to.*

Jeg sad og grublede lidt, pludselig lægger hun den ene arm over nakken på mig, og med den anden hånd løftede hun mit ansigt op og så på mig, som det kunne være en mor med sit barn, og sagde, *Sig mig Harald, hvad det er, der piner dig? Der er noget særligt, det kan vi jo se.*

Jeg ville jo ikke ret gerne sige noget, men hun blev ved og lovede, at hun ikke med et ord skulle røbe noget. Jeg fortalte hende så hele sammenhængen ganske kort, og da jeg var færdig, havde hun tårer i øjnene og sagde, jeg skal nok tie stille med, hvad du har fortalt mig, og jeg hørte heller aldrig noget komme frem.

Efterhånden som tiden skred fremad, var der stadig noget nyt, som afledte tankerne, og jeg sagde til mig selv, du har jo selv din store skyld i, at det er, som det er.

Der gik lang tid, før jeg igen hørte hjemmefra, og der var stadig intet særligt foretaget, så det var ligesom modet kom lidt frem hos mig igen.

Da vi nåede maj, rejste karlen – han hed Jacob Kjer – ind på nabogården, så vi var stadig sammen alligevel, vi var nået at blive gode kammerater. Vi fik en Thybo i stedet, og vi enedes også godt, og så fik vi en ganske ung pige i stedet for den lidt ældre, som rejste, det var knap så godt.

Da vi først nåede, at det var godt vejr, så vi kunne nære os ude, så var vi nok til at have lidt morskab, så tiden den gik godt. Så var vi nået pinse.

Vi var mange unge fra byen til pinsefest i Sønderborg og sluttede af med bal i Svendstrup, og de gjorde nar ad mig bagefter, for der var en mejerske[74] i nabobyen. Hun havde et pænt ansigt og var ikke ret gammel, men så usigelig tyk og fed, så jeg kunne ikke engang nå at spænde om hende. Men hvor jeg var, der var hun efter mig hele dagen, og jeg skammede mig ved at følge med denne tykke pige, og de andre morede dem kosteligt, og senere blev jeg drillet med, at jeg var bange for den tykke mejerske.

Da jeg og den anden karl så kom hjem sent på natten og skulle i seng, så var vores dyner væk, så vi havde kun lagen og halm at ligge i, men vi skulle ikke ligge så længe, og vi kunne sagtens nære os.

Jeg var tidligt på færde igen og på jagt efter vores dyner. Vi fandt dem ude i laden, dér var de hejset op i rygningen. Vi fik dem ned, og ind i kammeret uden at der var nogen, der så det, og fik dem lagt til rette i sengen, for at pigen ikke skulle opdage noget, når hun kom og skulle rede senge.

Så siger jeg til den anden karl, *Nu skal vi tie stille og lade som intet, så skal synderen nok melde sig selv, for ham, der har gjort det, han skal nok komme med bemærkninger, så han røber sig selv.*

Og meget rigtigt, der gik ikke ret mange dage, før vi blev spurgt efter, hvordan det var at ligge i sengehalmen uden dyner. Vi fandt ad omveje

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

hurtigt ud af, hvem synderen var, men vi var stille, vi pønsede jo på hævn ved først givne lejlighed.

En aften ikke ret længe efter, var vi en syv, otte unge mennesker følgendes ad til Nordborg, og på tilbagevejen lige uden for byen, hvor vi var, kom der en pindso[75] og skulle over vejen. Jeg skyndte mig at komme hen til den og puffede lidt til den med den ene sko, så den rullede sig sammen.

Jeg fangede ideen med det samme, at den kunne bruges til løjer. Jeg tog mit lommetørklæde og fik om den og bar den ganske forsigtig. Der kom mange spørgsmål om, hvad jeg ville med den, der var en pige, som var særlig nysgerrig, hun greb fat i den ene arm på mig og sagde, *Jeg vil vide, hvad du skal bruge den pindgris[76] til Harald?*

Den skal lægges i din seng, dér hvor du skal have bagdelen og ligge i nat. Så synker du ikke så dybt ned.

Der blev noget morskab ud af det.

Imidlertid er vi nået til den gård, hvor han var, som havde gemt vore dyner. Jeg formanede dem om at være stille, og jeg trak mine sko af og listede forsigtigt op ad trappen – de havde værelse på loftet – stille fik jeg døren op og med stor forsigtighed anbragt pindsoen i sengen hos ham, uden at han vågnede. Jeg kom uden for døren og gav mig til at banke på den og lave spektakel, så han vågnede, men du forbarmende, sikke nogle hyl og vræl, der kom derinde fra. Han lukkede så døren op og så mig og udbrød, *Er det dig, din forbandede sjællændertamp, der er på spil, æ skal lære dig!?*

Jeg kunne jo ikke vare mig for at grine, og de andre, som stod nede, langt mindre. Så siger jeg, *Det er betaling for at du gemte vore dyner, så vi måtte ligge i halmen pinselørdag.*

Der blev jo kun sjov ud af det hele, men han måtte høre, at den lille sjællænder var mere durkdreven end ham.

Jeg var flere gange i Sønderborg og på Dybbøl Banke; jeg var spændt på at se, om det min bedstefar og den gamle møller derhjemme havde talt om, var rigtigt, og jeg fik ved selvsyn vished for, at det passede.

Der var stort idrætsstævne i Åbenrå den 27. juli. Datoen husker jeg, for det var dagen efter togulykken ved Bramminge, hvor den kendte Peter Sabroe[77] blev dræbt. Vi var mange, som skulle med dér, vi skulle med en færge, som anløb flere steder op igennem Alssund. Vi skulle med til Hardeshøjbroen[78].

Om formiddagen, da vi gik og lavede os til, siger konen, *Jeg laver mad lidt tidligt, for I skal have mad før I tager af sted. I skal ikke gå og være sultne.*

Så vi gav os tid til at spise, med det resultat, at da vi nåede færgebroen, var færgen på vej ud. Den var højst hundrede meter fra broen, men for sent var det. Vore kammerater stod og vinkede og råbte efter os. Der stod vi to lidt slukørede og så os om. Hvad nu? Ved siden af broen lå en lang smal motorbåd med tyske marinere ombord. Vi kom i snak med dem og fik at vide, at de skulle til Åbenrå. Lidt efter kom der nogle officerer ud fra kroen, hvor de havde spist, og vi spurgte pænt, om vi ikke måtte sejle med. Det var der intet i vejen for, de var yderst flinke og elskværdige, det kneb lidt med sproget, men da de hørte, vi var danske, så kunne de også tale dansk. Det var en hurtiggående båd, så vi sejlede forbi færgen, men vi dukkede os, så de ikke kunne se os fra færgen, så vi var i Åbenrå og stod på havnen, da de andre kom. De lavede store øjne, og der kom mange spørgsmål om, hvordan vi var kommet dertil. Vi fortalte, at vi havde svømmet over Alssund og så skyndt os at rende resten af vejen. Det var der ingen, der troede på, så det blev jo kun til sjov alt sammen, men vi havde en dejlig dag ud af det.

En anden gang, en søndag, var vi to karle og to piger en tur i Flensborg – den pige, som fik mig med, var fra Flensborg – så hun viste os rundt forskellige steder i byen, så jeg fik den at se med, hvad der var en oplevelse, for jeg havde lyst til at se mig om.

Sommeren svandt hurtigt, jeg ved knap, hvor den tid, jeg havde været der, var blevet af. Jeg var kun fæstet til november. Den anden karl var fæstet for et år, og der skulle kun være én om vinteren, så det var min tur til at rejse. Jeg var ked af at skulle væk, for jeg havde det godt, men manden skaffede mig plads på en anden gård i byen, så jeg skulle ikke så langt væk.

Sidst i oktober måned havde vi stormvejr i en to-tre dage, og vinden var imod øen, og der blev

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

snakket om, nu kom der tang ind. Det havde jeg ikke set før, så jeg vidste knap, hvad det var, men det blev brugt til at dække roer med, så skulle der ingen jord på kulerne.

Tredjedagen var det ligesom vinden begyndte at tage lidt af til aften, og manden siger så, *Hvis det er stille i morgen, kan det godt være, at jeg kalder lidt tidligt, for så skal vi til stranden og samle tang sammen.*

Han kom så og kaldte og siger, *Nu er det stille vejr.*

Jeg stod op og fik tændt lampen og fik noget tøj på, så skulle jeg se, hvad klokken var, jeg så to gange på uret for at forvisse mig om, at det var rigtigt. Klokken var et kvarter over to, så jeg kan jo nok antyde, at det var fra morgenstunden.

Kaffen den var klar, da jeg kom ind, så det varede ikke længe, før vi begav os på vej mod stranden, og trods det, at vi var tidligt på færde, var der allerede kommet andre.

Da vi nåede dag, begyndte køretøjerne så at komme, så der var liv på stranden. Der var mere travlhed end på høstdage; så fik jeg set det med.

Ny plads ved Sønderborg

Så blev det november, og jeg flyttede op på den anden gård. Manden og konen dér var lidt ældre folk. Der var en tysk pige, som passede kreaturer og en konfirmeret dreng. Endvidere var der en søster til manden, som boede i en lejlighed op til gården, men fik sit ophold der.

Selv om jeg nok havde set dem og kendte dem, så var det jo alligevel nyt, og det værste af det hele var, at de var så ivrigt tysksindede – de var, hvad vi kaldte hjemmetyskere. Især mandens søster, hun var pukkelrygget og helt sammengroet – det kunne hun jo ikke selv gøre for – men hun var så fanatisk, så det gik over alle grænser. Det var jeg ikke vant til, så det faldt mig meget besværligt at indordne mig under de forhold.

Gårdens størrelse var ca. 130 tdr. land med skov og strandmark, og der var ikke pløjet en fure, da jeg kom, og jeg var ene om det, så jeg måtte i gang med at pløje den første dag, jeg var der. Der var 6 gode kraftige heste, så jeg havde 3 for ploven og skulle skifte heste om middagen, så de kun gik en halv dag ad gangen. Da jeg kom hjem til middag, var hestene svedte. Det var mandens ømme punkt, så dér havde vi det første sammenstød, så det begyndte godt. Om aftenen gentog det samme sig, for de tre, jeg kom hjem med, var også svedte. Manden brokkede sig noget, men jeg tav stille.

Dagen efter, til middag, gentog det samme sig, men så spurgte jeg ham om, om det var meningen at jorden skulle pløjes, før vi kunne vente at få vinter, og det mente han da. *Du snakker ikke noget om at jeg bliver svedt, det gør ingen ting?*

Du kan da tørres igen, siger han.

Jeg passede mit arbejde i marken om dagen, og om aftenen var vi sammen i en stue allesammen. Der blev ikke sagt ret meget, det var nærmest den skruttede, der førte ordet, og det var for det meste spydige bemærkninger, hun kom med, og ellers kunne jeg få en tysk avis at læse i, så jeg fandt det ikke særligt hyggeligt.

En otte dages tid efter var jeg en aften nede hos Peter Nissen, vi sad hyggeligt i stuen og snakkede, så siger konen, *Nå Harald, hvordan er du tilfreds i din nye plads?*

Jeg trak lidt på det og siger, *Jo jeg har det godt, hvis ikke manden han brumlede så meget, som han gør, og den skruttede havde lidt mindre at skulle have sagt, så tror jeg nok, det var en god plads.*

Hun gav sig til at le og siger, *Dér bliver du ikke gammel Harald.*

Jeg er da fæstet for vinteren, siger jeg, og så blev der ellers ikke snakket mere om det.

Da vi nåede lidt ind i december måned, blev jeg færdig med at pløje. Den dag, jeg kom hjem og fortalte, at jeg var færdig, var manden glad, og det er nok den eneste gang i den tid, jeg var der, at jeg har hørt, at han udtrykte tilfredshed over noget.

Så begyndte vi at hugge træ i skoven, dels til eget brug, og noget havde han solgt, og det fortsatte vi med, når vejret var til det, til hen i januar måned.

Men så kunne vi ikke enes mere, så resultatet blev, at jeg fik min løn til dato og flyttede, men kun ind på nabogården og fik et kammer at bo i, mod at hjælpe dem, når der var brug for det, og så ellers tilfældigt arbejde af forskellig art.

Jeg var så der til marts, så kunne vi godt mærke, at der noget særligt i gære, men hvad det var, anede vi ikke.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

De tyske myndigheder forbød sammenkomster i forsamlingshusene, og af enhver art, og os danske var de efter ved enhver lejlighed.

Jeg havde så, efter en annonce i et blad, søgt plads ved Odense hos en gartner, så dér rejste jeg så til første marts.

Jeg har glemt et pudsigt tilfælde, som vi havde først på vinteren, for kunster skulle vi jo lave for at få noget morskab. Jeg og en kammerat, vi havde en aften stoppet en gammel bluse og et par bukser med halm og så en stor roe til hoved og fået det anbragt i en pigeseng oven på dynen. Da pigen så kom hjem og strøg en tændstik og fik denne mand at se, flygtede hun skrækslagen ind og kaldte på manden. Han turde ikke gå ud i pigekammeret og se, hvad det var, han ladede sit jagtgevær og sad ved siden af sin seng, og pigen blev anbragt på sofa i stuen den nat.

Næste dag skulle de tærske, og fyrbøderen var tidlig på færde. Da han kom ind i køkkenet, klagede pigen sig over nattens begivenhed. *Det vil æ se,* siger han, og tog sin lygte med ind i pigekammeret og lyste på den her person, som lå i hendes seng og fik hurtigt opdaget, hvad det var. Det blev kun til morskab alt sammen, men manden måtte stadig høre for, at han havde jagtgeværet parat og ikke turde vove at gå i sit eget hus.

Gartneri ved Odense

Jeg ankom så til den omtalte gartner. Der var mand og kone og to voksne sønner og en pige. Det var et meget gammelt sted, dårligt vedligeholdt både ude og inde, og hvor vi kom, var der uryddeligt og beskidt, og kosten vi fik, var heller ikke altid lige god, men vi fik da noget og spiste alle af samme slags, så det kunne jo ikke nytte at klage.

Arbejde manglede det aldrig på, der var ca. 15 tdr. land, som blev drevet hovedsagligt med grøntsager, foruden mistbænke[79] og drivhuse, så der var nok at tage fat på, og det var fra klokken halv fem om morgenen, til vi ikke kunne se mere. Det hele gik i ét roderi.

Jeg skulle hente hestegødning på spritfabrikken og latrin på renovationsanstalten og køre på torvet med varer, så jeg havde rigeligt at forslå tiden med. Jeg kan godt sige, at det varede ikke ret længe, før jeg var ked af det. Det var nogle særegne mennesker; spurgte man efter noget, var det ikke ret tit, at man fik noget svar; deres indstilling var kun at arbejde, og sove så lidt som muligt. Fritid kendtes ikke, hverken hellig eller søgn.

Tiden sniger sig frem, og vi er nået til påske, så i påskedagene ville jeg en tur til Sjælland, der havde jeg ikke været i snart halvandet år. Jeg var lidt spændt på at komme hjem og se, hvordan det hele stod til, jeg havde inderst inde mit at tænke på.

Påskelørdag hen imod aften blev det tordenvejr, og det holdt ved det meste af natten, ret et uhyggeligt vejr. Vi kom ikke i seng den nat, men ved firetiden om morgenen var uvejret tildels trukket over, og jeg besluttede mig til at gå til Odense og tage med et tidligt tog imod Sjælland, så jeg var allerede hér, da klokken var godt ni. Så havde jeg en god lang dag til at se mig om i, men den jeg havde regnet med at træffe, fik jeg ikke fat på.

Jeg havde på rejsen fået fat på en avis, og i den så jeg tilfældigt, at der var en gårdejer i Lejre, der søgte en fodermester straks, og anden påskedag rejste jeg til Lejre og forhørte mig nærmere om pladsen. Jeg fæstede mig og lovede at komme en af de første dage, jeg kunne ikke sige noget bestemt. Jeg skulle jo have afviklet det dér ved Odense først, men det nævnte jeg ikke noget om dér.

Jeg tog så over Roskilde og tilbage til Odense, hvortil jeg kom sent om aftenen.

Næste dag passede jeg mit arbejde som sædvanlig, men jeg havde jo mine planer og jeg gjorde mit for at få manden gjort gal, så jeg på den måde kunne komme væk, men det lykkedes ikke for mig.

Om aftenen pakkede jeg mit tøj, og da de var gået til ro, tog jeg min kramkiste på nakken og gik til stationen, og til middag dagen efter meldte jeg mig i Lejre.

På en gård ved Lejre

Så var det igen et nyt sted, andre mennesker og nye skikke og et arbejde, som jeg ikke havde været ved i flere år, men det var på Sjælland. Der var en karl – vestjyde – og en voksen datter, en konfirmeret dreng, og en dreng, som gik i skole, og så en gammel mand på 90 år. Så vi var otte mennesker dér på gården, det var noget helt

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Traktørstedet Schweitzerhuset i Herthadalen.
Billede udlånt fra Dianalund Lokalarkiv.

andet, end jeg kom fra, der var rent og nydeligt allevegne, og kosten var god.

Men der var noget at bestille, vi havde 22 køer, og mange af dem blev malket 3 gange om dagen, og foruden at passe køerne og malke halvdelen af dem, skulle jeg være med ved andet arbejde, men der var aldrig noget, der hed, at vi skulle rende os selv fordærvet, vi tog altid roligt på det hele.

Der lå en gård lige op til den, jeg var på – kun landevejen imellem – dér var to karle og en pige, så vi var unge mennesker nok, når vi blev samlede, og vi var noget nær jævnaldrende alle sammen, så vi blev hurtigt kendt og kom særdeles godt ud af det med hverandre.

Så nåede vi den tid, hvor køerne kom på græs, og vi havde græsmark lige op til Herthadalen[80], så der var god anledning til at komme der, det var herlige omgivelser.

Der blev holdt Sankt Hans fest, og blandt talerne var den kendte minister og folketingsmand I.C. Christensen[81], og mange mennesker var forsamlede som tilhørere.

Da han kom på talerstolen, stod han et øjeblik og så ud over forsamlingen og rettede så blikket op imod de lysegrønne trækroner, og han begyndte så i sin indledning at omtale de herlige lysegrønne sjællandske bøgeskove og det herlige sted, vi her befinder os på.

Pludselig lyder der en stemme yderst i forsamlingen, *Pas nu på, at ikke ræven bliver borte for dig her i skoven!*

I.C. drejede hovedet i den retning, hvorfra der blev råbt og sagde ganske roligt, *Så mener jeg, at du er så kendt i skoven, så du kan lede ham op til mig.*

Der blev et hyl af latter fra forsamlingen, mens I.C. fortsatte sin tale, som om intet var hændt, men stemmen i baggrunden blev tavs.

I pinsen havde jeg fri og var en tur herhjemme, og den pinse glemmer jeg aldrig, det er det herligste, jeg nogensinde har oplevet.

Pinsedag var jeg kommet til vort gamle samlingssted ved Lårup Granskov, det var længe siden, jeg havde været der. Der var et par, da jeg kom, men der kom snart flere, og blandt andre kom hende, som jeg egentlig var gået for at træffe, nemlig min kære Signe.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Vi så jo lidt til hverandre, det var over tre år siden, at vi havde sagt farvel. Vi skævede lidt hver især, og det varede lidt, før der kom en samtale i gang.

Men så varede det ikke ret længe, før jeg og Signe fik skilt os ud fra de andre i selskabet og gik en tur i skoven. Til at begynde med, var stemningen lidt trykket, det kneb lidt med at få begyndt, men da vi først kom i gang, så havde vi meget at fortælle hverandre. Vi fik sat os på en træstub inde i skoven, hvor ingen andre kom. Myggene var nok lidt nærgående, men dem ænsede vi ikke, og hvor stærkt tiden gik, tog vi os heller ikke af. Først da det begyndte at lysne i øst, brød vi op for at komme hver til sit, for at ikke nogen skulle se os.

Jeg kan godt sige, det var ikke bare elskovsord, der kom, der var noget alvor med, men vi havde hver især været ude om os, så vi kunne ikke lade hverandre høre noget. Der blev rettet mange ujævnheder, og da vi først fik talt rigtigt ud, viste det sig, at det kun var løgn og ondskab, som stammede fra min mor. Vi var jo også blevet de tre år ældre nu, så vi vidste, hvad vi ville, når vi kunne få lov til selv at bestemme.

De aftaler, vi dér traf den pinse, det var ord, der holdt indtil døden skilte os, så derfor kan jeg med sandhed sige, at den pinse glemmer jeg aldrig.

At sige, at jeg var glad, da jeg gik hjem efter det møde, det er kun et fattigt ord. Jeg var lykkelig, jeg havde fået min kære pige igen, hvad jeg i de år havde døjet af længsel og savn, det kan jeg nok dårligt forklare nogen, for selv om jeg tit havde været med til sjov og lystighed mange gange, så var der inderst inde noget, som gnavede, det var nu som blæst bort.

Anden pinsedag tog jeg så til Lejre igen om aftenen og fortsatte mit sædvanlige arbejde, men jeg var glad, jeg syntes, alting gik lettere for mig.

Jeg kan godt sige, at mit humør var blevet betydeligt bedre, og der var flere, der spurgte mig om, hvad jeg havde været ude for i pinsen, siden jeg var så glad. Det var der ingen, der fik noget svar på.

Naboens pige var en af de værste, det kneb mig med at være i fred for hende, hun var efter mig ved hver en lejlighed, jeg kunne mærke på det hele, at hun havde store forhåbninger. Men jeg undgik så vidt muligt at komme til at være ene med hende, hun var ellers en ret pæn pige, stor og kraftig, og hun havde et meget fyldigt og særdeles smukt rødblondt hår, hvad der i særlig grad fremhævede hende. Hun var gårdmandsdatter og eneste barn, men det fristede ikke mig, og i særdeleshed slet ikke efter, at jeg havde truffet min kære Signe igen.

En søndag morgen rejste karlen og jeg med første tog til København og tog med båden over Øresund til Malmø. Der var den sommer Baltisk udstilling[82] og i forbindelse dermed dyrskue. Det var det, der i særlig grad optog vor interesse.

Det var et særdeles stort og flot dyrskue, ingen af os havde før set noget lignende, så vi havde travlt med at komme fra det ene til det andet. Det gjaldt jo om at få så meget som muligt at se. Vi var også inde at se udstillingen, og der var ting at se dér, som vi aldrig havde tænkt os eksisterede. Men tiden var jo knap, vi nåede ikke nær det hele igennem, men vi samlede brochurer, så vi kunne diskutere og danne os meninger, når vi kom hjem.

Vi tog så derfra om aftenen, så vi kunne nå at komme med toget hjem fra København. Det blev sent, og vi var trætte, men vi havde set og oplevet noget.

I den nærmest følgende tid blev denne Malmøtur diskuteret meget, der var ingen af vore kammerater, der nogensinde havde været derovre.

Blandt andre boede der en gammel mand, han var født i huset, hvor han boede og havde alle sine dage boet der.

En aften var vi nogle unge mennesker, der sad i vejgrøften, og han kom tilfældigt forbi. Han standsede op og kom i snak med os, og han udtrykte sin store forbavselse over, at et par almindelige bønderkarle kunne få så skør og tosset idé, så de rejste til udlandet for at få noget at se, men tilføjede før han gik, *I er jo også fra udlandet begge to, så det er måske ikke så mærkeligt.*

Jeg tænker mig nærmest, at hans rejser og udflugter havde været at gå uden for havelågen og dreje sig en omgang og så gå ind igen, han havde aldrig været længere.

Sidst i juli måned var jeg på session i Roskilde. Det var tredje gang. Jeg havde været på session i Høng i 1910 og fik besked på at komme igen næste år, og det gjorde jeg, da var jeg i Sorø. Dér klagede de over, at min ryg ikke var god nok, *Kom igen, når du er gammel nok.*

Nu var jeg blevet over 23 år, så var det godt, at jeg var for gammel, så der var nogen diskussion,

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Plakat for den baltiske udstilling i Malmø, som Jens Harald gæstede.

Billede udlånt fra Dianalund Lokalarkiv.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

men resultatet blev, at jeg blev kasseret, så jeg kan godt sige, at jeg var glad.

Kort tid efter blev jeg idømt en bøde på 10 kroner, så det var billigt sluppet; dem der blev taget til soldat måtte ligge i 28 måneder i et træk, så det var jo lang tid, de måtte spilde dér.

Det første jeg foretog mig, da jeg kom ud fra sessionslokalet, var at få fat i et stykke papir og en konvolut, og i største hast få skrevet et kort brev til min kære Signe, for at få hende fortalt resultatet.

Der gik ikke ret lang tid, før jeg fik svar tilbage, og jeg kunne dér næsten læse imellem linjerne, hvor glad hun var. Nu havde vi fremtiden for os, når jeg var fri for militærtjeneste.

Så nåede vi august, da den store krig[83] brød ud, selv om den ikke direkte berørte os her, så gav den virvar og ængstelse i mange hjem landet over. Ved indkaldelser til sikringsstyrelsen, der var ingen, der vidste, hvad udfald det ville få.

Meget blev på én gang forandret, men det var ligesom, jeg følte mig lidt tryg, da jeg var kasseret til militærtjeneste.

En søndag lidt senere, var jeg ude at flytte køer og karlen flytte heste, de stod lige op til Herthadalen. Da vi var færdige, blev vi enige om, at vi skulle ind og have en bajer, vi kom ind og fik sat os ved et bord og fik hver en øl. Et øjeblik efter kom der en herre med et glas i den ene hånd og en bajer i den anden. Han gik og så sig lidt omkring til han nåede bordet, hvor vi sad. Dér standsede han og siger, *Må jeg sætte mig på den stol her? Det ser jo ud til, at her er god plads.*

Jeg sad nærmest, så jeg siger, *Ja værsågod, sæt du dig bare ned.*

Han satte sig, og vi kom hurtigt i snak, han sagde også du til os, så det var helt i sin orden.

Han var barhovedet og skjorten stod åben ved halsen og ærmerne smøget op over albuerne og bare ben i et par gymnastiksko, så vi anede ikke, hvem han var. Så siger han, *Nåh I er jyder begge to.*

Nej, siger jeg, *jeg er ikke jyde.*

Det lyder da sådan, siger han.

Jeg er lige kommet fra Sønderjylland, hvor jeg har været i halvandet år, så der hænger måske lidt ved, siger jeg.

Han spurgte, hvor jeg havde været, og hvor jeg var fra, og det forklarede jeg ham. Så siger han til karlen, *Du er da vestjyde, det kan jeg høre.*

Ja, a er fra Holstebro.

Vi havde drukket vort øl, så siger han til mig, *Gå du hen og hent tre bajere!* og gav mig penge til dem. Jeg gik og kom hurtigt tilbage med øllet, og vi snakkede videre. Han var nysgerrig, han spurgte, hvad vi bestilte, og hvor vi hørte til, og det fortalte vi.

Nåh, siger han, *ja jeg kender dem godt allesammen i Lejre by.*

Så siger han, *Hvad synes I ellers om egnen her, synes I ikke, det er skønne omgivelser?*

Så fik jeg sagt, *Den mand, der ejer alt dette her, han må jo fryde sig, når han ser ud over det hele.*

Det gør jeg skam også, sagde han. Jeg så lidt til ham og fik da spurgt, om han kunne fryde sig mere end os andre. *Ja, det kan jeg,* siger han, *for det er mit det hele.*

Jeg gav mig til at le og siger, *Må jeg spørge, hvem du er?*

Ja, siger han, *jeg er greve Holstein Ledreborg*[84]*, for tiden kaptajn i den danske hær.*

Jeg havde nær blevet stum, men fik da sagt, *Og så sidder vi her og siger du til greven!*

Han grinede ad det og siger, *Det skal I ikke tage jer noget af, det er helt i sin orden, jeg er ude for at få noget at vide og lære folk at kende, og hvis I havde kendt mig, eller vidst hvem jeg var, så havde vi jo ikke fået den hyggelige sludder, vi har fået.*

Jeg hentede tre bajere til, dem drak vi, så skulle jeg ud og trække køer hjem, vi sagde pænt farvel til greven og sagde tak for selskabet.

Så siger han, *Skulle det ske en anden gang, at vi traf sammen, så kan vi godt sige du til hverandre over en bajer.*

Jeg kan godt sige, at jeg var lidt flov, og da vi kom hjem og fortalte historien, blev der grinet ad os, fordi vi havde drukket dus med greven.

Så nåede vi den 22. august, det var en lørdag. Jeg havde fået fri fra middag og til søndag aften. Jeg betalte en mand for at udføre mit arbejde på gården. Så tog jeg over Roskilde til Sorø, dér var det aftalt, at Signe skulle komme, og hun var der også. Det var meningen, at vi skulle have ringe på, og det fik vi så.

Om aftenen tog jeg så med hjem til hendes forældre og blev godt modtaget. Jeg blev der om natten, og det blev sent, inden vi kom til ro, for vi havde så meget at snakke om. Nu var det flere år siden, de havde set mig, så de skulle have at vide, hvor jeg havde opholdt mig, og hvordan

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

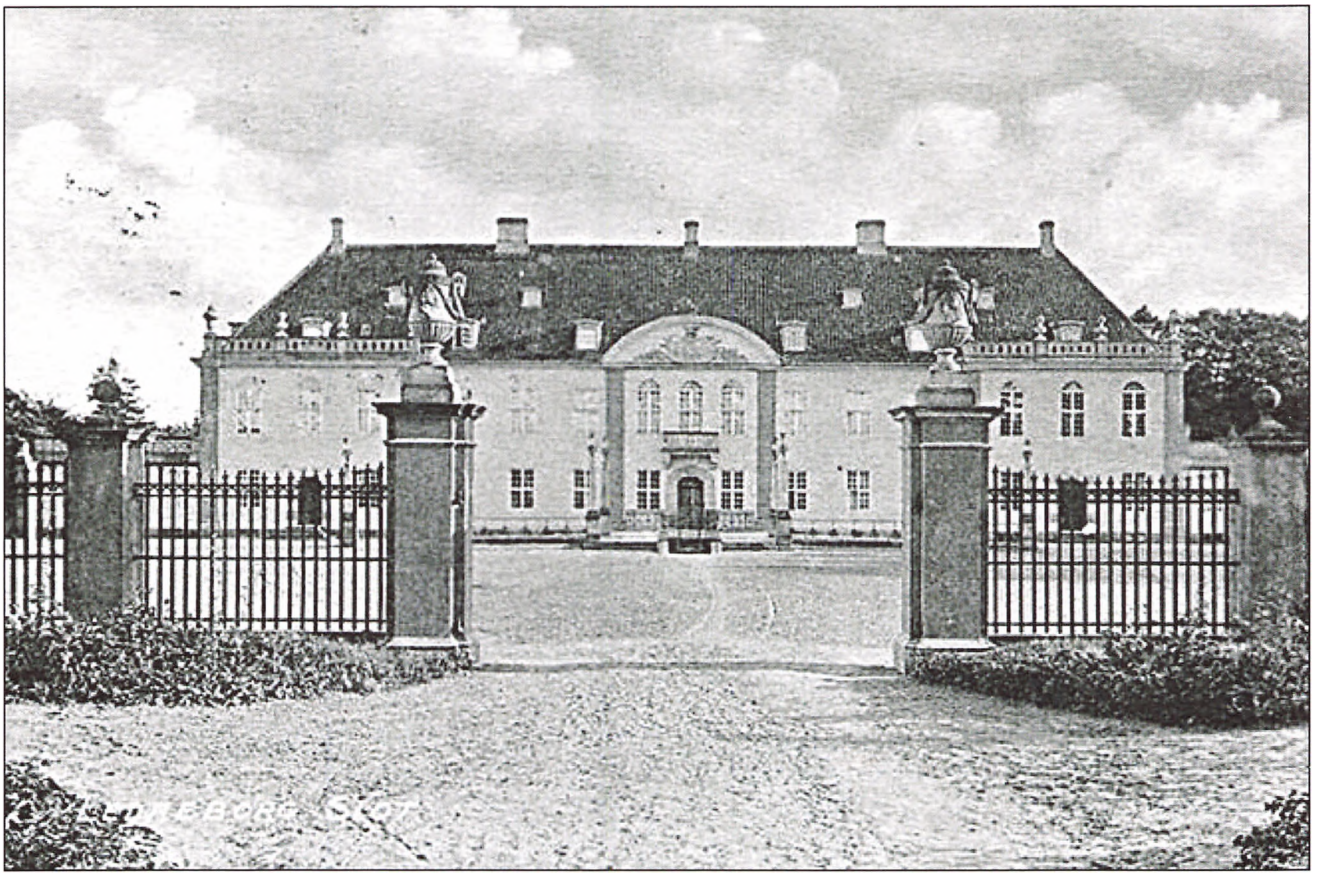

Gammelt postkort med Ledreborg Slot.
Billede udlånt fra Dianalund Lokalarkiv.

jeg havde haft det, nu jeg havde flakket så meget omkring.

Søndag formiddag skulle jeg en tur op og hilse på min mor, hun boede ikke ret langt derfra. Jeg kan godt sige, at jeg var mere end glad over, som forholdene var for mig, men jeg anede jo nok, at der ville komme nogle bemærkninger. Det slog heller ikke fejl. Idet jeg når huset, hvor hun boede, kommer hun og skal ud af døren i det samme. Jeg hilste på hende og hendes øjne faldt på ringen med det samme, og hun spørger, *Hvad er det, du har der!?*

Du kan vel se, hvad det er, siger jeg, men hun udtrykte ingen glæde.

Så siger hun, *Er det en pige, du har fundet, nu du har været væk i flere år, eller er det en, jeg kender?*

Ja, du kender hende godt, siger jeg så.

Så kan det ellers nok være, at udbruddet, det kom, *Det er da vel for satan i helvede ikke den forbandede tæve hernede, som jeg endelig havde nået at få dig skilt fra!?*

Jo, det er lige, hvad det er, siger jeg, *og det kommer ikke til at lykkes for dig én gang til.*

Hun stod et øjeblik og lurede, som om det kneb hende med at få luft, men pludselig begyndte hun at skælde ud, hun stampede i jorden og fægtede i luften med armene, så jeg troede næsten, at hun var ved at blive sindssyg. Men hun fik da sagt, *Jeg skal fanden knusemig flække hovedet på den forbandede tæve, hvis hun nogensinde kommer inden for mine døre, jeg har da en økse, jeg kan bruge.*

Jeg stod ganske stille lidt, jeg havde nær blevet stum, så siger jeg, *Ja, når ikke min kæreste kan komme her, så kan jeg også blive væk,* og jeg drejede mig og skulle til at gå.

I det samme kommer manden, han havde været henne hos naboen, og dér havde de hørt, hvordan et spektakel, hun lavede. Så siger han, *Hvad er det dog for et hus, du laver, man kan jo høre dig langt bort!?*

Så kom der en ny omgang fra hende. Han så lidt på hende, så siger han, *Du er jo en tosset kælling, lad du dog de unge om det, de er jo begge så gamle, så de ved, hvad de foretager dem, dér kan du intet forbyde.*

Jeg fik da så sagt, *Det er vel nok en god modtagelse at få, når jeg en enkelt gang kommer her, men jeg skal nok blive borte,* og så vendte jeg mig og gik.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Lige så glad jeg var på vejen dertil, lige så nedslået var jeg, da jeg gik derfra, sådan en modtagelse havde jeg aldrig før været ude for.

Jeg kom så tilbage til mine svigerforældre, og de kunne nok se på mig, at der var noget i vejen, og der blev rettet flere spørgsmål til mig, men jeg svarede intet, jeg syntes, at det var nok, at jeg selv var ked af det. De skulle ikke gøres det også. Signes mor kendte godt forholdene, så der blev talt om noget andet.

Om aftenen fulgte Signe mig til toget, nu skulle vi ikke længere skynde os for andres nysgerrige blikke.

Da jeg nåede Lejre Station, stod der flere af mine kammerater og skulle tage imod mig, men jeg var så heldig, at jeg var i forreste vogn i toget, og den kørte lidt forbi, hvor de stod, så jeg så lejlighed til at slippe ud og komme væk, uden at de opdagede mig.

Jeg skyndte mig at komme hjem. Noget efter kom karlen – han hed Peter – hjem, jeg sov godt, da han kom, det troede han da. Han rystede i mig, så jeg blev vågen, og jeg kunne godt se, at han undersøgte grundigt, men der var intet usædvanligt at se, jeg havde taget ringen af og lagt den i min pung. Han var så en omgang ude, og jeg hørte godt, at de diskuterede uden for. Lidt efter kom han ind og gik til ro.

Om morgenen tog jeg ringen på, før jeg gik i stalden, og datteren – hun hed Sigrid – hun var der med undersøgende blik med det samme, og det resulterede i en kærlig omfavnelse og hjerteligt til lykke.

Vi passede så malkningen, hun var ude at tømme mælk af, og dér havde hun truffet Peter. Så kom han farende og lavede en farlig halløj ud af ingenting, men jeg kunne mærke på det hele, at de vidste så god besked, så det grundede jeg lidt over, og fik det også senere opklaret.

Med det samme at Peter forlod kostalden, fór han ind hos naboens folk og underrettede dem, så var det ingen hemmelighed mere.

Da jeg havde fået min morgenkaffe, så skulle jeg trække køer ud, og da jeg nåede stalddøren, var naboens folk ved at bære mælk ud. De sagde jo pænt god morgen, så siger pigen, Karen hed hun, *Kom hen og hils ordentlig på os.*

Det har jeg ikke tid til, siger jeg.

Så har ***jeg*** *tid til at komme og hilse på* ***dig,*** og i et par lette hop var hun over vejen og stak sin hånd ud imod mig, som jeg tog og trykkede. Hun så lidt på min hånd, så siger hun, *Må jeg ønske dig til lykke Harald!*

Jeg sagde tak, men det kom fra hende på en særlig måde, og så holdt hun sig ellers tavs. Karlen og fodermesteren kom også og hilste og ønskede til lykke.

Vi gik så hver især til vort arbejde, jeg havde jo hovedet fuldt af mine egne tanker, så jeg bekymrede mig ikke om noget andet.

Hen på eftermiddagen kom jeg hjem fra marken, og idet jeg gik forbi naboens have, var der en stemme, der råbte *Harald!* Jeg standsede, så var det konen, hun kom hen til gærdet og hilste og siger, *Må jeg ønske dig til lykke Harald.*

Jeg sagde tak.

Men sig mig engang, hvad har du gjort ved Karen? Hun har gået og grædt hele dagen og er helt umulig, så du må jo have gjort noget ved hende på en eller anden måde.

Jeg stod og lurede lidt, så siger jeg, *Mon ikke det snarere er, fordi jeg ikke har villet gøre noget ved hende, at hun græder? Jeg har godt mærket i den senere tid, at hun har været efter mig ved enhver lejlighed, men jeg har undgået hende så vidt muligt. Den pige, jeg nu er forlovet med, har jeg kendt siden efteråret 1908, så det er ikke et helt flygtigt bekendtskab, så det ville være stor synd, hvis jeg gik og lovede Karen noget og så rejste fra hende bagefter. Nu har jeg ikke tid at snakke mere, jeg skal passe mit arbejde.*

Så siger hun, *Kom en omgang ind hos os i aften, når du er færdig, men vi to har ikke talt sammen.*

Da jeg havde fået min aftensmad, listede jeg stille ud af stuen, og uden nogen opdagede det, gik jeg ind på nabogården. Jeg kom ind i køkkenet, dér var konen og Karen alene. Jeg hilste og lod som intet, da jeg kom ind. Så siger konen forbavset, *Men Harald dog, kommer du her i aften? Det er også længe siden, du har været herinde hos os. De fortæller mig, at du er blevet ringforlovet. Kom hen og lad mig se.*

Jeg gik hen til hende og hilste, og hun ønskede til lykke og lod som intet.

Så drejede jeg mig om imod Karen, som stod i hjørnet og siger, *Hvordan i alverden er det dog, du ser ud, sødeste pige, du ser jo ud, som om du havde grædt en hel dag?*

Det er din skyld, kom det stødvis fra hende.

Dér tror jeg alligevel, du tager fejl, jeg har aldrig lovet dig noget, det kan du da ikke sige.

Nej, nej, det har du ikke, men jeg har selv gået og gjort mig store forhåbninger, siger hun så. Så be-

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

gyndte hun at græde igen og holdt hænderne for ansigtet.

Jeg gik hen og tog hænderne væk fra ansigtet på hende og udbrød forbavset, *Vandet render jo af øjnene på dig, vent et øjeblik, så skal jeg hente en halmvisk*[85] *til at tørre de store tårer væk med, de små kan vi tørre bort med karkluden.*

Det var nærmest, som det kvikkede hende lidt op, hun fik hurtigt sagt, *Du kan spare dig al ulejlighed med både halmvisk og karklud, jeg skal nok selv tørre mine øjne.*

Jeg tog om hende og førte hende hen til en stol og siger, *Sæt dig nu ned, så skal jeg fortælle, hvad jeg var ude for i går.*

Og jeg fortalte om modtagelsen, min mor havde givet mig. Da jeg var færdig, siger Karen, *Det må være en hård mor, du har Harald.*

Samtalen blev så ført hen på noget andet, og konen lavede kaffe. Så fik vi en kop kaffe, før jeg gik, jeg sagde pænt god nat og tak til konen og tog også Karen i hånden. Idet jeg havde fat i hendes hånd, siger jeg, *Skal jeg give dig et godnat kys, inden jeg går?*

Svaret kom rapt tilbage, *Nej du skal ikke.*

Jeg vendte mig om imod konen og siger, *Denne gang var det Karen, der sagde nej,* og så gik jeg.

Da jeg kom hen over gården imod mit kammer, tænkte jeg, *Mon der kommer mere i dag?*

Jeg var lige kommet ind, så kom Sigrid, *Nå du er kommet,* siger hun.

Jeg har da været her længe, siger jeg.

Det passer ikke, for jeg var herude for lidt siden, og da var du her ikke.

Sikke et held for både dig og Peter, at jeg var væk. Hun blev blussende rød i ansigtet og siger, *Hold kæft Harald!*

Jeg siger jo ikke noget. Men de så til hverandre.

Så stillede hun sig foran mig og lagde sine hænder på mine skuldre og så mig ind i ansigtet og siger, *Nu må du ikke blive gal på mig, Harald.*

Det kan jeg da ikke så godt blive, før jeg får at vide, hvad det drejer sig om, siger jeg.

Nu skal jeg fortælle dig noget, siger hun, *jeg vidste godt, hvad du rejste efter i lørdags, og hvor du skulle hen, og kan også fortælle dig, hvor jeg har det fra.*

Det sidste brev, du fik fra Signe, havde du ladet ligge her oven på din seng, ikke engang kommet det i konvolutten, og da jeg så det, kunne jeg ikke styre min nysgerrighed, uden at jeg skulle læse det. Men jeg har ikke sagt det til andre end dig selv og til Peter, siger hun.

Hun stillede et bedende ansigt og siger igen, *Du må ikke blive gal for det.*

Hun stod godt foran mig, og jeg fangede hurtigt en idé. Jeg siger, *Nu skal jeg for en gangs skyld snyde Peter,* og før hun kunne afværge det, slog jeg armen om hende og kyssede hende. Hun blev lidt rød i hovedet, men lo ad det.

Så siger jeg, *Du skal alligevel straffes for din nysgerrighed; nu forlanger jeg, at du skal sætte dig på skødet af Peter, lægge armen om halsen på ham og kysse, mens jeg står og ser jer, for I kan lige så godt gøre det, når jeg ser det, som I tit gør det, når I ikke tror, jeg ser det.*

Hun stod et øjeblik blussende rød i ansigtet, *Hvad siger du til det Peter?* siger hun.

Ja, a bliver vel nødt til at finde mig i det! og de var ikke længe om at omfavne hverandre. Jeg kan godt sige, at jeg morede mig.

Jeg gik imod døren, *Hvor skal du hen?* siger Sigrid.

Jeg skal ned at se til den ko, der var dårlig til aften, og I kan jo nok være ene to så længe.

Lidt efter kom jeg tilbage, og de holdt stadig stillingen, så straffen var ikke uvelkommen. Så siger jeg, *Nu kan jeg så bedre forstå, hvorfor hele koblet skulle op på stationen for at tage imod mig i aftes. Var der ingen af jer, der havde vidst noget, havde I jo ikke kommet.*

Efter disse for mig så begivenhedsrige dage gik arbejdet sin sædvanlige gang, det var høsttid, så der var nok at tage fat på.

Omkring midten af september var der noget festlighed i Herthadalen, og jeg og Signe havde aftalt, at hun skulle komme derop. Jeg hentede hende på stationen, og vi gik lige til Herthadalen.

Jeg vidste ikke, at de andre var deroppe, vi gik og så os noget om, Signe havde aldrig været der før, så hun var nærmest henrykt over omgivelserne. Pludselig møder vi så mine kammerater, og så var freden forbi. Nu var hun ny, så hun skulle betragtes nøje. Det varede ikke ret længe, før at Sigrid og Karen og Signe, de kom på talefod, trods det, at de ikke kendte hverandre, så den eftermiddag gik hurtigt.

Da jeg nåede hen imod aften på den tid, jeg plejede at trække køer hjem, gik jeg uden for skoven og samlede dem og tog dem med hjem. Da jeg var færdig med at binde dem og havde ordnet, hvad jeg skulle, så var Sigrid og Signe kommet hjem, og vi fik aftensmad, før vi skulle malke.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Mens vi så malkede, gik Signe der så og så sig om, men hun blev pludselig borte for os. Så var det Karen, der havde fået slæbt hende med ind hos sig, så dér måtte jeg hente hende. Vi fulgte hende så til toget, og så var den søndag gået.

Så gik tiden sin vante gang, der var nok at bestille. Den første søndag i oktober var jeg hjemme hos Signe. Hun havde en bror, der blev konfirmeret, men det var kun en eftermiddagstur.

Så søgte jeg en plads, hvor vi kunne være sammen, vi ville helt væk her fra et stykke tid. Vi mente så, at min mor kunne rase ud imens. Jeg fik flere tilbud, og jeg valgte et af dem, det var på en mindre gård på Horsensegnen. Derfra kom det pæneste tilbud, og det valgte jeg, men vi opdagede senere, hvad det var for noget, vi havde fået.

Vi nåede så november, hvor vi skulle rejse. Den eneste, der skulle blive tilbage, var Karen, så hun var ked af det, og jeg kan godt sige, at der var lidt trykket stemning imellem os, da vi skulle sige farvel. Vi var blevet gode kammerater og havde haft en dejlig sommer, rig på oplevelser.

Da jeg kom hjem hos Signes forældre om eftermiddagen, forelå der indbydelse til, at vi skulle komme ned hos min mor om aftenen og få en kop kaffe. Jeg og Signe drøftede indbydelsen, der var ingen af os, der var særlig stemt for at efterkomme den, men Signe siger, *Hvis vi ikke kommer, så hedder det straks, at det er min skyld, så vi må hellere gå, selv om jeg helst ville blive herhjemme.*

Der var et par naboer, da vi kom, men stemningen var trykket, og der kom ingen rigtig samtale i gang. Der blev spurgt, hvor vi skulle hen, og vi svarede kun, at vi skulle til Jylland, men ikke hvor vi skulle være. Det blev ikke noget sent selskab, vi undskyldte os med, at vi havde noget, der skulle ordnes før rejsen.

Sammen med Signe på en gård ved Horsens

Næste morgen begav vi os så på rejsen mod Horsens, lidt spændte på, hvad der ville møde os. Alt forløb godt på rejsen, og ved aften nåede vi Braaskov Station[86], og der var manden at hente os, så det så jo meget højtideligt ud.

Det var mørkt, da vi nåede til gården, så det var ikke til at se omgivelserne, men da vi kom ind i gården, kom der en høj dame med en lygte. Hun præsenterede sig selv som fru Lind, og så skulle der siges De.

Da jeg havde hjulpet manden med at spænde fra og kom ind, så jeg mig omkring og tænkte ved mig selv, *Her bliver du ikke ret længe!*

Vi blev så budt noget at spise. Jeg og Signe så lidt til hverandre, der var ingen af os, der havde særlig appetit. Maden var ren nok, men det var rodet sammen på deres måde, og så var det halvråt, så der var ingen af os, der fik ret meget ned.

Da vi havde spist, skulle fruen ud at malke, og Signe skulle med, der skulle tages nytte af os, når vi endelig var kommet. Da de var færdige med at malke, siger fruen til mig, *De kan lige følge med, så skal jeg vise Dem Deres værelse,* og gik foran med flagermuslygten.

Vi kom ind i et lille rum ude i udhuset; der var ikke særlig rent og så fugtigt, så vandet ligefrem rendte ned ad væggene, og i det mest fugtige hjørne, stod en trækasse, hvor halmen stak op af.

Jeg så mig lidt søgende om, så siger jeg, *Hvor er den seng, jeg skal ligge i?*

Hun så forbavset til mig og siger, idet hun peger på trækassen, *Den står dér!*

Ja, siger jeg, *men hvor skal drengen så være?*

I skal da ligge der begge to, siger hun.

Jeg fik med det samme sagt, *Nej du kan tro, det bliver løgn! Jeg har fæstet mig for, at jeg skal have min egen seng at være i, og det er I gået ind på i jeres tilbud. Så hvis jeg ikke kan få dét, så går både jeg og pigen med det samme, der er ikke længere til stationen, end vi kan gå, og så kan I spare jer alle bryderier med sengeplads til os.*

Manden havde hidtil intet sagt, men nu var det, som kom der liv i ham, han siger, *Vi kan jo gå på loftet at hente en seng og dyner til drengen, der er jo nok deroppe.*

Men hvor var den kælling tosset, hun både spyttede og hvæste, og jeg kunne ikke dy mig for at komme med nogle bemærkninger, så snakketøjet på hende gik helt i stå.

Det var det første sammenstød, så det begyndte godt, men de fik da stillet en seng op til drengen, og da hun forlod hummeret, blev døren lukket lidt hårdt i, så hvis hun havde haft næsen imellem, så havde hun ikke fået den med sig.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Da hun og manden så var gået, skulle jeg og drengen så i seng. Drengen var hurtigt af klæderne og fik sig lagt til rette, og et øjeblik efter siger han, *A ligger dæleme godt!*

Jeg nåede så at komme op i halmkassen, men hvor blev jeg forbavset, fjerene i dynen var af fugtighed klumpet sammen, så jeg kunne godt tro, at det var gråsten, der var i dem, så jeg sov ikke meget den nat.

Om morgenen, da vi skulle have vor kaffe, så jeg lidt til den. Den var så tynd, så vi kunne se bunden af koppen, når den var fuld, men i mangel af noget bedre, gled det ned.

Så skulle kællingen være fedtet og spørge om, hvordan jeg havde sovet om natten, og jeg var ikke mildt stemt, kan jeg godt sige, og bande har jeg aldrig været slem til, men den morgen var jeg gal, så jeg fik da sagt, *Sådan en rede er der fanden raspe mig endnu aldrig nogen, der har budt mig før, og jeg har dog været på* ***nogle*** *forskellige steder i min tid.*

Jeg var ude på at få dem gjort rigtigt gale, for så havde vi forladt pladsen med det samme, men kællingen skrumpede ind i stuen af vejen, og manden talte om, hvad vi skulle foretage os ude, så det faldt i lave det hele.

Da det så nåede op ad dagen og blev rigtigt lyst, så vi kunne se, hvorledes den her frue, som hun ville kaldes, så ud, så skal jeg ikke sige, at jeg blev bedre tilfreds, men jeg kan endnu – selv om der er gået mange år siden – næsten more mig over hendes udseende.

Hun var lang og tynd og ranglet, der var hverken liv eller form på hende, mopnæset var hun, havde fremstående øjne, og håret var nærmest hørgult, og tjavserne hang om hovedet på hende, og den smule, der kunne sættes op, var rullet sammen i en spids oven i hovedet, så det lignede nærmest en vibetop. Ved enhver given lejlighed røg hun tobak af en stor træpibe, som var så sur, så den lugtede langt bort. Hun var ved at kunne forpeste hele huset, når hun fik sat rigtig damp på.

Manden var stor og grov, han havde som soldat været gardist[87] og været sidekammerat med Kong Kristian X[88], det var hans store oplevelse. Han sagde ikke ret meget, men var dog til at tale med.

Hverken jeg eller Signe var glade for at være der, men tiden sneglede sig da af sted, så vi fandt os jo i det, som det var.

Til Mortensaften havde vi slagtet en del ænder, som de så var i Horsens at sælge. De kørte hjemmefra om morgenen med to sorte heste for, så da vi var ene hjemme, fik Signe lavet os lidt mad, som var til at spise, så det var en hel herlighed.

Da de kom hjem ud på aftenen, og jeg kom ud med lygten, kiggede jeg lidt til køretøjet og tænkte, *Mon han har handlet heste?,* for de var hvide begge to.

Ved nærmere eftersyn viste det sig, at det var skum, de var hvide af, han havde næsten kørt dem fordærvet, og der var ingen af os, der anede noget, men de var så fulde begge to, så de kunne ikke stå på benene. Kællingen måtte jeg bære ind i stuen, og Signe fik med besvær trukket tøjet af hende. Hun sad på gulvet ved siden af en stol, højere kunne hun ikke komme op, men Signe fik da givet hende piben, så da hun fik damp på, livede det lidt op på hende.

Manden ville absolut selv være med at spænde fra, uagtet det, at han dårlig kunne stå ene. Han gik og ravede rundt i stalden og kom for nær til den hest, som havde stået hjemme, den var lidt kilden, så idet han kom til at røre den, slog den til ham, så han røg over imod en væg og blev liggende. Jeg troede, at han var slået fordærvet, han klagede sig noget, og jeg og drengen fik med møje og besvær båret ham ind. Jeg måtte trække alt tøjet af ham og fik ham lagt i seng. Da fruen havde siddet og røget noget tobak, kravlede hun ind og nåede at komme i seng.

Så måtte Signe og jeg og drengen sørge for at passe, hvad der skulle gøres, men så havde vi da set, hvordan de bar dem ad med at køre til byen og komme hjem igen.

Der gik en uge, før jeg så manden igen, men vi hørte, han klagede sig, der kom til tider nogle hyl fra ham, så vi kunne høre det langt væk. Hun gik et par dage og hængte med mulen, før hun blev ædru. Der blev intet sagt på nogen måde, men jeg vidste jo, hvad der skulle laves, så det hele gik sin gang.

Der var vel gået cirka en måneds tid, så skulle vi køre møg ud, og fruen siger til Signe om morgenen, at hun kunne godt lade opvask og det hele stå og så gå i marken, hun skulle nok ordne det derinde. Signe sagde så til hende og spurgte, hvad hun skulle i marken efter. Ja, hun skulle da

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

ud at strø møg, så det kan ellers nok være, at hun fik læst teksten, så hun blev klar over, at Signe ikke var kommet til Jylland for at strø møg.

Naboens kone fortalte os en tid efter, at hun havde klaget sig der hos dem og sagt, *Karlen kan være grov i sine udtalelser, men pigen er meget værre, så dér skal jeg nok holde mig fra at komme med noget, der ikke passer hende.*

Det morede vi os over, så vidste vi da, at der var noget, hun havde respekt for.

Der gik ikke lang tid, før jeg opdagede, at der var en seng, der var bedre at ligge i, end den halmrede, som jeg blev anvist, og jeg kan godt sige, at jeg det meste af vinteren lå inde hos Signe om natten. Vi var enige om det, så vi mente ikke, det kom andre ved.

Da vi nåede jul, rejste mand og kone på ferie, og vi fik den besked, at de nok skulle lade høre fra dem, når de kom hjem igen. Jeg og Signe var godt tilfredse med at de tog væk, og drengen – han hed Thomas – var glad.

Så er vi da fri for at se på sure Maren så længe, sagde han.

Efter nytår kom der brev fra dem om, at de var sneet inde, der hvor de var, så de ikke kunne komme hjem, så det kan nok være, at vi nød tiden ved at være alene. Først midt i januar kom de tilbage, og så var freden forbi.

Tiden sneglede sig så frem, vi syntes, at der var så længe til maj, men vi nåede det da og kom så herhjem til Sjælland igen.

Tørvegravning i Åmosen og bryllup med Signe

Jeg fik arbejde med det samme på Bodal Mose[89], og vi havde nu kun, at få vore papirer i orden, så vi kunne blive gift og få noget, som vi kunne kalde vort eget.

Tørvegravning ved Bodal Gods 1945-46.
Billede udlånt fra Lokalhistorisk Arkiv, Stenlille.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

Trods det, at min mor nu godt kunne se, at der ingen mulighed var for at få os skilt fra hverandre, så blev hun ihærdigt ved, på alle måder, at skabe vanskeligheder for os. Der var en dag, da vi havde alt i orden, hvor hun var særlig tosset. Hun slog i bordet og bandede på, at hun skulle nok forbyde mig at gifte mig, før jeg var fyldt 25 år. Det blev nu ikke sådan, for hun havde intet at sige over mig, da alt kom til stykket.

Den 29. juni 1915 holdt jeg og Signe bryllup[90] – det var en tirsdag – der blev ingen stor stads gjort ud af det, der var kun to mand, der var forlovere for os, med i kirke, så det var nemt overset.

Da vi kom hjem fra kirke, var min mor og manden der, og et par ældre naboer og tre af Signes brødre, så det var hele selskabet.

Vi fik et godt måltid mad, og da det var forbi, begyndte både min mor og manden at lave klammeri, med det resultat at en af Signes brødre fik fat i en tyk kæp og fik først jaget manden på flugt og bagefter min mor. Det kan jo ikke siges, at der var nogen særlig pæn måde at skille sig af med bryllupsgæster på, men de var selv ude om dem. Jeg var så ærgerlig, så jeg knap vidste, hvad jeg skulle gøre ved mig selv, men da de var forsvundet, blev der ro.

Vi sad så og nød en dejlig sommeraften nogle timer, før vi gik til huset, hvor vi skulle bo.

Da vi kom hjem, og der faldt lidt ro over os, så vi kunne begynde at tale om fremtiden, så var vi to lykkelige unge mennesker. Vi havde nået det mål, som vi i flere år, trods mange genvordigheder og modstand, havde stræbt efter, og trods fattigdom og meget beskedne forhold, var vi nået at blive forenede, nu kunne ingen skille os ad, og vi håbede jo, at det nok skulle gå for os, hvad tiden senere viste, at det gjorde.

Jeg kan her tilføje, at selv om vi var fattige og begyndte under små og beskedne forhold, fik vi os hurtigt rettet op, således at vi levede en menneskelig tilværelse.

Eget hus og 41 gode år med Signe

Imellem jul og nytår 1923 brændte huset, hvor vi dengang boede. Det tilføjede os et tab, som der gik et stykke før, vi fik det rettet op igen.

Vi købte så huset her, hvor jeg bor i dag, og fik os indrettet et godt hjem, materielt og økonomisk manglede vi intet, vi havde det godt.

Den sidste dag i året 1956 døde[91] min kære Signe fra mig efter flere års tiltagende sygdom. Det er det hårdeste slag, skæbnen nogensinde har tilføjet mig; ingen der ikke selv har prøvet det, kan tale med om, hvad det vil sige at blive ene tilbage, efter at vi havde levet godt sammen i over 41 år.

Trods det, at jeg i dag kan tage min gamle bil og køre mig en tur, når det passer mig, så ligger savnet og ensomheden som et knugende tryk over mig. Det er ikke til at frigøre sig for.

Det jeg her i det foranstående har beskrevet, er skrevet i tiden fra nytår og til 1. april 1962 – og det er sandt, hvad der er skrevet.

Jens Harald Christensen[92]
Verup pr. Dianalund

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

På dette billede fra Formbrændselsfabrikken Danabrik er det Harald, der står med skovlen.
Billede udlånt fra Dianalund Lokalarkiv.

Noter

1 Huset er blevet bygget i 1885 og har matr.nr. 1h, Ulkestrup by og adressen er Tømmerupvej 32, 4440 Mørkøv.

2 Bedstefarens navn er Christen Larsen, født den 18. maj 1822 i Assentorp, Stenmagle sogn, søn af gårdmand Lars Hansen og hustru Kirsten Nielsdatter.

3 Bedstemorens navn er Ane Jensdatter, født den 7. oktober 1825 i Verup, Niløse sogn, datter af gårdmand Jens Peitersen og hustru Maren Madsdatter.

4 Gårdens navn er i dag Enggården, matr.nr. 1a, Ulkestrup by og adressen er Tømmerupvej 38, 4440 Mørkøv.

5 Bedstefarens søstersøn hedder Niels Peter Andersen, født den 14. maj 1854 i Undløse by og sogn og søn af gårdmand Anders Jensen og hustru Sidse Larsen.

6 Jens Haralds mor er født den 6. november 1868 i Verup, Niløse sogn. Hendes fulde navn er Maren Kristine K(Ch)ristensen.

7 Jens Harald Christensen er født den 22. juni 1891 og døbt den 26. juli 1891.
Moderen: Ugifte Maren Christensen af Ulkestrup og udlagt barnefader. Faddere: Moderen bar barnet. Gårdmand Niels Peter Andersen og indsidder *[mener jeg der står, red.]* Niels Peter Christensen, begge Ulkestrup. Tjente 10. marts før barnets fødsel i Svinninge.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

8 Bedsteforældrene er viet i Niløse kirke den 18. marts 1848. Der står blandt andet: Ungkarl Christen Larsen af Verup, født i Assentorp den 18. august 1822 og alderen er 25¾ år. Pigen Ane Jensdatter, datter af gårdejer Jens Peitersen af Verup, *[ulæseligt/uforståeligt, red.]*, født den 7. oktober 1825 og alderen er 22¼ år. Forlovere: Gårdmand Søren Larsen *[Christen Larsens bror]*, Assentorp; gårdmand Jens Peitersen *[Ane Jensdatters far]*, Verup.

9 I dag skrives det som Undløse.

10 Kongsdal Gods ligger i Undløse sogn og ejes af hofjægermester Hector Estrup, som i 1907 overtog godset efter sin far Jacob Brønnum Scavenius Estrup. Det samlede areal udgør ca. 1.220 tdr. land, deraf ager 569 tdr. land, eng 157 tdr. land, mose 55 tdr. land, skov 415 tdr. land, under funktionær- og arbejderhuse 12 tdr. land, have, park og gårdsplads 12 tdr. land. Bøndergodset omfatter 8 gårde, 4 boelssteder, 25 huse med jord og 26 jordløse huse.

11 Rangle Vandmølle er Rangle Møllegård i Holmstrup sogn og som ejes af baroniet Adelersborg, der købte den 1882. Møllen er en af Kongens Fem Møller. Det samlede areal udgør 202½ tdr. land, deraf ager 170 tdr. land, eng 30 tdr. land, have og gårdsplads 2½ tdr. land.

12 Der henvises til treårskrigen 1848-51 også kaldet den 1. Slesvigske Krig.

13 Der henvises til den 2. Slesvigske Krig.

14 Trætøjrpæl: træpæl, der kan slås ned i jorden, og som øverst har en ring eller lignende, hvortil et tøjr kan fastgøres.

15 Blår er et et restprodukt fra behandling af hør og hamp. Det har bl.a. været anvendt til tætning ved rørsamlinger.

16 Ris-knippe: et knippe ris samlet til f.eks. brændsel.

17 *[Mener der skal stå Mindet.]* Må være en større gård! Umiddelbart kunne det være Antoinettes-minde i Skamstrup sogn. Gården hører under Torbenfeldt gods.

18 Jens Harald har skrevet 1901, med det skal være 1902. Ifølge kirkebogen er hans bedstefar født den 22. maj 1822.

19 Mogenstrup er en by i Undløse sogn.

20 Gården hedder Vallensborggården og har matr.nr. 2a i Verup by, Niløse sogn. Den blev købt til selvejer i 1809.

21 Øverstestue er en stue i en bondegård, der først og fremmest var opbevaringsrum, men også havde sengepladser.

22 Mellemstue er en stue, der ligger mellem to andre eller midt i huset.

23 Lars Peter Hansens gård i Tømmerup, matr.nr. 2a m.fl., Tømmerup by, Undløse sogn. Det samlede areal udgør 60 tdr. land, deraf ager 55 tdr. land, eng 4 tdr. land, have og gårdsplads 1 td. land. Lars Peter Hansen overtog gården i 1897. Arvefæste under Torbenfeldt Gods.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

24 Torbenfeldt Gods ligger i Frydendal sogn og ejes af cand.jur. Frederik Treschow, som i 1906 overtog godset efter sin far Christian Rosenkilde Treschow. Under Godset hører Torbenfeld Hovedgård i Frydendal Sogn med et areal på ca. 680 tdr. land ager, 31 tdr. land eng og ca. 100 tdr. land park, dyrehave og sø; under gården drives desuden ca. 157 tdr. eng indtaget dels fra skoven og dels fra bøndergodset. Endvidere Orelund Hovedgård i Skamstrup Sogn med et areal på ca. 385 tdr. land ager og ca. 103 tdr. land eng samt avlsgårdene Tømmerupgård og Ulvig i Undløse sogn og med et samlet areal på ca. 275 tdr. land ager og ca. 195 tdr. land eng. Desuden omfatter Torbenfeld Skovdistrikt 1.429 tdr. land.

25 Sætte hobe betyder at sætte op eller bunke sammen.

26 Selvejer betyder at Lars Peter Hansen ejer gården. Bemærk dog også at gården er arvefæste under Torbenfeldt Gods.

27 Mølleskoven, som ligger syd for Tømmerup by. Skoven tilhører Torbenfeldt Gods.

28 Moderens kusine hedder Kirsten Sophie Andersen, født den 20. december 1852 i Undløse by og sogn og datter af gårdmand Anders Jensen *[bror til Jens Haralds bedstemor]* og hustru Sidse Larsdatter.

29 Hans' navn er Hans Peter Jensen. Han har sikkert været gårdbestyrer i en årrække.

30 Nørreskov tilhører Torbenfeldt Skovdistrikt og ligger mellem Undløse by og Torbenfeldt Avlsgård.

31 Der menes her en enspændervogn, som er en hestevogn, der trækkes af én hest.

32 Her menes formodentlig Frydendal Nørreskov. Kan ikke finde en skov omkring Torbenfeldt, som hedder Frydendal Skov.

33 Det er en hestevogn, der kan transportere flere passagerer.

34 En plag er en unghest i alderen et til tre-fire år. Navnet hentyder til, at unge heste er mere tilbøjelige til at sparke bagud end ældre heste.

35 Må formodentlig være den skov, som tilhører Kongsdal Gods og som er nord og nordøst for Kongsdal. Skoven der henvises til, kan være Vedebjerg Skov.

36 Det må være gården Frederiksminde i Tømmerup by.

37 Grebningen er en rende eller forsænkning bag dyrene i staldbygninger, hvor der opsamles møg og ajle.

38 Jens Harald bliver konfirmeret den 1. oktober 1905 i Undløse Kirke.

39 Skrå-sæd (jævnfør -korn; landbrug eller dialekt) skrået sæd: korn skåret op i mindre stykker.

40 40 kr. for et halvt års arbejde vil i dag (2019) svare til knap 2.800 kr.

41 Gården hedder Lisehøj, Skamstrup Sogn og som er fæstet af Anders Hansens enke. Hans Andersen, som overtog gården i 1916, er født på ejendommen 17. februar 1878 og gift med Hedvig Jensen, født i Skamstrup 24. september 1876. Gårdens samlede areal udgør 58 tdr. land, deraf ager 56 tdr. land, eng 1 td. land, have og gårdsplads 1 td. land. Ejer købte gården til fri ejendom fra Torbenfeldt Gods. Faderen, Anders Hansen, havde den i livsfæste.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

42 Oliekager: Tynde kager, fremstillet af de rester, som bliver tilbage ved udpresning af olie af frø, og anvendt som kraftfoder for kreaturerne.

43 Jens Haralds mor bliver gift i Undløse Kirke den 7. juli 1906 med enkemand Jens Peter Nielsen. Han er født den 12. juli 1877 i Lårup, Stenlille sogn og er knap 8½ år yngre end moren Maren Kristine K(Ch)ristensen.

44 Møllerens søn hedder Hans Peter Nielsen, og er ejer af gård matr.nr. 4a Ulkestrup by, Undløse sogn. Adressen er i dag Ulkestrupvej 17, 4440 Mørkøv.

45 Gårdens navn staves i dag som Quellinghøj og tidligere som Kvellinghøj. Kvellinghøj ligger i Lårup, Stenlille Sogn og er ejet af Alfred Johan Smith, som købte den 1888. Det samlede areal udgør 241 tdr. land, deraf ager 200 tdr. land, mose 21½ tdr. land, skov 10 tdr. land, fæste- og arbejderhuse 6 tdr. land, have og gårdsplads 3½ tdr. land. På ejendommen drives en betydelig planteskoledrift, ligesom der også drives fabrikation af skovbrugsmaskiner. Der hører 1 hus med jord og 8 jordløse huse til. Kvellinghøj er til dels arvefæste under Sorø Akademi.

46 Formodentlig bedstefarens søstersøn.

47 Thorslunde er en by i Kundby Sogn, som ligger i Holbæk Kommune.

48 Den præcise dato for bedsteforældrenes diamantbryllup er den 18. marts 1908.

49 Kristen (Christen) Larsen; død den 10. april 1908, Thorslunde, Kundby Sogn, Tudse Herred; begravet den 17. april 1908, Undløse Kirkegård, Undløse Sogn, Merløse Herred. Født i Assentorp, Stenmagle Sogn, den 18. maj 1822.

50 Niløsegården ligger i Niløse Sogn og tilhører A/S »Ny Kalkbrænderi« i København, som købte den 1901. Det samlede areal udgør 348 tdr. land, deraf ager 197 tdr. land, eng 106 tdr. land, mose 42 tdr. land, have og gårdsplads 3 tdr. land. Til ejendommen er også et teglværk og desuden 3 huse med jord, ca. 10 tdr. land (ikke medregnet i det gårdens anførte areal) og 15 jordløse huse. Niløsegården har hørt under Sorø Akademi.

51 Ane Larsen, født Jensen (Jensdatter); død den 21. juli 1908, Thorslunde, Kundby Sogn, Tudse Herred; begravet den 27. juli 1908, Undløse Kirkegård, Undløse Sogn, Merløse Herred. Født den 7. oktober 1825 i Verup, Niløse Sogn; datter af gårdmand Jens Petersen og hustru Maren Madsdatter. *[Her husker Jens Harald forkert. Bedstemoren er knap 84 år, da hun dør.]*

52 Jens Harald bliver senere gift med Signe. Hendes faktiske navn er Hansine Petrea Pedersen, født den 25. april 1892, døbt den 6. juli 1892. Datter af husfader Jens Peder Pedersen og hustru Karen Lisbeth Hansen, Verup. 35 år.

53 Ristedgård ligger i Niløse Sogn.

54 Hans rigtige navn er Kristen Laurits Kristensen, født den 14. december 1874, Ollerup, Sorterup Sogn, Slagelse Herred, Sorø Amt. Tidligere borgmester i Dianalund Kommune Erik Christensens far.

55 Grime er et hovedtøj til en hest.

56 Aflægger er en maskine, som skærer kornet af og lægger det i neg.

57 Mejeret er et gammelt ord for en le.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

58 Op-tærsket betyder at blive færdig med at tærske altså at have fuldendt tærskningen.

59 Må kunne oversættes til svingel, som i al almindelig bruges om redskab, indretning, der er anbragt i bevægelig (drejelig) stilling.

60 Hammelstøj betyder stænger på hestevogn, hvor seletøj fra hesten fæstnes.

61 Hjørring-Løkken-Aabybro Jernbane også kaldet Løkkenbanen.

62 38 øre i timen svarer til cirka 20,80 kroner (2019-tal) og med en daglig arbejdstid på 12 timer var en dagløn cirka 250 kroner.

63 1,50 kroner om dagen svarer til 90,00 kroner (2019-tal).

64 Gabetorsk må betyde noget hen ad gavflab.

65 Sorø Store Ladegård i Slaglille Sogn, Alsted Herred, Sorø Amt. Det samlede areal udgør 530 tdr. land, deraf ager 493 tdr. land, eng 30 tdr. land, skov 2 tdr. land, have og gårdsplads 5 tdr. land. Til ejendommen hører 2 jordløse huse.

66 Foderkager er foderstoffer, f.eks. oliefrø og sojabønner, der er presset i en bestemt form og bruges som foder til husdyr.

67 Lavet en lirekassemand svarer til at "blive slået til lirekassemand", at blive gennembanket, slået til invalid.

68 Fur betyder en hård medfart, f.eks. et kraftigt skub eller *(overført)* en hård kritik.

69 Jenle betyder alene og er jysk dialekt.

70 En pot er et gammelt dansk rummål. En pot er 0,966 liter.

71 Kammergave i Munke-Bjergby Sogn og som ejes af Christian Ulrik Petersen Friis, som købte den af Svend Spandet 1901. Det samlede areal udgør 465 tdr. land, deraf ager 380 tdr. land, eng 75 tdr. land, mose 6 tdr. land, have og gårdsplads 4 tdr. land. Til ejendommen hører 8 huse med jord (60 tdr. land.) og 3 jordløse huse samt en mindre gård (31 tdr. land), Slotsgården, som støder op til Kammergaves marker.

72 Skrives i dag som Munke-Bjergby.

73 Signe får en dreng uden for ægteskab og hans navn er Helge Anton Ped(t)ersen.

74 Mejerske betyder faguddannet kvinde, der beskæftiger sig med fremstilling af smør, ost og lignende (mejeri).

75 Pindso er hunnen hos pindsvin.

76 Pindgris betyder unge af pindsvin.

77 Hans fulde navn er Rasmus Peter Sabroe. Humanist, socialist og stærkt optaget af at skabe mere retfærdighed og lighed i samfundet.

78 Her menes Hardeshøj Færgebro. Hardeshøj er en landsby og et færgeleje på det nordlige Als.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK

79 En mistbænk er en drivkasse eller et varmebed. En lav kasse med glas på overfladen; virker som et mindre drivhus.

80 Herthadalen ligger ved Ledreborg Gods smukt gemt i skoven i Danmarks nye Nationalpark Skjoldungelandet.

81 I.C. Christensens navn er Jens Christian Christensen (født 21. november 1856 i Påbøl, død 19. december 1930 i Hee). Lærer og politiker, der var Danmarks 17. konseilspræsident (statsminister) fra 1905 til 1908.

82 Den baltiske Udstilling i Malmø blev afholdt i 1914 og var inspireret af tidens verdensudstillinger.

83 Den Store Krig 1914-18 også kaldet 1. Verdenskrig.

84 Den omtalte greve Holstein-Ledreborg er Josef Johannes Ignatius Maria lensgreve Holstein-Ledreborg (født 5. september 1874 på Ledreborg, død 4. maj 1951) var en dansk godsejer.

85 Halm-visk, snoet eller flettet visk af halm.

86 Bråskov Station lå på Horsens-Juelsminde Jernbane.

87 Gardist er en soldat i en garde. Bruges især om udenlandske og historiske forhold.

88 Korrekt stavemåde er Christian den X.

89 Arbejdet på Bodal Mose var tørvegravning. Mosen hører under Bodal Gods, som ejes af Aktieselskabet »Aamosen«, som købte det i 1904. Det samlede areal udgør 565 tdr. land, deraf ager 193 tdr. land, eng 130 tdr. land, mose 165 tdr. land, skov 70 tdr. land, have, park og gårdsplads 7 tdr. land. På ejendommen drives stor moseindustri (tørveskæreri) med 4 dampdrevne flydeværker. Den årlige produktion er ca. 10 mio. tørv, der ad en smalsporet ¾ mil lang jernbane føres til Vedde Station, hvorfra en smalsporet jernbane gik til Sorø station. Mosen beskæftiger om sommeren ca. 60 mand, ca. 20 kvinder og ca. 20 børn.

90 Deres vielse den 29. juni 1915. Er noteret således. Ungkarl Jens Harald Kristensen, født i Ulkestrup, Undløse Sogn den 22. juni 1891. Søn af Maren Kristine Kristensen. Tjenestekarl, Verup, 23 år. Pige Hansine Petrea Pedersen, født i Verup den 25. april 1892. Datter af husmand Jens Peter Pedersen og hustru Karen Lisbeth Hansen, Verup. I hjemmet i Verup, 23 år. Forlovere; husmand Jens Peder Nielsen, Niløse og husmand Jens Peter Pedersen.

91 Hansine Petrea Kristensen født Pedersen. Død 31. december 1956, Verup, Niløse Sogn, Løve Herred, Holbæk Amt. Begravet den 5. januar 1957, Niløse Kirkegård. Arbejdsmandshustru i Verup. Født den 25. april 1892. Datter af Jens Peter Pedersen og hustru Karen Lisbeth Hansen. Gift med efterlevende Jens Harald Kristensen. Sidste fælles bopæl i Verup.

92 Jens Harald dør selv den 3. december 1966. I kirkebogen er hans efternavn skrevet med K og ikke Ch, som han selv skriver sit navn. Kirkebogen: Død den 3. december 1966, Verup, Niløse Sogn, Løve Herred, Holbæk Amt. Begravet den 8. december 1966, Niløse Kirkegård, Niløse Sogn, Løve Herred. Forhenværende arbejdsmand af Verup, Niløse Sogn, Løve Herred, Holbæk Amt, født 22. juni 1891 i Undløse Sogn, Merløse Herred, Holbæk Amt, søn af ugifte Maren Kristine Kristensen. Enkemand efter Hansine Petrea Pedersen. Sidste fælles bopæl: Verup.

SLÆGTSFORSKERNES BIBLIOTEK